

CRONICA

SĂPTĂMINAL POLITIC-SOCIAL-CULTURAL • ANUL VI • Nr. 23 (278) • SÎMBĂTĂ 5 VI 1971 • 12 PAGINI 1 LEU

ÎN CONȘTIINȚA UMANITĂȚII

În patrimoniul civilizației românești și universale, Nicolae Iorga reprezintă, netăgăduit, o culme. Numele lui a fost asociat, nu o dată, cu acelea ale geniilor Renașterii ori ale Secolului Luminilor. Apropierea, deși îl dezavantajează, are însă meritul de a determina coordonatele unei personalități care, asemenea antemergătorilor cu care e de obicei comparat, a dominat viața spirituală a epocii în care a trăit. Despre N. Iorga se poate afirma fără reticențe că, aidoma lui Voltaire, „a fost mai mult decât un om, a fost un veac” (Victor Hugo). Acad. Iorga Iordan a observat nu demult că marele istoric „poate fi comparat cu un fenomen al naturii. Vorbăște în acest sens opera sa care, prin cantitatea și varietatea temelor tratate, depășește cu mult chiar limitele considerate maxime, fiind, sub acest aspect, fără egal nu numai în istoria culturii noastre naționale ci și, cred eu, în aceea a culturii universale. El este un produs de cea mai înaltă valoare a poporului român, cu care ne putem mindri oricând și care dovedește posibilitățile noastre de a atinge adevărate culmi în domeniul activității intelectuale”.

Încă din fragedă tinerețe, N. Iorga a uimit pe toți acei care l-au cunoscut. Dimensiunile incredibile ale personalității sale, activitatea sa neobosită în domeniul disciplinelor umaniste (îndeosebi al istoriei), militantismul său în domeniul vieții politice interne și internaționale nu puteau să nu rețină atenția, să nu impresioneze pe contemporanii strălucitului savant. Prin activitatea sa, patriotul și cărturarul român a impresionat nu numai pe conaționali săi, ci și străinătatea. Contribuțiile lui N. Iorga la cunoașterea trecutului omenirii, eforturile lui pentru făurirea acelei „solidarități umane”, condiție esențială a progresului civilizației mondiale, au primit cuvenită apreciere din partea unora dintre cele mai faimoase foruri științifice și culturale, a unor cunoscute personalități din întreaga lume.

Numele lui N. Iorga a reținut atenția străinătății îndată după ce tânărul istoric, plecat la specializare peste graniță în toamna anului 1890, a sosit la Paris, unde s-a înscris la renumita „École Pratique des Hautes Études”. Dintre zecile de studenți, renumitul Charles Langlois, autorul unor solide lucrări critice asupra izvoarelor medievale franceze, îl remarcă pe el. Aflind că Iorga poseda temeinice cunoștințe de greacă și latină, Langlois i-a recomandat să cerceteze la „Biblioteca Arsenalului” din Paris scrisorile unui reprezentant al ultimelor cruciade, Philippe de Mézières. Figura întârziatului cavaler îl atrase pe Iorga și în curând, în 1892, el a tipărit în paginile prestigioasei „Revue historique” rezultatele celor dintâi investigații. Tot atunci se decise să obțină titlul de „elev diplomat” al Școlii Practice de Înalte Studii cu o teză consacrată lui Mézières. Indicația lui Langlois s-a dovedit, așadar, folositoare și de atunci istoricul român nu a neglijat niciodată să releve „datoria de recunoștință” ce păstra profesorului său de la Paris. În Franța, Iorga mai făcu cunoștință cu alți eminenți reprezentanți ai disciplinelor umaniste: Louis Leger, Emile Picot, J. Roy, Gaston Paris, Gabriel Monod și Charles Bémont. Unii dintre ei au devenit îndrumători nemijlociți ai tânărului istoric român în cursul popasului lui parizian. Ei au citit cu cel mai viu interes și au întîmpinat mai mult decât favorabil teza „Philippe de Mézières (1327—1405) et la Croisade au XIV-e siècle”, cu care N. Iorga a absolvit în iunie 1893 cursurile de la „Hautes Études”. Astfel, profesorul J. Roy a făcut lucrări „un mare elogiu”, iar Gaston Paris a insistat ca autorul s-o definească neîntîrziat pentru a nu fi privată colecția Școlii de Înalte Studii „de o carte care-i va face cinste”. De imprimarea cărții s-a ocupat personal Charles Bémont, care a urtat mai tânărului coleg român: „Fie ca rarele dv. facultăți de muncă și de inteligență să-și afle în patria voastră mijloacele de dezvoltare pentru onoarea României și folosul științei”.

Din Franța, N. Iorga a trecut în Germania. Aici, la Leipzig, și-a trecut doctoratul cu teza „Thomas III, Marquis de Saluces”. Faimosul Karl Lamprecht, pe care l-a avut în comisie, a apreciat „sirguinta depusă în prelucrarea temei din punct de vedere istoric”. Ch. Langlois, primind de la Iorga în decembrie 1893 teza tipărită, s-a arătat mult mai încântat de noua lucrare, găsind-o ca fiind „foarte bună”.

Revenit în țară, Iorga ocupă printr-un concurs desfășurat la Iași, în 1894 și 1895, catedra de istorie universală medie și modernă de la Universitatea din București. De atunci și pînă în 1940, el a întreprins ample investigații asupra trecutului umanității, ajungînd să sporească ca nimeni altul la noi prestigiul științei istorice. Cercetările sale au fost urmărite cu

(continuare în pag. 12)

GH. BUZATU

N. IORGA ÎN PERSPECTIVĂ CONTEMPORANĂ

Vorbind despre destinul operei lui M. Eminescu, invocînd „trecerea vremilor”, N. Iorga observa că „e un lucru hotărît astăzi că fiecare generație, fiecare rînd de oameni (...) vede altfel lumea, judecă altfel în problemele de competență, ca și în lucrurile mici (...). Faima, ca și felul de înțelegere ale unui scriitor cresc sau descresc și se preschimbă în această frământare de idei și sentimente nouă a unor mulțimi omenesti innoite. Operele mari și trainice pot să aibă o eclipsă, o întunecare ce corespunde cu o încetinire sau o oprire în mersul civilizației naționale, dar lumina lor călăuzitoare tot învinge la sfîrșit”. Cu deplină îndreptățire putem raporta aceste cuvinte lui N. Iorga însuși, cu adăugirea că generația actuală nu numai că „vede altfel lumea”, o „judecă altfel” decât generația marelui istoric, dar ea a și prefăcut radical lumea veche, pășind într-un ev nou. Numai că această prefacere n-a însemnat o ruptură totală cu trecutul, noua zidire n-a fost așezată pe un gol, ci pe temelii trainice la care au trudit de generații fiii acestui pămînt. Între aceștia din urmă, un loc de vază îl ocupă N. Iorga, care a înțeles ca puțini alții din vremea sa menirea strădaniei omenesti: „Și, în viață, în simțire, în scris, în gînd, cînd te uiți bine, rămîne mai ales ce ai dat altora, ce ai lăsat de la tine, ce ai jertfit”.

Firește, societatea noastră, care profesează o concepție nouă despre lume, nu poate accepta și nu-și poate însuși toate convingerile marelui istoric. Specialistul de astăzi respinge concepția idealistă, ignorarea motorului dezvoltării societății și a factorilor ei determinanți. Dar sensul străduințelor și al operei marelui patriot și cărturar este integrat organic în condiția existenței noastre contemporane. Mai mult, în întreaga sa viață frământată și fără de odihnă, N. Iorga a căutat neostenit și cu aprigă îndărătnicie mijloacele și căile înălțării patriei. Alegerea n-a fost întotdeauna fericită. Adeseori „a postolul” a rățicit vremelnice. Dar, în zbuluciumul său, nu puține sînt drumurile pe care noi, cei de astăzi, le urmăm. Formidabila sa operă, imensă, variată, contradictorie în parte, rămîne o moștenire în care spiritul critic al generației actuale va întîlni scinteieri ale geniului, comori de înțelepciune și învățăminte. Cum bine observa M. Berza, „studiul atent și critic al operelor lui Iorga te va face să descoperi la fiecare pas idei fecunde, vederi sugestive, puncte de plecare pentru noi interpretări. Cum ea (opera — n.n.) nu te lasă niciodată impasibil, va fi folositoare chiar prin pozițiile opuse pe care este susceptibilă să le nască”.

OM ȘI LEGENDĂ

Adeseori, ni se pare normal ca floarea timpurie a precocității să se ofilească repede ca un suris, fără bucuria împlinirii. Totuși, el a început prin a fi considerat, fără exagerare, un fenomen încă de pe băncile liceului și facultății ieșene, solicitînd mereu excepții de la normele obișnuite, și a continuat să se dezvolte, la fel de uimitor și de vertiginos, pînă ce a devenit Nicolae Iorga. Nu savantul, ci pur și simplu Nicolae Iorga — cu acel Nicolae hotărît de profesorul său, filologul Vasile Buriă. A crescut, în mijlocul țării, un stejar care a dat virtușenie și mindrie pentru milenii neamului românesc. Nu întîmplător acesta era și titlul zicului său transformat în spadă, Iorga fiind înainte de toate, al colectivității pe care geniul său a impus-o pe planul culturii mondiale. Mulți ani, România a existat nu numai la Sorbona, ci pe toate meridianele ca „patrie a lui Iorga” pînă a deveni țara lui Titulescu, Enescu, Brăncuși, Perlea.

Dezmințind perenitatea precocității, Iorga a urcat falnic spre unicat. Cu un al doilea nu se știe cînd va mai fi binecuvîntat acest pămînt al lui Eminescu. Poate că, de aceea, uriașul care purta pe umeri istoria neamului său adunată bob cu bob din cele mai neștiute izvoare ale orhivelor europene, ambiționa a răspîndi cu gest larg de semănător toate florile minții și talentul său. Astfel a pășit în legendă, dăruind, răspîndindu-se pe o gamă de preocupări aparent neînrudite, dar toate efflate sub lanca de luptător. A dominat stînd mereu de veghe și de aceea și-a întezărit sfîrșitul. Nu l-a evitat. L-a așteptat.

Inconștienții lui oasini n-au înțeles inutilitatec oțului. Asemeni istoriei, legendele nu au moarte. Or, Nicolae Iorga aparținea demult ombelor.

AUREL LEON

N. Iorga se înfățișează generației actuale ca o figură renașcentistă, al cărei geniu și forță de muncă s-au extins asupra întregului domeniu al vieții spirituale, cu precădere asupra cercetării istorice căreia i-a dat dimensiuni uriașe. „Nu este cu puțină — scria G. Călinescu — să-ți alegi un domeniu oricît de îngust și umbrat din istoria românilor fără să constai că N. Iorga a trecut pe acolo și a tratat tema”.

Istoricul de astăzi își însușește unele din cele mai vădite și fecunde crezuri ale lui N. Iorga, care vedea în istorie o știință a vieții menită să explice prezentul prin trecutul istoric, să contribuie la făurirea unui „om ideal”, să prezinte istoria lumii ca o „istorie totală”, întemeiată pe ideea legăturilor permanente, în timp și în spațiu, între popoare și civilizații. Ideile călăuzitoare ale lui N. Iorga: stabilirea locului românilor în istoria universală, încadrarea istoriei patriei în istoria universală, unitatea națională a poporului român, unitatea istoriei și culturii noastre întemeiată pe fondul popular ș.a. sînt și ideile călăuzitoare ale istoriografiei române contemporane. Pe lângă opera scrisă, N. Iorga a lăsat generației actuale și instituții științifice și de cultură (Institutul de studii sud-est europene, Școala de la Vălenii de Munte ș.a.), care cunosc acum o nouă tinerețe.

Formația sa intelectuală, spiritul său veșnic agitat, frământat de tot ceea ce confruntă omul și societatea, geniul său și, îndeosebi, dorința aprigă de a grăbi progresul general al țării, explică prezența lui N. Iorga în mai toate formele de activitate spirituală ale vremii sale. Istoric literar, editor de reviste și curente literare, poet și dramaturg, traducător inspirat din literatura universală etc., el a semănat cu dărnice idei și simțăminte devenite bun comun al poporului nostru. Iată, de pildă, cît de actuală este menirea literaturii în viziunea lui N. Iorga: „Fiecare popor are sufletul său, format în sute și mii de ani, din firea pămîntului, din freacățul codrilor, din floarea albă a primăverii, din raza soarelui, din ceața toamnelor și gerul iernilor, din toate frământările, suferințele, silința, gloria, din nesfîrșit de multe amintiri îngrămădite pe urma morților care astfel n-au murit întregi, ci din adîncul zăcerii lor sprijină răsăfătarea la lumină a urmașilor ce au venit din ei și trăiesc după dinșii. Acest suflet e prețul, mare sau mic, al fiecărui popor. El se vedește însă și, în același timp, se alege, se înalță, se împodobește prin literatură”.

L. BOICU

(continuare în pag. 9)

FOTOGRAFII-COLOR

...Soarele cădea pe mîinile tinerei femei, pe brăţările de la miini, pe unghiile ei mari, stacojii, pe umerii frumoşi, pe ceafa bărbatului, pe ceasul lui mare din aur sau din ceva asemănător, pe ochii femeii şi pe ochii ciinelui, pe ochii lui roşii, pe dinţii enormi, de lup, pe virful urechilor ascuţite ca nişte cuţite, şi eu mă întrebam de ce?, fiindcă mi se părea o nedreptate ca soarele să fie atât de generos cu tinerii aceia, cu bărbatul şi femeia lui care îşi sorbeau cafelele pe terasa unui hotel din nordul Moldovei, acolo, în apropierea brazilor şi a munţilor, cu un cer de Voroneţ pe care femeia îl murdărea cu risul şi cu vorbele ei, ah, zile cu un asemenea cer sint câteva pe an, sint cele mai bune pentru fotografii-color! Bărbatul şi femeia veniseră cu o maşină lungă şi albă, şi pe bancheta din spate aveau un coş de nuiele, din acelea în care se leagăna pruncii, mare ca să încapă ciinele lup. Îşi beau cafelele, în timp ce ciinele stătea nemişcat, în așteptare. De la masa vecină, cineva îi aruncă o bucată de piine şi animalul o privi plictisit, rămîind ca o statuie, nemişcarea lui continuă şi cînd i se azvirli caşcaval de către o fetiţă; el ştia să aştepte, îşi aştepta cotletul sau muşchiul, îi fu adus pe o farfurie, şi femeia cu multe brăţări poleite de soare, femeia aceea tină care murdărea cerul de Voroneţ, începu să-i taie cîte o bucăţică şi să arunce în gura deschisă a animalului, în timp ce mă întrebam de ce?, întrebam ciinele de ce nu-şi părăseşte stăpîniul, de ce nu se duce să păzească gospodăria unui ţăran, la o stînă, să apere oile?, iar el mă privea cu un dispreţ aproape omnesc, era un ciine boier, un ciine parazit, era o ploşniţă, nu ciine, şi de aceea nu-mi putea răspunde... La un moment dat fetiţa se apropie de el şi femeia strigă la ea, o îndepărtă brutal, ţipătul ei isteric paraliză copilul care rămase nemişcat în faţa ciinelui, şi ochii acesteia albaştri ca cerul de Voroneţ, ochii fetiţei, aveau în ei aceleaşi întrebări ce mi le puneam şi eu, dar pe care ea nu le ştia, nu le învăţase încă, stăteau acolo înscrise, o aşteptau. De ce? — mă întrebam stupid, urmîind schimbarea soarelui de pe ochii fetiţei pe cei ai femeii, pe umerii ei şi pe brăţările acesteia greoaie, zgometoaşe la cea mai mică mişcare, pe ceafa bărbatului transpirată, pe ceasul lui mare, din aur probabil, şi imaginea Javrei care mi-a însoţit copilăria, un ciine bătrîn, fără dinţi, o caricatură de ciine, pe care îl forţam să intre în apa unui pîru, ca să-l văd înotînd, căruia îi legam tinichele de coadă şi îi puneam zgardă din flori de romaniţă, a luat locul animalului fioros ce continua să mestece plictisit bucăţile de carne friptă... Apoi brusc, totul s-a destrămat, femeia a ris iar cu neruşinare şi a strigat, ah, sint doar cîteva zile pe an cu asemenea cer, fotografii-color, fotografii-color... Tăcîniturile aparatului şi risul femeii erau acum scrise pe piatră, cuiele sau bricegele care au scrijelat cerul de pe pereţii Voroneţului...

CORNELIU ŞTEFANACHE

LUCEAFĂRUL

După o perioadă de tatonări şi încercări în ce priveşte concretizarea profilului dorit, Luceafărul înregistrează sensibile succese în afirmarea unei tinute de francheţe intelectuală, osînd în egală măsură şi platitudinea şi locurile comune ale snobismului. Din ultimul număr ne-a reţinut atenţia rubrica „Umanităţi”. În cadrul căreia Nicolae Balotă are intenţia să pledeze argumentat pentru reabilitarea pasiunii în artă şi viaţă. Într-o epocă de cultivare a cinismului şi dezabuzării, este reconfortant să citeşti gîndurile lui Descartes, Rousseau sau Helvetius care aşază pasiunea în rîndul autenticilor imbolduri pozitive ale acţiunii umane. În aceleaşi coordonate, însă abordînd aspecte diferite, Alexandru Paleologu discută raportul dintre pretenţia nivelului estetic (elevat) şi snobism. „Arta nu are nevoie de nivel estetic”: are nevoie de gust, ceea ce înseamnă libertatea şi siguranţa spiritului” — afirmă autorul, într-o dezvoltare e-

seistică a punctului său de vedere. De altfel, fapt remarcabil, Luceafărul dezvoltă eseuistica prin condeie tot mai interesante, care-şi „fac mină” alături de altele cunoscute. Remarcăm astfel prezentarea exactă, în termeni alit de personali, a lui Camus revoltat, semnată de Marin Florescu, şi rubrica lui Ilie Constantin. Film şi idei.

Tocmai în numele acestei marcate orientări a ideilor, împotriva locurilor comune, pe care revista o promovează, nu putem fi de acord cu una din afirmaţiile lui Aurel Dragoş Munteanu care sprijină, în fond, un loc comun despre Ibrăileanu, un loc comun care se împlinise să fie şi eronat. Nu-i drept să se spună că ascuţitul critic, care totdeauna s-a lăsat condus mai întii de gust, de o reală emoţie trecut prin filtrul culturii, „a prelungit pînă tîrziu după primul război mondial un punct de vedere pozitiv, psihologizant şi sociologizant, într-o epocă literară care avea alte coordonate”.

Controverse nu implică, însă o scădere a aprecierii pentru tinuta publică. Pentru că sint controverse şi controverse, sau polemici (de idei) şi... bîtfie. Continuum a la prefera pe cele dintii.

D. ANGHEL LA CORNEŞTI

Prin străduinţa Comitetului judeţean pentru cultură şi artă Iaşi, a fost inaugurat la Corneşti, în casa natală a poetului, „Punctul muzeistic D. Anghel”. După aşezarea plăcii comemorative de pe casa din strada Anastasie Panu, în care a copilărit Anghel, lată de data aceasta o aceluie mai concretă de cinstitre a memoriei celui recunoscut ca „poet al florilor”.

Spre a ilustra legăturile lui D. Anghel cu Corneşti, reproducem din articolul Rodică Anghel (nepoica poetului) publicat în „Jurnalul literar” nr. 1—1939:

„Diamitul Anghel s-a născut la Corneşti, comuna Miroslava din judeţul Iaşi. Proprietatea avea o poziţie fermecătoare, cu solul aliat pe o coastă de deal în valea cărui se întindea un laz limens. Dincolo de laz, un crîng înlînea variabilele podoabe verzii, numite pe acolo cîair.

Grădina casei, această nesecată şi mînată surd de inspiraţie pentru poet era presărată cu mari rîndoaie de straturi care-şi etalau gingaşele podoabe de flori a căror variaţie în spectre şi culori te orbeau. Chioşcuri multiple, discret învaluite în verdeaie, erau răspîndite în diferite colturi. Era unul sub un pletos trîsn care-i acoperea complet su'r ramurile plecate şi unde-l plăcea tatălul poetului să stea de vorbă cu invitatii sau cu diferiţi oameni de alacel. Un alt chioşc era cocotat lângă pe o movilă mare, izolată lîngă un dud aris, sau care-i

plăcea lui Mitfi s-acuile fermecat triturile grăunurilor. Marginile grădinii erau conturate de tot felul de copaci cu covoare stufoase. Acolo îl plăcea lui Mitfi să se cocoaie, tîcîndu-şi culbare şi ascunzîndu-şi din scînduri şi perne mari, unde apăral de ochii iscoditori ai celor din casă, citea cu nesat tot soiul de romane sustrate din biblioteca răposatei sale mame.

Desigur că această grădînă constitua cu toate podoabele ei leagăn duşos şi vesel al copilării lui Mitfi şi izvorul inspiraţiei poetice din volumul de poezii în arădînă”.

BRAVISSIMO!

Spectacolele oferite de teatrul T.V. în ultima vreme, ne-au impus o dublă revelaţie: marea artă interpretativă, secundată de o profundă sensibilitate, a Dinei Cocea (în „Viaţa ce i-am dat” de Pirandello) şi neîmitabilele potenţe actoriceşti ale Olghii Tudorache, însumate distinct în prezentarea „Premierei” de John Cromwell (marti, 25 mai a.c.). Adevărat microcosmos, această piesă i-a prilejuit talentatei artiste, distribuită pînă acum în roluri relativ asemănătoare, în care accentul cădea, în genere, pe voluntarismul, asprimea, egoismul personajului, o excelentă demonstraţie de teatru inteligent, subtil, interiorizarea deliberată marcînd nuanţata gamă de sentimente circumscrise eroinei — o acţiură aliată în pragul ultimei sale premiere. Intre tipatul inconstient, dezumanizat aproape, al fostei vedete terorizată de cruda curiozitate a publicităţii şi inflexiunile melodiouase — amintind suavitatea şi puritatea flautului — ale vocii, cu care îşi măturisese dragostea scriitoarei Trigoirin („Descărsul”), s-au scurs doar cîteva minute, metamorfozarea dezvoltîndu-se un suspens semnificativ, revelator aplaudat de noi, telespectatorilor, printr-un fîrec, necesar, cald şi... Imposibil (ah, tehnica acestor!) bravo, bravissimo, Olga Tudorache!

SIMPOZION NAŢIONAL DE SOCIOLOGIE

Simpozionul naţional de Sociologie ca tema: „Forţa de muncă din ţara noastră — obiect de investigaţie interdisciplinară” s-a desfăşurat la Iaşi în zilele de 28—29 mai. Tema adusă în dezbateri, pe bază de comunicări, la care au participat reprezentanţii al centrelor universitare, institutelor de cercetare şi al diferitelor institut de cultură din întreaga ţară, s-a dezvoltat în sensul principului unităţii prin diversitate, acţionată lîngă pe multiple direcţii şi în acelaşi timp, vizînd unitatea. Amintim, astfel, cele cinci secţii de lucru: „Teoria şi metoda cercetării forţei de muncă, utilizarea forţei de muncă”, „Mobilitatea forţei de muncă”, „Problemele cultural-educative ale forţei de muncă” şi „Forţa de muncă şi dinamica grupurilor sociale”. La care se adăuă, de asemenea, comunicările susţinute în cadrul sedinţei plenary a simpozionului de către I. Natanson şi M. Sărmăşanu, prof. V. Pavelcu, Vi. Krasnaseschi. Conceptul sub semnul unei acţiuni culturale de largă respiraţie, prin abordarea într-o modalitate interdisciplinară a tematicii, simpozionul a urmărit, deopotrivă, latura valorificării prestigioasei moşteniri culturale existente în gîndirea sociologică românească şi problemele de actualitate ale sociologiei ca ştiinţă în ţara noastră, acest din urmă fapt fiind axat, la rîndul său, pe două coordonate: evidenţierea unor elemente esenţiale ale cercetării proprii şi confruntarea cu diverse aspecte ale sociologiei care fac obiect de interesate şi necesare discuţii pe plan mondial. Din această perspectivă, desigur, trebuie reţinută imaginea complexă a faptului sociologic, înţeles în unitatea şi diversitatea disciplinelor, ca o trairare sociologică a forţei de muncă în industrie, agricultură, în dinamica relaţiilor sociale, sub aspectul culturii, psihologiei, eticii, esteticii etc. Sesizăm, totodată, dubla determinare a abordării faptelor: teoretică şi practică, ca un efort mergînd alit pe linia unor contribuţii la dezvoltarea teoriei sociologice, precum şi în direcţia răspunsului la cerinţele practicii, în sens de teorie în acţiune.

...ŞI DE BIOMAGNETISM

În zilele de 29 şi 30 mai a.c. a avut loc prima manifestare din ţară cu asemenea profil: un simpozion de biomagnetism, care a reunit la Iaşi, specialiştii din centrele universitare Cluj, Craiova, Bucureşti şi

MOMENT

Iaşi, cadre didactice din învăţămîntul superior, specialiştii şi cercetătorii din cele două domenii limitrofe, biologia şi fizica. Domeniul abordat se referă la problemele teoretice şi practice, privind efectele biologice ale cîmpurilor electromagnetice, sector a cărui dezvoltare a cunoscut la noi o amploare deosebită, mai ales în ultimul deceniu.

CEALALTĂ FAŢĂ A POLEMICII

Critica noastră literară şi-a regăsit în ultimii ani regimul belicos, revenind astfel la propria natură, deopotrivă scut şi spadă în faţa operei literare. Avantajele unei critici bătoase sint dincolo de orice îndoială, după cum indiscutabil este spectaculozitatea manifestărilor ei directe. Caracterul captivant al polemicii, determinat de regizarea minuţioasă din culise, riscă însă să umbrească din puşine ori adevărata confruntare a ideilor susţinute de o parte şi de cealaltă, mai mult — să creeze impresia că victorioasă este tehnica discursului iar nu semnificaţia pe care acesta o deşine. Conţinutul subiect al acestor observaţii preliminare, articolul lui Alexandru George, Polemica — adevăr sau paradă (România literară nr. 20) repune în discuţie cîteva secvenţe din istoria polemicii literare româneşti, de venite antologice, cu scopul de a le dezvălui adevărata finalitate. De altfel, Alexandru George este obsedat de ideea restabilirii unei care sîd la baza Marelui Alpha, cli şi a mai recentului eseu despre Urmuz. Aşadar, reclind dispuşele lui Maloirescu cu V. A. Urechia, Ghera sau D. Zamfirescu şi cele dintre Ibrăileanu şi Lovinescu, autorul realizează că în judecarea lor ne lăsăm, de obicei, prea lesne furajii de retorica maloiresciană (Ibrăileanu foloseşte aceeaşi tehnică) nedreptăţindu-l, ca urmare, pe autenticii lingvofili. Curios e că şi Maloirescu şi Ibrăileanu îşi „execută” adversarii la amănunte, cînd normal ar fi ca demonstraţia lor să urmărească e-secuţa opiniilor acestora. Şi pentru a ne convinge de felul în care trebuie înţeleasă polemica (să se ocupe de laturile semnificative ale preopinunţilor sau măcar să nu le piardă din vedere) Alexandru George exemplifică printr-un text „magistral de polemică”, o capodoperă de ironie şi execuţie capitală”, datorează lui N. Iorga, „intitulată Ua om. o melodă şi o scoală şi îndreptat împotriva lui D. Russo. Alexandru George are în cele de mai sus perfectă dreptate, pentru că adevărata polemică nu se ocupă de „mărunisuri” şi accidente, ci vi-

leagă cu mai mare grijă exemplele sprijinoare căci, „laturile semnificative” pot avea şi un asemenea înţeles.

N. IRIMESCU

SPORT ŞI SPORTISM

Aşadar, miercuri 19 mai, telecinemateca s-a suspendat, spre satisfacţia celor care au urmărit finalul cuper cupelor la fotbal: Chelsea (Anglia) cu Real-Madrid. Pentru miercuri 2 iunie Topecsu, identificat cu televiziunea (a se vedea Săptămîna din 28 mai, p. 16) ne-a invitat (ora 20.30) pe „Wembley”. Anume an ales exemplele cele mai caracteristice, meciurile de răsunet, spre a pune în discuţie cu toată seriozitatea, o chestiune de principiu: care este ponderea admisibilă a preocupărilor sportive în cadrul programelor de televiziune?

Pentru ca răspunsul să fie cit mai profund meditat trebuie să se tină seama, sintem convingşi, tocmai de asemenea cazuri, adică de meciurile cele mai importante, de preferinţele suporterilor şi, bineînţeles, de scopurile generale ale programelor t.v., de intensitatea preocupărilor pe care acestea le incuică spectatorilor, de solicitările multilaterale ale actualităţii, pe plan social, ştiinţific, cultural etc. Atîta timp, cel puţin, cit posibilitatea optimă nu există (programul II se vede numai în jurul Bucureştiului), este ca şi cum cel care caută revista „Lumea” sau „Secolul XX”, i-ai oferi cu insistenţă, drept compensaţie, numai ziarul... „Sportul” sau rubrica lui Topecsu din „Săptămîna”. Nu ştiu dacă, oricînd, în orice loc, orice activitate serioasă, ar putea fi întreprinsă pentru satisfacţia unei destinderi pe care, ne drept cuvînt, şi presa o consemnează atent dar în rubricile marginale. Nu formulăm aceste îndoieli nici în postura de moralisti care strîmbă din nas în faţa sportului ca în faţa unei activităţi frivole, şi nici din perspectiva doar a celor două exemple menţionate. Sugerăm conducerii televiziunii (eventual şi consiliului naţional) să ia în discuţie bugetul de timp acordat, în programele săptămînale, sportului (transmiteri directe, transmiseri filmate, comentarii, reluări, informaţii etc. etc. şi tuturor celorlalte activităţi productive sau distractive, artistice sau educative. Cred că nu s-a făcut un asemenea calcul, între altele, ţinînd seama şi de comodatatea plasării la nivelul celei mai uşoare rezistenţe, pentru că programele de altă natură trebuie mai mult muncite şi solicitarea competentelor este, evident, mult mai dificilă. Noi am făcut totuşi o e-ndurare pe două coloane, şi am ajuns la rezultate surprinzătoare. Nu le vom publica, pînă cînd conducerea t.v. nu va avea ea însăşi în faţă cifrele unei statistici oficiale. Notăm că, o asemenea lucrare, spre a fi exactă, trebuie făcută numai în faţa micului ecran, cu ceasul şi cronometrul în mînă, şi nu după programele tipărite. Să mai amintim că, seara, teledurata „de noapte” durează adesea cinci minute, iar rubrica sport de 3—4 ori pe alita? Să mai adăuăm că în locul Studioului N emisiune-sinteză foarte apreciată şi valoroasă, cum remarcă deunăzi şi Sânziana Pop, a apărut un magazin „Postmeridian” alcătuit 90% din manifestările sportive dominicale.

Nu sintem şi nu putem fi împotriva sportului, nici în principiu, nici în practică. Dar atunci cînd, în orice ramură, excesele se remarcă şi se combat prin adăugarea aceluiaşor sufte de alarmă ism (estetism, sociologism, didacticism etc. etc.) de ce sportismul ar fi îngăduit fără pic de discernămint? Mai ales că, tele-sportul nu înseamnă sport propriu-zis, adică activitate, mişcare, sănătate, ci... mai mult chibberie. Or, dacă suferă de ceva mişcare noastră sportivă, acest ceva este sportismul (sau sporterita) care proliferă adesea în dauna practicii sportului. Ne place şi admirăm erudiţia lui Topecsu (minus săgetile înscrise pe care, dintr-o perspectivă care nu scapă de paritalitate, le aruncă adesea, între două informaţii). Dar nici asta, un zel de totalitarism topecsian, nu e de preferat. În locul pluralităţii de preocupări şi competenţă a personalităţilor din

cele mai variate domenii de creaţie. Pentru că, în fond, canitatea de timp afectată fiecărei preocupări, este aici un prim indiciu al calităţii în ce priveşte scopurile fundamentale ale emisiunilor, deci e o funcţie a concepţiei despre rolul televiziunii, aşa cum este el înţeles. Or, tîndînta spre ismă sportivă nu am află-o de pildă, în programele altor televiziuni naţionale (Iugoslavia, Austria, Franţa). În ceea ce ne priveşte, oricînd vom prefera sportismului, — sportul. În orice caz, o discuţie mai lungă pe această temă, ar putea pasiiona şi ar duce poate, la cele mai obiective şi mai pline de răspundere concluzii.

N. BARBU

satyricon

PRECUM AU SPUS ALŢII...

Şi-au adus umărul chiar sub nas-ploabii ca să-i vină mai bine ulucii, cînd aruncă peste el priviri stiduoase celor pe care vrea să-l puna la locul lor, aceora care, cu o lipsă totală de cuvînt, îşi exprima, neîntrebaţi, părerea în tot felul de probleme, părere, mai todeauna, contrară opiniilor lui, agonisite cu truda din zeci de citate pescuite din scrieri ale marilor avizaţi.

Şi, ceea ce îi scribese peste măsura este, mai ales, faptul că observă în ochii respectivelor un fel de veselă căpădăre. Nu, nu ironie! Aceasta ar fi mai uşor de trecut cu vederea (ironia presupune joşi şi o anume consideraţie), ci o veselie curată ca aceea a spectatorului de circ la un program de clovnerie simpliudă dar cumplit de amuzantă.

Ei bine, privirile acestea glumeşti pe care le surprinde tocmai clăd ei formulează serioase judecăţi de valoare la vreo expoziţie sau la vreun spectacol sau la legătura cu o carte, privirile acestea îi scribesc şi îi determină reacţii pline de un regal dispreţ, uneori exprimat şi verbal: „unde-ai citit d-ta așa ceva?”...

— Nicăieri, i se răspunde.

— Atunci pe ce-ţi bîzui alirnaştii?

— Pe bun simi, pur şi simplu...

— Fugl, de-ai, tovarăşe. Nu mai derula lumea. Ală că x a spus...

... y găseşte că... z în articolul...

Dar, întorcîndu-şi cu o modestă mărşie nasul înspre neavizatul care-şi dăduse cu părerea, descoperi suspelat că propriul său umăr se cutemura de ris, cu o obrăznicie incalificabilă.

După aceea, l-am văzut prin expoziţii cu un umăr mai înalt şi o clavnică mai lungă... dar tot doct, tot competent şi parcă mai doctora de citate.

GEORGE BARARU

RECTIFICĂRI

— Întrucît şi în numărul trecut al revistei noastre s-au strecurat cîteva peride greşeli de tipar, încercăm a le rectifica pe cit cu putinţă. Astfel la pag. 4, cel care acordă interviul asupra Festivalului de la Piatra Neamţ este tovarăşul Gh. Bungehe — preşedinte al Comitetului judeţean de cultură şi artă Neamţ, iar reproducerea de la pag. 5 reprezintă tabloul „Continuitate” al pictoriei Iulia (şi nu Lucia) Hălăucescu.

— La pag. 11, coloana 4 rîndul 22 se va citi 200 în loc de 20.

SPORT SĂRIŢI, HOŢII!

Fotbalul asudă în zodia meciurilor regizate. După ce, la Ploieşti, am avut a vedea o parodie pusă în scenă cu şubredă îndeminare (Grozea se lovea la nas şi Dîndea se rostogolea la pămînt), a mai venit meciul-estradă de la Moscova apoi revoltătoare partidă „Progresul”-„Politehnica”. Măcar la Ploieşti ştiim că este în joc o anumită chestiune — vorba marelui ploieştean care a fost conu lancu: punctişorul conveni epavei în derivă supranumită, cu amară şi indecentă ironie, „Progresul”. Trădare, care va să zică, dar am priceput-o şi noi. „Petrolul” ştia cu cine votează, „Progresul” aşiderea, numai Aristică Buhoiu se făcea că plouă, ducîndu-ne cu preşul de parcă acu-acu scăpaserăm de la grădiniţă şi ne pregăteam să vizionăm în corpore „1001 de seri”. Halimaia nu m-a îndispus prea tare: în oraşul lui Cursaru totul este posibil, iar corectitudine, în cazul jalnicei adunături numită ad-hoc „Progresul”, n-are nimeni proasta inspiraţie să pretîndă (există, în această „echipă”, doar doi fotbalişti: Năstase şi Matei). Exigenţa federaţiei se o-preşte la poarta cluburilor bucureştene, iar stimabilul

Atnelescu (o spun fără malitii: într-o vreme l-am stimat sincer) a devenit om de paie, purtat şi bătut fără milă de taifunul „Dinamo”, mistralul „Steaua”, crivăţul „Rapid” şi băltăreţul stătut „Progresul”. Dacă-ş fi în locul diriguitorilor fotbalului ieşean, aş refuza să mai joc la Bucureşti: un scor de forfait e mai acceptabil decît să suferi aceleaşi arbitraje regizate, decît să încerci mereu gustul amar pe care ţi-l lasă hojia la drumul mare. După ce toată presa a urlat că „Steaua”, temeinic şi deplin susţinută de numitul Cursaru, a furat meciul „Politehnicii”, iată că o nouă fraudă bucureşteană se petrece în văzul lumii şi în dauna aceleiaşi nefericite echipe studenţeşti: Birăescu, ne mai ţiind ce să facă şi să drea-gă, acordă un gol marcat ca-n fotbalul american, elimină o întregă aripă ieşeană... (bine măcar că n-a scos şi pistolul, ca să lichideze restul ieşenilor rămaşi pe gazon!) şi, în final extrage din căciula alt învingător. O spun cu mina pe inimă: fotbal cinstit în Bucureşti nu se mai poate juca.

Să ne mai mirăm de ce-i atit de neted drumul formaţiilor bucureştene către şefia clasamentului? Ar însemna să fim naivi — şi, oricîte păcate am avea, asta nu ne aparţine.

Trucajul a stricat şi meciul de la Moscova. Marele, iubitul şi respectatul fotbalist care a fost laşin, omul a cărui privire respiră bunătate, înţelepciune şi omenie, merita mai mult decît o joacă oianată, chiar dacă în distribuţie au figurat vedete din două continente, Mazurkiewicz, cu mutrişoara lui antipatică şi expresie de vaporean cuţitar, a încasat goluri pe care le-ar fi evitat şi portarul echipei „Tăce-rea” Tirgu-Frumos, Bobby scăpa de minge pasînd la adversar, Giaci a făcut un fel de figuraţie elegantă şi aşă mai departe. Cînd apare regia, fotbalul devine o joacă jalnică şi inutilă. Şi dacă lipsa de miză o meciului de la Moscova justifică, pe undeva, anumite scuze, ceea ce se petrece în campionatul nostru iese cu totul şi cu totul din comun. Motiv pentru care tare-mi mai vine să strig de aici, din Copou, diriguitorilor fotbalului românesc un răsunător, sincer, vehement şi neacademic: Ruşine!

M. R. L.

CUM L-AM CUNOSCUȚ PE IORGA

Vreau să dau la lumină ceea ce păstrează puternic în suflet, despre cum l-am văzut lucrând, cum mi-a vorbit, cum am lucrat sub sfatul lui, cum l-am simțit ca om și savant la masa de lucru din modesta locuință din București pe strada Bonaparte 6 și apoi în noua clădire a Institutului de Istorie, care îi poartă astăzi numele.

Voi răscolii prin urmare în adâncul sufletului unde se păstrează nealterate amintirile prețioase.

În anii 1932—1936 în cercetările ce le făcusem la sediile tribunalelor din Birlad, Roman, Fălcișeni și Botoșani, găseam aruncate prin poduri și șuri mii de documente, între care și pergamente voievodale.

La Fălcișeni găsisem scrisorile vornicului Ilie Kogălniceanu către starețul de Rîșca, în legătură cu fiul său Mihai ce era surghiunit acolo, iar la Botoșani — documente privitoare la strămoșii lui Nicolae Iorga.

Văzînd atîta nepăsare din partea autorităților în ceea ce privește păstrarea vechilor documente și arhive, m-am gândit că numai Nicolae Iorga are să poată face ceva pentru salvarea lor, mai ales cînd va afla că găsisem la Botoșani și Iași și documente privitoare la înaintașii lui. Mi-a fost foarte greu să mă hotărîsc să-i scriu, totuși pînă la urmă am învins emoția și am anexat la scrisoare și tăieturi din citeva ziare, care anunțau descoperirile de documente prin podurile amintite. N. Iorga, care prețuia atît de mult arhivele și documentele, sursa cea mai importantă a cercetării istorice, a fost profund impresionat.

În scurt timp a adresat prin radio un vibrant apel pentru ocrotirea acestor valori. „Noi risipitorii de cele sfinte” își intitula apelul său, în care condamna cu asprime „această ticăloșie a unor funcționari vădit imbecili”. Atunci a găsit prilej N. Iorga să trimită, tot pe calea undelor, o încurajare „meritosului arhivar din Iași, care găsisese lăzi întregi de documente zvîrlite prin gunoarie la Birlad și a cules — ascultați! nu mai puțin de 4000 acte, unele încă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea. La Tribunalul Bacău, aceeași batjocură. La cel din Roman, depozitul unor hîrtii, tot atît de prețioase, era sub streșina podului”, încurajare care m-a făcut să văd de-a lungul anilor, mereu în aceeași slujbă, cu alți ochi munca de arhivă în care intra în primul rînd salvarea și păstrarea documentelor istorice. În anul 1936 N. Iorga publica un volum de *Sfaturi pe întineric* (conferințe la radio) în care apelul citat era publicat la pagina 211.

Peste un timp, am publicat un mic studiu privitor la strămoșii profesorului. Cîtindu-l, istoricul m-a rugat să fac cercetări în arhivă și să alcătuesc o lucrare pe care ar dorj s-o publice. M-am apucat de lucru și, cînd am avut suficiente documente copiate, m-am dus la București. Locuia pe strada Bonaparte nr. 6, într-o casă cu mai multe odăi, sistem vagon. Se intra de afară într-un coridor cu geamlie și de aici în citeva camere mari care de fapt erau transformate în depozite de cărți. Cînd a auzit că am venit cu o parte din lucrare m-a primit imediat, cu fața luminată de bucurie și uitîndu-se prin odaia de lucru și văzînd toate scaunele ocupate cu cărți, mi-a

spus părintește: „Șezi colo pe teancul acela de cărți, căci pentru d-ta e voie deoarece te ocupi de cărți și prin urmare nu e un sacrilegiu că vei sta pe ele”. M-am așezat timid și N. Iorga și-a continuat lucrul. Cu o carte în mînă — am aflat în pauză că erau *Odele barbare* ale lui Giosuè Carducci — se plimba prin odaie, unde se mai găseau patru stenodactilografe, cărora le dicta pe rînd articole diferite.

Din cînd în cînd lua din bibliotecă o carte sau revistă unde avea semne puse și le folosea în lucrările pe care le dicta. Din odaia de lucru se vedeau prin ușile deschise, celelalte, ticsite cu rafturi de cărți. După ce trecu de citeva ori cu dictatul prin fața stenodactilografelor, s-a oprit în fața mea și m-a rugat să mă duc în camera a treia, să caut în raftul doi din dreapta, pe lîngă două de jos și să-i aduc cartea a zecea, pornind din stînga. M-am dus repede și am adus cartea cerută care, într-adevăr, era cea care-i trebuia. M-am așezat din nou pe scaunul improvizat din cărți și mă făcusem mic de uimire, admirație și de frică totodată față de acest exemplu de muncă colosală ce-l aveam în față. Dicta pe rînd la toate stenodactilografele, articole și studii diferite, unele în alte limbi, citea în același timp din Carducci. Cunoștea pe de rost bibliotecă, care număra cu siguranță peste 60.000 cărți, după cite am aflat mai tîrziu, cînd a donat-o Institutului, împreună cu o colecție deosebit de prețioasă de reviste, ziare, broșuri etc.

Făcînd o pauză la dictare a început a citi copiile documentelor ce i le adusesem. O bucurie mare îi stăpînea fața. M-a rugat să continui lucrarea și totodată să fac și fotocopii de pe documentele originale mai importante. Sînt sigur că a citit documentele pînă în cele mai mici amănunte deoarece, peste citeva zile, m-am pomenit cu o telegramă prin care îmi cerea să fac încă o dată confruntarea copiei cu originalul pentru că se strecurase o eroare.

În septembrie 1939 primeam următoarea scrisoare, care m-a obligat să depun tot efortul pentru a termina lucrarea: „Scumpe d-le Ungureanu, ai putea să-mi trimiți *Manuscriptul* scrisorilor familiei mele? T-aș fi foarte îndatorat. Cu toate cele bune al d-tale, N. Iorga”.

Abia în martie 1940 am reușit s-o termin. Iorga locuia acum în imobilul Institutului. Cînd mi-am anunțat sosirea cu lucrarea m-a întîmpinat la ușă cu amîndouă mîinile întinse pentru a primi volumul. Timp de peste patru ore a răsfoit pagină cu pagină. Se oprea, îmi dădea unele amănunte, cînd pentru Manolache Iorga, ce pe vremuri adunase documentele risipite ale orașului Botoșani — „firește — spunea N. Iorga — iacă strămoșii mei aveau grijă și ei de păstrarea documentelor”, cînd despre cronicarul Manolache Drăghici, strămosul după mamă, cel ce-a scris *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani*, cînd despre bunicul Costache Iorga „bun de condei și isteț la minte”. N. Iorga nu ascundea că bunicul lui, Costache Iorga, „în tinerete fusese cam sturlubatec și ajunsese cu zaiăfficul pînă și prin hanul lui Manuc din București”. Avea cuvinte de mare duiosie despre mama lui, Zulnia, căreia i se datorește creșterea

gloatei numeroase după moartea timpurie a sofului ei, avocatul Nicu Iorga. Cînd găsea prin documente unele date mai hazii, foi de zestre, ca pe vremuri, sau divorțuri, chema soția și-i spunea: „Ia să-ți citesc Catină, din documentele ce mi s-a adus, să vezi cu ce se ocupau femeile mai demult”. Era glumeț și șăgalnic. Se bucura ca un copil cînd găsea vreun document cu un conținut mai deosebit și sublinia cu interes crescînd anumite pasagii.

Se făcuse tîrziu. Coana Catină adusesese două ceaiuri și profesorul tocmai încheia mapa cu lucrarea: cînd brusc mă întrebă: — De unde sînt strămoșii d-tale, d-le Ungureanu?

Am răspuns timid, neștiind unde vrea să ajungă:

— Din Transilvania, domnule profesor.

— Și unde ai baștina părintească?

— Pe Bistrița în sus, sub Ceahlău, în județul Neamț.

Și vorbi ca pentru sine, cu capul sprînjinit într-o mînă, străbătînd pentru o clipă negura vremurilor pe aripa amintirilor evocate de locurile strămoșilor mei și a numelui:

„Mioriță, mioriță
Ce-mi sui pe Bistriță
.....
.....

Unu-i moldovan
Unu-i ungurean
Și unu-i vrîncean”

Apoi brusc își întrerupse călătoria peste veacuri, ce-l furuse o clipă și îmi spuse:

— Hai cu mine să-ți arăt noul lăcas al Institutului de istorie, pe care l-am visat de atîția ani, și care abia acum s-a realizat.

Mi-a deslușit rostul fiecărei încăperi și cînd a ajuns la acela în care se păstra biblioteca lui, acum a Institutului, mi-a spus: „aici vei merge cu d-ra Costăchel și din dublete ai voie să-ți iei ce vei dori pentru biblioteca d-tale, deoarece — întări Iorga cuvîntul — un om care nu are bibliotecă este ca și fără mîini”. Cînd m-am văzut între atîtea cărți, din care puteam alege ce doream, nu știam ce să iau și totodată mă gîndeam dacă nu voi întrece limita — pe

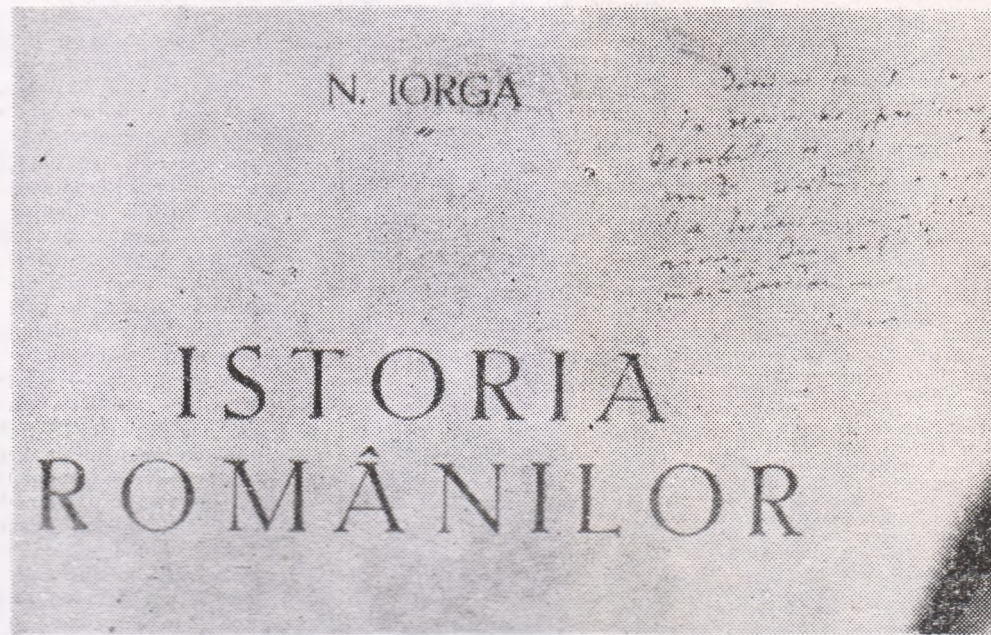
care profesorul nu mi-o indicase. Am făcut citeva pachete mari și le-am încărcat pe u-meri încovoindu-mă sub greutatea lor. Cînd m-a văzut profesorul la plecarea a început a ride, cum nu l-am văzut niciodată. „Acum — spuse Iorga — deoarece nu ai luat prea multe, hai să-ți mai dau și eu ceva ca amintire de la acela ce i-ai fost o mare bucurie cu lucrarea adusă”. Avea pregătite pe o masă cele zece volume cu *Istoria Românilor*, iar pe volumul X, mi-a scris următoarea dedicație: „Domnului Gh. Ungureanu ca semn de prietenie deosebită și de mulțumită pentru ce a scos la lumină, cu atîta ritmă, din sufletul înaintașilor mei”. N. Iorga.

Pe trotuarul din fața clădirii Institutului sfoara unui pachet cu cărți legat în prapă a cedat. Am auzit ușa din spatele meu deschizîndu-se și în pervazul ei, ca o frescă voivodală, stătea Iorga, care mă urmărise pe geam și acum se întreba cum mă voi duce pînă la gară cu atîta tarhat. „Stai să-ți dau trăsura mea”, așa numea Iorga automobilul ce-l avea la dispoziție. M-am întors încă o dată și am strîns cu adîncă emoție și recunoștință mîinile larg deschise ale omului pe care nu era să-l mai văd niciodată. Moartea lui, de martir, despre care am luat cunoștință tot pe calea undelor, m-a lipsit de un neprețuit învățător și mi-a răpit pe părintele meu sufletesc.

După ani venerația pentru acest titan al culturii românești, care vibra de un adînc patriotism, a crescut, iar din noianul amintirilor una îmi zărește ochii: N. Iorga.

Și astăzi îmi stăruie în urechi sfatul lui: „Lucrează pentru binele țării, nu lăsa să zacă în întunericul neștiinței faptele frumoase ale trecutului, care nu înseamnă numai acel îndepărtat, ci începe cu ziua de ieri. Nu zădărnici lucrul cînd vei avea și amărăciuni, pentru că buruienile cîmpului, cu toate că scot la lumină și florile lor otrăvite, vor cădea totuși pînă la urmă, sub ascuțitul coasei”. Eram doar în anul 1940, cînd buruienile cu flori otrăvite ale fascismului aveau să curme o viață de om care a luptat și s-a jertfit spre binele poporului român.

GH. UNGUREANU

Un autograf al lui Iorga.

PROFESORUL NOSTRU

L-am avut profesor pe N. Iorga, din pleiada de mari dascăli cu D. Onciul, I. Bogdan, V. Pirvan; și cine dintre foștii lui studenți nu-și amintește oare de figura sa legendară, cu ochii vii, scîntietori care priveau vibrant spre un auditor ce căuta să prindă adîncul ceuțării și vastele lui cunoștințe. N. Iorga își ducea viața între Universitate, Academie și Locuința lui, purtînd pururea un ghiozdan plin cu cărți, la cursuri venînd cu o exactitate matematică. Urca la etaj, în cancelaria facultății de literatură a Universității, și intrînd apoi în sala IV, în care-și ținea cursul, înainta grăbit spre catedră, cu pasul său de gigant, și încă înainte de a se așeza pe scaun, începea să-și expună, curgător, lecția, avînd în mînă doar o mică foaie de hîrtie, cu citeva rînduri scrise grăbit, pe care numai el le putea descifra. Expunerea lui era însă cu totul liberă, bogată în imagini, idei și informații. Timbrul vocii lui se distingea, accentuat după ideile pe care le expunea, ca și prin felul particular de a pronunța sunetul r. Cîțiva ani, după ce a ocupat catedra, printr-un concurs care a făcut vîlvă, a expus cursiv fazele istoriei universale ca epoca medie, modernă și contemporană, după sistemul clasic de periodizare a istoriei omenirii. Aceste cursuri au fost stenografiate

și editate, trase la șapitograf, de o fostă studentă, Schahman. Dar după cîțiva ani și-a schimbat planul cursurilor, expunînd diverse probleme de istorie ca și unele generalități cu privire la studiile istorice. Un an întreg a vorbit despre secolul raționalismului, sec. XVIII, prezentînd, cu o mare bogăție de amănunte și aprecieri valabile, indeosebi opera marilor gînditori francezi, Voltaire, Montesquieu și J. J. Rousseau, care, prin lucrările lor, au creat o concepție nouă în viața politică și socială a omenirii și care, apoi, prin marea revoluție franceză, a zguduit din temelii vechiul regim. Debitul verbal al profesorului era însă destul de greu de urmărit, ca să i se poată prinde toate ideile și amănuntele pe care le expunea. El rostea cam 180—200 cuvinte pe minut și, în plus, uneori, și frazarea era presărată cu incidente și lungimi, după frazele, unele pe pagini întregi, ca în literatură istorică germană. Așa încît, expunerea lecțiilor trebuia urmărită cu o atenție încordată, destul de obositoare. Un auditor și-a exprimat chiar dorința ca cursurile să fie expuse mai rar, „căci ne este imposibil a lua note după modul așa de repede cum expuneți dv. materia”. Dar era destul de greu să-și modifice modul său de expunere, mai ales cînd se antrena.

In expuneri, N. Iorga, adeseori, dădea curs liber și imaginației lui create, cu comparații, care prezentînd faptele materiale, în înălțuirea lor stringentă, le puncta cu vederi și interpretări originale, care lărgeau și orizontul auditorilor. Prin lecțiile lui, profesorul N. Iorga și-a desăvîrșit și talentul oratoric, incisiv și colorat, cu care putea zguduia auditorul. Nu-i de mirare că el a devenit unul din cei mai mari oratori ai neamului său. Cine-l auzea prima oară avea impresia că se găsea în fața izbucnirii de forțe vulcanice. Figura lui transfigurată, glasul cu accente profetice, ochii lui mari, cu lumini fosforescente, înfiorau auditorul. Și mult timp, prin el, se rosteau milioane de suflete ale unui neam care-și aștepta plinirea vremii.

Profesorul N. Iorga, la Universitate, nu ținea examene anuale, ci numai după o frecvență de trei ani a serilor de studenți, și atunci anunța o lucrare scrisă. El era preocupat mai mult de studiile, pe care mereu le realiza. Lucrările de seminar le făcea într-o oră pe săptămîină, chemîndu-și studenții la sediul Ligii Culturale, pe actuala stradă a Nufierilor, și ele constau din exerciții practice de descifrare a documentelor vechi scrise în latina medievală, cu analiza istorică a cuprinsului lor și cu unele date bibliografice. La aceste ședințe, este adevărat că el dădea orice informații ce i se cereau de către studenți.

In acele vremuri, N. Iorga era coleg cu Dimitrie Onciul, care cu o riguroasă metodă științifică a creat o școală de reputați istorici români; cu slavistul I. Bogdan, cel care a introdus studiul vechilor limbi slave în învățămîntul universitar român; cu V. Pirvan, care-i fusese elev, și care a pregătit pe atîția reputați arheologi, cunoscuți prin activitatea lor în această specialitate. Toți aceștia au reprezentat un spirit științific nou, accentuînd valoarea documentului, în opoziție cu curentul romantic al lui V. A. Urechia și Gr. Tocilescu. În activitatea lui didactică, N. Iorga era ca un astru care dogorea în jurul său, și n-avea nici paciența colegilor săi, ca să-și pregătească discipolii. De aceea profesorul N. Iorga n-a creat o școală, n-a îndrumat tineri învățați, care să se afirme în istoria universală. El a fost însă o pildă vie, superioară, de muncă și stăruință, creîndu-și un renume universal prin lecții, conferințe ca și prin opera sa scrisă. N. Iorga a fost ctitorul idealurilor noastre și se părea că el era ființa așteptată de întreg neamul românesc. Sfirșitul lui tragic a însemnat, de aceea, o mare pierdere pentru cultura universală și pentru renumele unui popor pașnic și muncitor. A fost o faptă de neiertat pentru cei care l-au asasinat, l-au batjocorit și l-au aruncat în șanțul soselei de la Strejnic.

Prof. EMIL DIACONESCU

...acele citeva zeci de mii de documente scoase de el la iveală au aruncat o lumină nouă asupra Europei sud-estice, aducînd, în consecință, schimbarea multor păreri cu privire la diferite fapte și devenind punctul de plecare pentru mai multe studii critice importante... Unul dintre cele mai mari merite ale lucrărilor istoricului român este grija de a scoate în evidență relațiile dintre România și statele vecine sau mai îndepărtate ale Europei... N. Iorga afirma totdeauna strînsa legătură dintre români și popoarele Peninsulei cel puțin pentru faptul că le atribuie o bază comună de civilizație traco-romană-bizantină”.

(STANISLAW WEDKIEWICZ, 1924)

„Rar de tot trebuie să fi fost cazul vreunui specialist de istorie sud-est europeană care să nu fi cunoscut atît de necesarele sale publicații în limba franceză și germană privind istoria României, istoria Bizanțului și a Imperiului otoman”.

(KEITH HITCHINS, 1956)

„Istoria Românilor... (Gotha, 1905), este prima istorie întemeiată pe baze solide, cum o cere arta istoricului modern”.

(C. JIRECEK, 1905)

„Sînt de citeva zile în posesia cărții d-voastre („Istoria Românilor”, Gotha, 1905) și intenționez să vă felicit din toată inima pentru terminarea operei, excelentă după părerea mea. Am arătat cartea d-voastră cunoscutului slavist Leskin de aici, care a și citit partea întîia și o apreciază extrem de elogios”.

(KARL LAMPRECHT, 1905)

E CAZUL SĂ MAI PLEDAM ?

Desigur că datorită și susținutei activități a Institutului de proiectări s-a observat în ultimii ani la Iași o prezență tot mai pregnantă în discuțiile publice a problemelor de arhitectură și urbanistică. La fel, crearea acum doi ani, a Școlii tehnice de arhitectură s-a dovedit foarte necesară, așa cum ne convingem acum de rolul polarizator pe care începe să-l aibă noua Facultate de arhitectură.

În ultimul timp, am avut o sesiune de comunicări tehnico-științifice, organizată de Institutul de proiectări, în care au fost dezbătute deschis probleme legate de aspectul practic al activității de proiectare pe linia proiectului produs al unui colectiv "mogen" și a "reducerii consumului de materiale deficitare".

Pe de altă parte, Comisia pentru difuzarea științei și culturii din cadrul Comitetului de cultură și artă a inițiat recent o serie de expuneri de arhitectură și artă tradițională, inaugurată de conf. univ. Cezar Niculiu de la Facultatea de arhitectură scopul principal fiind tocmai nuneră în adevărata lumină și în actualitatea de artei arhitecturii.

Consemnând aici impulsul pe care îl generează desigur și noua facultate, ne gândim la mult rîvnit Institut de arte plastice alături de necesar Iașului și Moldovei. În afara invierii unei tradiții valoroase, prezența unei asemenea instituții la Iași ar contribui din toate punctele de vedere la infuzarea aceluși tonus din care miscarea artistică moldovenească ar avea de cîștigat enorm. S-a văzut aceasta chiar din acțiunile Facultății de arte plastice din cadrul Universității.

Neresitate apare atât de evidentă, ea fiind reclamată chiar de conturarea unei noi școli înseși de pictură, încit orice expunere de motive se afișeze în fața realității stringente.

Cu privire la acest nou climat, cităm din articolul "Actualitatea artei militante" de Vasile Drăguț („Scinteia”, din 26 mai c.r.) scris pe marginea unei expoziții de artă plastică din București consacrată aniversării partidului:

In lădătură cu întinerirea vechilor centre de creație, în mod special doresc să subliniez bucuria de artiști și de lucrări care este prezent în expoziția orasului Iași. Fenomenul mi se pare dens și semnificativ pentru a înțelege prin prisma lui întregul proces de întinerire a artelor plastice din țara noastră. Pentru că la Iași nu este vorba doar despre o simplă întinerire biologică, ci înainte de toate despre o impetuasă revenire în contemporaneitate, despre o reactivare dinamică a tradițiilor, despre cristalizarea unei noi tradiții. Lucrările cu care sînt prezente în expoziție Dan Hatmanu, Adrian Podoleanu, Corneliu Ioanescu, Valeriu Gheorghiu, Dimitrie Gavrilău, Nicolae Constantin, Nicolae Matyus, ne conving că Iașul zilelor noastre a redevenit un oraș al picturii, cu personalitate proprie, pe care am putea-o caracteriza în funcție de nota lirică exprimată cromatic. În funcție de sensibilitate inserție în trecutul artistic.

Radu Gheciu

MOZART

Voluntă Mozart de Radu Gheciu depășește, pe anume laturi, ținuta consacrată a cărții de popularizare. Analizele operelor mozartiene — Nunta lui Figaro, Don Giovanni, Răpirea din Serai. Căși fan tutte — oferă prilejul unor fericele expresii critice care, măcar în accent, vin cu un fel original de a percepe materia. Într-un loc — Căși fan tutte — se definește umanizarea vechii scheme dramatice a comediei muzicale: „Comedia înainteașă pe traiectoria unei ree construcții logice, pînă la acel quod erat demonstrandum, care a dat titlul operei. Dar Mozart umanizează acest joc de păpuși și, ceea ce putea fi doar o galantă comedie de situații se transformă într-un șagănic poem de jublie” (Mozart, p. 83).

Creația operistică este privită — lucru remarcabil — în unitatea pe care o face, pe linie muzicală, cu tot restul operei. R. Gheciu reușind să redelinească, uneori cu milioane proprii, simfonismul mozartian. Astfel, Simfonia în sol minor (K. V. 550) „este marea operă romantică a lui Mozart” (frumoasă definiție critică). Simfonia Jupiter este „muzicarea, de mai multe ori încercată în lucrări diverse, între stilul melodic al noului clasicism și severitatea gravității a polifoniei maestrilor din trecut”. Ea ar fi „afirmarea deplină a resurselor dilatonismului”. Amplitudine a acestor simfonii are o treia temă, „punct de plecare al unor dezvoltări desăgurate care conferă acestei părți dimensiunile unui imens cîntec simfonic” (Op. cit., p. 99).

„Reveniul ne rămîne... gravă în inimă ca un soliloquiul al omului în lăta destinului implinit. Odată auzite, ne rămîn în-

tipărite... murmurul cernit al primei păși, solo-ul de soprănă Te decet hymnus sau Racordare. Cîntec iluminat, pornit din soapta unui singur glas ce se multiplică într-o polifonie parcă infinită” (Op. cit., p. 116).

Toate aceste lămurări aparțin unui critic care are puțină depășire reportajului documentar muzicologic, în vederea conturării unei viziuni. Cartea mozartiană a lui Radu Gheciu, rămîne, deocamdată, lucrarea care se reține a colecției de micromonografiile în care a apărut (Editura Muzicală). Ea poate constitui un punct de plecare pentru viitoare lucrări mai unitare, ce vor pregăti poate apariția operelor de sinteză interpretative, singure reprezentative pentru o critică muzicală originală.

ST. BLĂNARU

„VERONICA MICLE”

Teatrul „M. Eminescu” din Botosani a prezentat recent, la Iași, una din ultimele sale premiere. „Veronica Micle” de Claudia Millian-Minulescu. În regia Zoltan Anghel-Stanca.

Poem dramatic cu reale calități scenice și cu personaje puternice de cunoscută spectatoriilor (din alte reprezentări teatrale sau din literatură), pe alii de noi, de originale și pline de interes, „Veronica Micle” a prilejuit teatrului botosănean un spectacol agreabil, sincer, cald. Regizorul Zoltan Anghel-Stanca a deslușit cu finețe meandru dramatic ale textului și a pus în lumină cu pondere și adevărate rezerve de umanitate ale personajelor. Drama celor doi mari îndrăgostiți, Veronica și Eminescu, ne-a fost prezentată pe un ton patetic, convingător, ocind retorismul și declamația fără acoperite în sentimente.

Un cadru scenografic excelent au creat Anghel Ioan și arh. Vladimir Popov.

Interpretarea — deși însoțită de tot parcursul spectacolului (în prima parte, actorii, mai ales interpretul rolului titular, au fost prea marcați de emoție și, în consecință, prea rigizi — a reușit să se înscrie pe linia reprezentării stilistice impuse de regie. Sinceritatea și căldura a caracterizat jocul Anei Vlădescu-Aron (Veronica); sobru, elegant — Sorin George Zavelovici (Eminescu); plin de viață, de umor, de vervă și cu tente de amărăciune — Ioan Hancu în rolul lui Creangă, poate cel mai reușit rol din spectacol.

Si-au mai dat contribuția actorii: Doina Alexe-Ponescu, Doru Buzza, Geta Iliescu, Dumitru Petrescu ș.a.

ST. O.

TV

După „clasicul” cuplu Daniela și Așchită, un altul se instaură cu autoritate în universul emisiunilor T.V. dedicată copiilor. Consemnăm reușita notabilă a spectacolului „Scufița roșie”, în care rolul titular îl deține talentata Mihaela Istrate, celelalte fiind interpretate pe rînd, de unul și același actor: Iurie Darie. Un decor stilizat, câteva desene executate în timpul spectacolului și incorporate acestuia, citeva cîntecuri (cam lungite) iată elementele constitutive ale acestei interesante montări, în care cochetăria cu spectatorul — atît al artei moderne — se realizează, în general, cu măsură, în limitele bunului gust.

Efectiv spectacolul depășește, în planul comunicării, obișnuitele povești cu desene. Mai mult chiar, ambii interpreți — reputata Iurie Darie și micuța Mihaela — au vădit o cuceritoare jovialitate a jocului scenic, partiturile armonizîndu-se într-o compoziție de ansamblu cursivă, bine sudată expresivă.

De ce oare nu s-a renunțat, totuși, la cele citeva ingrediente estradiste, ilustrînd parodia la nivelul ei nepretențios și trădînd un vaq simptom de dezahabare estetică? Cînd micul spectator aderă generos și spontan la convenția scenică, ce rost are să-l contrariem denunțînd-o? Pentru efectul facil obținut în fața „mai avizatăului” spectator adult? Dar Scufița roșie este o povestire pentru copii!

Chiar în viziunea de joc — viziune regizorală care oferă largi posibilități de liberă tratare a subiectului — parodia în general replicii: „Taci Scufiță, că acum ești în burta lăunii”, — sau a altora, nu poate decît altera imaginea de ansamblu, zugrăvită cu fantezie și farmec, de o certă funcționalitate în planul comunicării cu spectatorul.

★

Noua emisiune duminicală, intitulată, de astă dată, „Post meridian” ambiționează să ne ofere o definiție a umorului. Nobilă ambiție, mai ales cînd demersul îl este sprijinit de reputații profesioniști ai umorului, ca Aurel Barașcu și Valentin Silvestru. Dar oricît umor ar putea avea o definiție a umorului sau felul în care o formulezi, în cele din urmă tot simți nevoia de un pic de umor... autentic. Pe care, din păcate, nu l-am mai găsit în dramaturgia după „Invingătorul lui Napoleon” de D. D. Patrascu. Deși Mihai Fotino este un actor de real rafinament, iar regia lui Vlad Bitcă era onorabilă.

În formă, Emanuel Valeriu. Cît va rezista totuși, pe nodiumul acestei instabile emisiuni?

AL. I. FRIDUȘ

film

HAI DUCEȘTILE AVENTURI...

În serialul său cu haiduci, Dinu Cocea (într-o fericită colaborare cu Eugen Barbu și M. Oprea) încearcă și reușește să creeze o imagine clară despre haiduci, așa cum stăruie ea în inchipuirea poporului, așa cum se desprinde ea din doine și balade, din povestiri și cîntece de haiducie. Folclorul a fost pentru autorii filmului cel mai prețios și mai fidel izvor de inspirație, documentul de arhivă trecînd de la început în plan secundar. Sarcina cineaștilor nu-i deloc ușoară; păstrăm cu toții, transmisă din generație în generație, o stimă și o admirație nealterate de vreme, față de acești eroi naționali, luptători pentru dreptate care au căpătat în conștiința poporului proporții de mit. Pe ecran ei trebuie redați — de aceea — într-o imagine cît mai apropiată de cea care stăruie în fantezia mulțimii. Privit, mai întii din acest unghi, serialul cu haiduci ne apare ca o reușită certă.

„Capitolele” anterioare ale serialului ne familiarizaseră cu o anumită atmosferă, cu un anumit aer de epocă pe care „Haiducii lui Șaptecai” și „Zestrea Domniței Ralu” le continuă cu destul succes. Este adevărat că aici sînt surprinse mai puțin decît în seriile precedente, datele și dimensiunile vieții haiducești, cu pitorescul, dramatismul și eroismul ei. Haiducii, în special căpitanul Anghel și Anița, circulă mai ales prin orașe (București, Viena), prin palate etc. și mai puțin prin codru. Altfel spus, atmosferei specifice, i-a fost preferată de data aceasta tentativa de zugrăvire mai cuprinzătoare a lumii, a vieții din Țara Românească de la începutul secolului al XIX-lea. Cineaștii încearcă o secțiune în această lume, urmîrind a surprinde reflexele ei caracteristice. Așa se face că filmul, în esență de aventuri eroice, urmărește — și în parte reușește — să redea un anumit pitoresc al epocii, un pitoresc mai puțin de decor, de costum, de ambianță — deși acestea nu sînt trecute în plan secundar — și mai mult de caracter.

Cadrul istoric în care se desfășoară acțiunea — foarte alertă, foarte dinamică — este doar schițat, principala direcție a filmului fiind ciocnirea caracterelor (între tată și fiu, între domn și lanuli, între Anghel și Anița etc.) și urmărirea unor spectaculozități de mare atracție.

Adevărul este că serialul pe care cineaștii noștri îl realizează de cîtiva ani a devenit foarte iubit de public și e lesne de înțeles de ce: spiritul aventuros, imbinat cu setea de dreptate, cu pătimașe povești de dragoste și cu întâmplări încărcate de umor, cavalcade debordante și lupte pe viață și pe moarte, intrigi de salon și răzburări spectaculoase, toate acestea se constituie în materie primă pentru filmele acestui serial. Tratate — literar — cu măsură și bun gust de scriitorul de talent care este Eugen Barbu și transpuse cinematografic destul de ingenios de un regizor care a căpătat deja o experiență în acest gen, poveștile cu haiduci fac deliciu unui public foarte larg, alcătuit în majoritate din tineri. Meritul cel mai mare al realizatorilor acestui serial stă în împletirea ingenioasă a datelor istorice cu legenda, a documentului autentic de epocă, cu transfigurarea artistică. Originalitatea haiducilor noștri dau filmelor lui Dinu Cocea nota aparte față de toate producțiile de gen, un anume specific pe care nu-l întîlnim în producțiile străine. La aceasta se mai adaugă onestitatea profesională a cineaștilor, care asigură filmelor o ținută cel puțin corectă; Cocea a reușit să-și contureze un stil pe care i-l recunoaște de la primele secvențe.

„Haiducii lui Șaptecai” continuă serialul devenit atît de popular, aducînd de la început noutatea de care avea nevoie pentru evitarea monotoniei: noul căpitan, Anghel, care-l înlocuiește pe Amza nu numai la comanda grupului de haiduci, ci și în inima Aniței. Întîmplările prin care trece grupul, încercările cărora trebuie să le facă față noul căpitan sînt în parte asemănătoare cu altele din seriile anterioare ale ciclului, dar păstrează și o notă de inedit. Cineaștii introduc în narațiunea filmului lor și un filon psihologic; Anghel, căpitanul haiducilor, este fiul lui Mamulos, șeful puterii, este cea mai credincioasă a domnului. Între tată și fiu lupta este surdă, dar moartea nu cutează să se strecoare între ei. Mamulos se zbate între dragostea de tată (chiar dacă fiul îl urăște) și datoria față de Vodă (de care atîrnă cățînirea lui). Citeva înfruntări științietoare între cei doi bărbați depășesc condiția genului ușor aventuros și — datorită mai ales interpretării nuanțate și discret interiorizate a lui Colea Răutu — pretind certifiac de dramă psihologică. Dar regizorul nu insistă în această direcție și bine face, sarcinile filmului său fiind altele.

Teatrul din Arad

„PRIVEȘTE ÎN APOI CU MÎNIE”

de John Osborne

Inaugurînd, în 1956, o nouă modalitate de teatru, de fapt un nou spirit în teatru, piesa „Privește înapoi cu minie”, declanșă — odată cu scandalul de rigoare, revitalizarea scenei, reanimarea sălilor, ac-resirea, cu un fluid mai ozonat, a conceptului de actualitate în teatru. Se impunea, prin teatrul tinerilor furioși — Osborne, Pinter, Wesker, Arden, Behan ș.a. — o direcție nouă în sondarea societății engleze, mai penetrantă, mai explozivă, mai gălgioasă decît tot ceea ce se văzuse pînă atunci. În lumea apusului obosită și blazată, conformistă și închistată, structurată înacceptabil, se ivea glasul furiei, al protestului, contestația.

În „Privește înapoi cu minie” domeniul introspectat e mai mult casnic, de week-end ratat. Constația atinge mai

Deși în curgerea narațiunii, în unitatea ei, filmul ni s-a părut inferior celor anterioare (lăsînd impresia că e făcut din bucăți sudate la rezezeală printr-un comperaj scris ulterior), el rezistă totuși unei viziunii amabile.

„Zestrea Domniței Ralu” — care reia evenimentele de unde le lăsase seria anterioară — impune constatarea unui echilibru interior, a unei mai atente structurări a narațiunii, a unor motivații logice atît pentru acțiunile personajelor, cît și pentru dinamica lor interioară. Scenariul e mai bine scris, mai ritmat și mai dens, evitînd locurile comune și întinderile inutile; dialogul are consistență, vervă și chiar destul umor în cazul unor partituri ca cele interpretate de Toma Caragiu și Jean Constantin; elementele de surpriză și de suspense, nu lipsesc, fiind folosite cu măsură; aventura propriu-zisă este prezentă la tot pasul, ceea ce prilejuiește o viziune dacă nu încordată, cel puțin susținută și activă.

Am enumerat numai o parte din calitățile filmului lui Dinu Cocea, cu satisfacția de a observa maturizarea treptată a unui creator, ceea ce în momentul de față nu-i un lucru tocmai neglijabil. În același timp însă, precizăm că aceste calități nu situează filmul undeva pe o foarte înaltă treaptă a valorilor genului; adică la o comparație cu cele mai bune realizări de acest fel din alte cinematografii, el nu le depășește. Important este însă faptul că ar rezista unor asemenea comparații. Iată ce ne face să trecem de data aceasta peste unele lipsuri, inadvertențe stilistice, dezacorduri și chiar mici stingăcii tehnico-artistice scăpate fie pe platou, fie la masa de montaj. Ele nu afectează tonul și ținuta generală a filmului, care rămîn onorabile.

Florin Piersic joacă acest rol (Anghel) cu reală plăcere și cu o perfectă adevăre. Actorul are toate datele necesare, e frumos, voinic, abil, pătimaș. Temperamentul său vulcanic se conjugă cu al Aniței interpretate de Marga Barbu, cuplul acesta fiind mult mai izbit și mai cuceritor decît cel anterior. Marga Barbu este însă dezavantajată în secvențele în care cîntă. Vocea Mariei Tănase peste care se suprapune imaginea actriței o face pe aceasta din urmă mică și neînsemnată.

Dintre ceilalți interpreți se cuvine a fi menționați: Constantin Codrescu și Nicolae Gărdescu pentru rolurile lor episodice, dar susținute cu aleasă măiestrie. Prea artificios — răsfățata Domnița Ralu a lui Aimée Iacobescu și prea lipsit de personalitate Nucu Păunescu în Vodă.

ȘTEFAN OPREA

tatea actului său. Porter protestează împotriva a tot ce-l înconjoară — nu e prea dibaci în a deosebi esențialul de întâmplător și meschin — își chinuie soția și prietenul cu izbucniri demențiale;

„Strig, pentru că nu pot face altceva!” Și cu asta dezlegăm drama unei generații dezarmate și aflăm că „noul val” din teatru a fost de fapt numai o proclamație cu o soluție verbală. Actorul a demonstrat o aleasă tehnică a vorbirii, disponibilitate de joc, care bănuim că vine din resursele solide ale structurii sa-e profesionale. O realizare excelentă a rolului Porter și o prezență actoricească stimulatorie în colectivul gazdă. Au secundat bine Gaby Daicu în Alison, Dorina Păunescu în Helena și Ion Petrance.

Inspirat decorul lui M. Matcaboji. (Cluj) mai ales ca atmosferă.

Șansa de a se întîlni un autor reputat, cu un regizor și unul sau mai mulți actori devotați operei dramatice, nu e de fiecare zi. La Arad s-a dovedit a fi de bun augur.

I. AVAN

IMPLICAREA

Se cunoaște cazul unui autor dramatic al Atenei antice, condamnat de justiție, pentru că tragedia sa despre căderea cetății a intristat și îngrozit spectatorii. Una dintre cele mai noi forme de expresie ale teatrului — heppeningul — implică sala în desfășurarea acțiunii, ajungându-se adeseori la continuarea spectacolului în stradă. După ce vizionează *Hair*, tinerii spectatori americani părăsesc incinta teatrului și scandează lozinci împotriva războiului din Vietnam. Între cele două exemple citate se află un spațiu de două mii de ani, dar se pare că relația dintre public și actual teatral a rămas, în general, neschimbată. De fapt, istoria teatrului poate fi privită ca o istorie a implicării spectatorului. Bufonul shakespearian care ride plîngînd reprezintă un moment fundamental al implicării. Premiera absolută a *Hoților* lui Schiller a prilejuit o imensă manifestație de masă împotriva tiranului de la Württemberg. „De cine rideți voi? De voi înșivă ri-

deți!” spune un personaj gogolian, adresîndu-se publicului. Caragiale alege în persoana Cetățeanului turmentat un reprezentant al spectatorilor și-l introduce în acțiunea *Scrisorii pierdute*. Implicarea constituie nu numai o modalitate dintotdeauna a teatrului, ci reprezintă rațiunea morală, sensul etical existenței acestui fenomen. În lumea complexă a secolului nostru, cînd dezbaterile atinge probleme deosebită gravitate ca libertatea, responsabilitatea, relația individului cu societatea, procesul de implicare al spectatorilor devine una dintre coordonatele fundamentale ale artei angajate. Teatrul politic, despre care se vorbește astăzi cu atîtă insistență, își află viabilitatea și autenticitatea în modul în care se amplifică în sală dezbaterile etice profesate pe scenă. Devenit partener de joc, publicul refuză reprezentarea neutră care-i ignorează prezența și puterea.

Spectacologia românească și-a însușit în mod organic

această modalitate activă a teatrului modern. Organic, pentru că arta românească dintotdeauna, începînd cu nestematele gîndirii folclorice, este o profesiune de credință a unor idei morale. Multă vreme, modalitatea implicării a fost exercitată de regizorii noștri asupra unor mari titluri ale dramaturgiei universale. Sînt cunoscute contribuțiile unor Radu Penციulescu, David Esrig, Andrei Șerban, Lucian Pintilie, Dinu Cernescu, Vlad Mugur la revalorificarea modernă a pieselor lui Shakespeare, Cehov, Chelderode, Brecht. Aceste spectacole au făcut cunoscută gîndirea regizorală românească în concertul mondial, reprezentînd momente importante de teatru politic, momente ale implicării. Se poate spune pe drept cuvînt că școala regizorală românească a impulsionat într-o măsură dezvoltarea tinerei dramaturgii, fapt pe care îl ilustrează din plin piese ca *Acești ingeri tristi* și *Pisica în noaptea anului nou* de D. R. Popescu, *Acești nebuni*

Casa Petru Poni, în care Nicolae Iorga participă la ședințele literare prezidate de Matilda Cugler-Poni.

CORESPONDENȚĂ INEDITĂ DIN FONDUL NICOLAE IORGA

În tirgul Hirliului, trăiește retras în chinovia lui preotul Gh. Constantinescu, coleg de clasă la Fălticeni al lui Mihail Sadoveanu și unul din prietenii lui Nicolae Iorga. De cite ori avem prilejul a ne întâlni, octogenarul scoate „jurnalul vieții lui” și îmi etalează cu îndreptățită mîndrie scrisorile primite de la profesor, acele bilețele cu slovă mărunță, ușor aplecate, aproape indecifrabile, dar emanînd căldură și patriotism. Atunci îmi aduc aminte cîți lucrători pe ogorul culturii de pe întregul cuprins al țării nu păstrează cu sfințenie asemenea scrisori conținînd îndemnuri și statui trimise de marele îndrumător.

Deși suprasolicitat pînă la refuz, Nicolae Iorga nu scăpa nici un eveniment fără a fi prezent (ca de pildă acea emoționantă scrisoare adresată familiei la moartea poetei Matilda Cugler-Poni în 10 oct. 1937), nu lăsa nici o solicitare fără răspuns. Și ce uriașă corespondență îi era descărcată pe biroul Uriăș și variată. O atestă de altfel enormul conținut al Fondului Nicolae Iorga de la Academie.

Pentru exemplificare, vom reproduce din el doar cîteva scrisori datînd din anii 1934—37.

19 mai 1934

Iubite maestre,

Am primit ieri scrisoarea dumitale. Îți voi aduce cît de multe informații voi putea culege pînă miercuri. Îmi dai voie să îți le aduc eu și să am astfel plăcerea de a te vedea? Față de Timpul care curge, suntem copii risipitori. Precizia morții numai ne adevărește ce puține amintiri adunăm de la oamenii iluștri pe care norocul ni-i face contemporani. De aceea doresc mult să-ți pot strînge mîna cu vechea și călduroasa mea admirație.

CELLA DELAVRANCEA-LAHOVARY

21 iunie 1934

Mult stimată domnule profesor,

Țin să vă scriu ca să vă spun că am fost adînc mișcată de scrisoarea și de arti-

colul cu care m-ați onorat. Articolul domniei voastre a și stîrnit în presă proteste din partea celor interesați. Dar pentru mine acum, chiar dacă valoarea materială a premiului nu mi-ar fi acordată, cuvîntul domniei voastre atît de măgulitor și bucuria aleasă pe care mi-ați dăruit-o valorează mai mult decît un premiu național.

Rugindu-vă să primiți expresia celei mai înalte recunoștințe, rămîn a domniei voastre devotată

OTILIA CAZIMIR

13 iulie 1935

Domnule profesor,

Academia de pictură de la Iași (unde și eu sînt, de curînd, profesor) a luat inițiativa de a transforma vacanțele (de obicei vide) ale studenților în vacanțe active, de riguroasă aplicare „pe teren”. În acest scop ne-am chibzuit să facem cum spune românul dintr-o lovitură două pîlîte: să nu lăsăm ca două-trei luni pe an, mină, ochiul și inteligența tinerilor să vegeteze (ceea ce ar fi dezastruos pentru cariera lor) — iar în același timp să utilizăm munca acestui tineret întru realizarea unei opere valabile și de interes obștesc. Ceea ce statul și municipiile noastre n-au putut înfăptui în atîtea lungi decenii, ne-am hotărît să înfăptuim noi micul mînunchi de profesori și studenți ai Academiei de arte frumoase din capitala Moldovei: să zugrăvim din bolți pînă în temelie, să restaurăm sau să reparăm toate localurile ctitorite de Ștefan cel Mare, lăcașuri care, în marea lor majoritate sînt căzute, spre rușinea neamului, în jalnică paragină.

Prima echipă de studenți și diplomați (aleși dintre cei mai eminenți) pleacă în cursul acestei luni sub supravegherea pro-

fătarnici de Teodor Mazilu, Iertarea și Imblînzitoarea de fantome de Ion Băieșu, Fără cascadori de M. R. Iacoban, Intunericul de Iosif Naghiu. Aceste lucrări vibrează cu luciditate și curaj reale probleme de conștiință ale contemporanilor noștri. Este important de semnalat că noul eșalon de dramaturgi refuză conjunctura, declarativismul. A scrie despre ideile timpului tău nu înseamnă, bineînțeles, a decupa numai partea convenabilă a realității. Din acest punct de vedere se poate vorbi astăzi cu convingere despre un moment autentic al dramaturgiei românești. Întîlnirea, în regia noastră, dintre asemenea piese adevărate și gîndirea politică înaintată ne oferă acele spectacole-dezbateri, de profundă implicare, atît de necesare publicului.

O generație se confesează și spectatorii sînt în măsură să descifreze credințele etice și estetice ale acestei generații. Necesitatea restabilirii unei ordini morale a lumii exprimă punctul de vedere al celor ce au cunoscut sinusoidalele procesului de creștere. Pisica în noaptea anului nou, în varianta clujeană a lui Vlad Mugur profesează această teză acut contemporană. Intunericul acuză inconștiența și ignoranța, accent vizibil mai ales în reprezentarea pietreană, unde punctele de atracție revuistice sînt evident estomate. Fără cascadori, realizat la Bacău, se convertește într-o dezbateri de interes major cu privire la responsabilitate. Sînt spectacole care implică publicul, pentru că problematica lor răspunde etapei de autodefinire matură pe care o traversăm.

Ne-am oprit asupra implicării, ca o componentă a momentului teatral românesc, pentru că profesarea unui astfel de punct de vedere are valoarea unui certificat de maturitate. A fost depășită perioada teatrului ilustrativ și didactic, cînd realitatea privită numai sub aspectele ei generale, nu se bucura de fiorul confruntării nemijlocite cu creatorii ei. Implicarea prin text și spectacol reprezintă nu numai o modalitate modernă, ci și — poate în primul rînd — o dovadă de respect față de consumatorul de artă al zilelor noastre. Publicul românesc este un partener vibrant, pentru că această dimensiune răspunde spiritului său justiciar și moralității sale dintotdeauna.

MIHAIL SABIN

confruntări muzicale

MOMENTUL ARTISTIC JORA

La puține zile după moartea lui Igor Stravinski (ultimul „titan” al muzicii universale din veacul XX), școala noastră muzicală a încercat și ea o grea pierdere: Mihail Jora. Dispariția marilor personalități îngăduie istoricilor retrospective muzicologice, uneori concluziile generînd sinteze deschizătoare de noi orizonturi artistice. Generația lui George Enescu și Mihail Jora (din care nu se pot omite T. Brediceanu, George Georgescu, Drăgoi Zirra, Rogălski, Nottara, Brăiloiu, Alfred Alessandrescu, Breazu, Ciomac, Paul Constantinescu, Perlea) a marcat încheierea etapei de majorat muzical național și trecerea școlii noastre muzicale la confruntarea decisivă cu arta universală. „Am speranța că școala românească va fi în curînd un fapt împlinit — seria Mihail Jora cu prilejul unei anchete întreprinsă de revista *Muzica* în 1920 — prin tendința compozitorilor noștri de a scăpa de influențele străine și a se apropia cît mai mult de sufletul poporului nostru”. Acestui nobil crez i-a acordat maestrul Jora toate puterile creatoare vreme de peste o jumătate de veac.

Noțiunea de „școală” l-a urmărit permanent pe autorul Priveliștilor moldovenesti. A lansat-o la Societatea compozitorilor români (1920), a preluat-o — pe alte baze — la Conservatorul din București ca titular al catedrei de compoziție (1929—1948, 1957—1962), a promovat-o consecvent în lecțiile particulare acordate unor discipoli devotați (Dinu Lipați, Paul Constantinescu, Ludovic Feldmann, Alfred Mendelsohn, Romeo Alexandrescu, C. Silvestri, Pascal Bentoiu, Ștefan Mangoianu etc.), a susținut-o public în ultimul deceniu la Academia Română și Uniunea Compozitorilor.

Ideea de „școală” a însemnat pentru Mihail Jora unitate de ideal artistic, de stil creator, de concepție, de gîndire, de limbaj muzical. Izvorul acestor originale potențe spirituale îl oferea numai creația populară, melosul autohton. „A contesta existența muzicii noastre populare — preciza „meșterul” Jora (cum l-au numit elevii) în aceeași anchetă națională din 1920 — ar echivala cu declarația că nu avem o limbă românească”.

Aceste superioare aspirații le-a slujit compozitorul Jora și profesorul Jora. Cele peste 100 de lieduri, corurile pe teme populare, suitele simfonice, dar mai ales baletele *La piață*, *Demoasela Măriuța*, *Curtea veche*, *Cînd strugurii se coc*, *Intoarerea din adîncuri*, *Hanul Dulcinea* — respiră aroma vechilor balade, poezia duioasă a doinelor, ironia strigăturii populare, frenezia ritmurilor jocularilor țărănești. Iar profesorul, neîntrecutul „meșter” al tinerilor muzicieni, le-a dăruit nu numai paginile de aleasă ținută artistico-pedagogică din cele trei caiete de Poze și poezie, ci mai presus de toate sufletul său generos de dascăl iscusit, neîntrecut.

Dacă Enescu a devenit șef de școală muzicală după moarte, în schimb Jora rămîne fără îndoială ziditorul activ al acestei școli. Nici un profesor nu a cunoscut mindria de a fi dăruit muzicii românești o pleiadă de compozitori, muzicologi și folcloriști atît de valoroasă ca Mihail Jora! Cu riscul enumerării searbăde, înșiruirea discipolilor maestrului îmbracă ceva din poezia cifrelor, proprie epocii noastre matematice, conferind anilor săi de profesorat virtuțile „epocii Jora”. Din lungul convoi, tineri și vîrstnici, ce se pleacă cu durere în fața „meșterului” lor reținem pe M. Basarab, N. Boboc, M. Brediceanu, N. Brânzeu, C. Bugeanu, D. Capoianu, M. Chiriac, C. Cezar, G. Ciobanu, Dan Constantinescu, Gh. Costinescu, Gh. Deriețeanu, Dinu Stelian, F. Donceanu, Ion și Gheorghe Dumitrescu, Fl. Eftimescu, Valentin Gheorghiu, M. Hainic, Theodor Grigoriu, Al. Hrisanide, H. Jerea, M. Marbe, O. Nemescu, Marius Mihail, Șt. Niculescu, C. Palade, C. Petra, Doru Popovici, A. Popa, Z. Popescu, Liviu Rusu, S. Sarchizov, A. Veleborski etc. Cit de săraci am fi fost cu toții azi, dacă nu ar fi existat în istoria muzicii românești acest strălucit „moment Jora”.

VIOREL COSMA

dincios admirator — și obligatul domniei voastre

prof. pictor N. N. TONITZA

★

19 iunie 1937

Mult stimată domnule profesor,

Rugindu-vă să-mi iertați îndrăzneala, îmi permit să vă anunț că, în vederea congresului Ligii Culturale care va avea loc în orașul nostru, ziarul „Lumea” din Iași, al cărui redactor cultural sînt, a luat inițiativa de a consacra un supliment acestui important eveniment.

Prin aceasta, ziarul înțelege să-și facă mai mult decît datoria; înțelege să aducă un respectuos omagiu marelui animator al atîtor inițiative mîntuitoare, al atîtor mari acțiuni care au definit un popor și au însemnat o epocă. Umila noastră contribuție va însemna, desigur, mult prea puțin pentru semnificația profundă a sărbătoririi celor 30 de ani de neîntreruptă activitate pentru unificarea politică și, apoi, pentru unificarea spirituală a poporului românesc. Căci socotim că sîntem prea mici și prea neîndemnitici pentru a prețui cum se cuvine măreția acestei lupte, în fruntea căreia ați strălucit totdeauna.

De aceea, mult stimată domnule profesor, vă rog să înțelegeți admirația noastră nefermărită pentru opera de măreț înfăptuire națională realizată de dv. Orașul Iași va fi mîndru de cîntea care i se face și în zilele congresului vă va întîmpina cu tot entuziasmul lui de veche cetate a culturii și a bunei cuviințe moldovenești.

În numele ziarului „Lumea”, vă rog, deci, dacă e posibil, să ne trimiteți pentru numărul din 27 iulie cîteva rînduri care vor aduce bucurie și nădejde în sufletele tuturor.

Primiți, vă rog, mult stimată domnule profesor, expresia admirației și respectului meu

G. IVAȘCU
asistent universitar

de partea cealaltă

1.

Ce limbă îți vorbeam printre tenebre?
E veghea unei cruci în ochi de piatră;
căzut în tine mă transform în vatră
declinul nopții consumind în febre.

Credințe-aprind păcatului ce bate,
să semeni cu natalul loc din mine;
pe gloria din singe stau puțin
femei de pleoapa maichii apărate.

Cresc luminări cu stările de vise
acordului hipnozei dind beție
și-s punct de sprijin în mireasmă ție,
ca gurile de crini în gheață-nchise.

O candelă te neagă în altare:
- „Tu existai în spațiul meu de harpe,
nainte de-un sicriu deschis?” Un șarpe
incepe-un dans. Găsi-va ritmul oare?

Ingenunchind la vocea adorată,
din sera sfântă injectezi otravă
cu clime tandre-n lacrima suavă
peste legenda lumii, tulburată.

Nelegiuirea de polen devreme
utrenia înecă. Unde-s morții?
leșit din sunet, sus, în stîlpii porții
la trista ta nălțime craniu-mi geme.

2.

Fantome-n vicelime la galeră
incep un cor liturgic și amar
și armele depune în zadar
amantul cimitirelor, pe-o sferă:

- trup adolescent de zodii
lacom duh în văi obscure,
de amor nesupte rodii
prind în cârni de nori conture,

ah, făpturi cu piepturi pure.

Și cad virgini din vămile umile-n
libații fluturii fatali și goi,
iar bufnița mai ține lampa-n noi,
sub milul damic peste dragi pupile:

- trup adolescent de zodii
lacom duh în văi obscure,
de amor nesupte rodii
prind în cârni de nori conture,

ah, făpturi cu piepturi pure.

Moartă și dusă în petale oarbe
(precum în cer așa și pe pământ)
mina se-agață de trecutul sfânt,
dar insula păzită ne absoarbe:

- trup adolescent de zodii
lacom duh în văi obscure,
de amor nesupte rodii
prind în cârni de nori conture,

ah, făpturi cu piepturi pure.

3.

Sinul matern de mult a putrezit
și fructul cel de sus nu-mi aparține
și fiara desmorțită umbă-n vine
cu buze moi de palid răsărit.

Tărîmul de primejdii este plin,
ceva emană plinsul ca o rază
și stranii heroglifice mă veghează,
pe punțile iluziei din vin.

Claviatura de parfume-n sus
va repeta umila mea cădere,
din aștri învățînd o-mperechere,
în plaga grea a marelui apus.

Se lasă barierele de nori și
puternic spinul în acea grădină
mai ține o petală de lumină
în mirele un crin rătăcitor.

Nisipul somnului s-a tras în jos,
cît sufletul în centrul cald mă are;
organele pindite urcă-n gheare
rob poștei sacre, corbul credincios.

4.

De ceață ziduri se îngroașă-n jur
și groapa cu cadavre se indeasă;
curtenitoare larve pe-o mireasă
își schimbă garda în divin azur.

Ieși pe poarta hîrșită a casei
părințești în care se întorsese,
și pe care o părăsise
cu vreo cincisprezece ani în urmă.
Nu știa încotro ar fi mai bine s-o apuce.
Ar fi vrut să dea ochi cu bătrînul, bătrînul șleampăt și ramolît la care se afla acum Rozica, ultima achiziție a lui Valade.
Valade scrisese în viața lui firme mici pentru croitori și cizmari și pictase tablouri cu femei pește, cu țigănci colorate în roșu și verde pe malul mării de cerneală (pe care o arunca direct din călimară).
Văzînd că această îndeletnicire nu-i aducea un venit pe măsura așteptărilor și a ambițiilor sale — avea rivali care reușiseră să-și cumpere haine de piele înaintea lui — Valade se făcuse martor ocazional unde cîștiga în funcție de importanța depozității. Gata să fie prins și condamnat, abandonase această ocupație și se făcuse gestionar la un bazar de încălțăminte de cauciuc. Acolo o cunoscuse pe Rozica; fata venise să-și cumpere o pereche de șoșoni de gumă și el îi oferise gratuit spunîndu-i că am o soție moartă așa că poartă-i tu pentru ea, mai fac și eu câte-o pomană, auzi? După nu se știe cît timp se constată că delapidase o sumă rotundă, pentru care făcuse trei ani. Se întoarse și prin intermediul unui prieten peruchier intră figurant la teatrul din localitate. După două zile o întâlni întîmplător pe Rozică cum se uita ea într-o vitrină și o întrebă dacă nu vrea să se facă artistă. Fata acceptă și Valade o invită la el unde și începură repetițiile. O punea să spună: O, rege al meu, iar ți-ai părăsit tronul, pentru un biet fund de femeie? La care el răspundea pe un ton glacial: Rostul tău regină, este să dai tronului moștenitori. Au unde sînt ei? După mai multe repetiții și încercări, Valade îi spuse fetei că nu are talent și o alungă. Și iarăși o întîlni bătrînul Sotir, șchiopul, care strîngea sticle goale pe cele cîteva străzi paralele din partea de apus a orașului. Bătrînul cîștiga mai ales după sărbătorile legale și ce cîștiga strîngea într-o casetă verde unde păstra și medalii lui de invalid. Il cunoștea pe Valade, căci îi era un fel de nepot de soră, moartă în timpul războiului. Dar o dată Valade îi furase bătrînului niște bani, acesta îl alungă și de-atunci se dușmăneau. Sotir o știa și pe Rozică pentru că el cunoștea pe toată lumea din cartierul acela prăpăstuit, încă nedemolată.
— Te-o fi alungat după ce și-o fi făcut mendrele cu tine, zise Sotir zărînd-o pe fată — și tot atunci viri mîna sub pînza de sac de deasupra mărții și scoase o sticlă cu gît lung în care se afla un lichid murdar. Ia din leacul asta, e bun la toate, zise.
Fata luă, el spuse mai ia, fata duse încă o dată sticla la gură după care i-o întinse. El o deșertă pe gîtul lui încăpător și scoase un oftat. Puse pe urmă sticla în căruțul cu roți mari, din fier și răsucindu-se îi zise fetei, apucă de ici și-i arată oistea în formă de cruce și începură să tragă de brațele ei cele mici.
— Stii — lee... oaale... cum... păăă...
— Strigi prea tare, spuse fata.
— Unii nu aud, și eu vreau s-audă toți. Să-ți pui în urechea din partea asta vată. Eu trebuie să strig, asta mi-e meseria.
— De la geamul acela cineva face semne.
— E o nebună, zise Sotir, îmi face într-una semne, cînd mă aude.
— Oprim?
— Nu oprim, n-avem de ce opri.
— ... cum — păăă —
— Îi strigă un glas de femeie și ei opriră. Femeia avea sticle într-un coș și borcane. În urma ei veneau alte două gospodine.
— Ce-aveți? le întrebă Sotir.
— Ce vezi, zise femeia așezînd coșul jos.
— Să văd, zise Sotir. Asta da, asta nu, asta nu că e

murdară pe dinăuntru, asta da, ei, așa de-ar fi toate, ia să vedem noi, vrasăzică două sticle și una-două-trei borcane coalee... coloo... cum... păăă...
— Dar pe asta de ce n-o iei, de ce n-o iei și pe asta?
— Uite că n-o iau că n-am ce face cu ea, de aia n-o iau, zise Sotir.
— Ptiu, fir-ar el să fie, cică-i murdară pe dinăuntru, auzi, mă mai face și de rușine, se întoarse femeia către celelalte.
— Nu mai necheza că-i tot aia, zise Sotir. Lasă locul liber pentru negustorie.
— Nu te pune cu el madam Chițu, zise una din cele două femei, că n-o scoți la nici un capăt.
— Fir-ar el de molfăit, da-i dă mîna să umble cu gagistre

m-a căutat și m-a amenințat că vrea să mă facă fericită că altfel nu știe ce s-alege din mine...
— Tu, spuse bătrînul de dincolo de ușă cînd apa se opri, tu și toate astea de vîrsta ta credeți c-o să țină asta o veșnicie și că vremea stă locului. Să știi că nu-i așa și că toate au un sfîrșit și cînd vine sfîrșitul e rău, c-atunci te-ntrebi și tu, ce-am făcut eu pe lumea asta?
— Nu-mi place săpunul asta, spuse fata, miroase urît, de ce nu-ți cumperi unul mai scump? Iar cu ce-mi spuneai las-o mai moale, că n-o să mă înveți pe mine ce-i aia viață. Dă-mi te rog un prosop curat.
— Ai acolo.
— Nu am aici. Vreau unul

venit la tine și-am dat peste ea cum se scaldă în cada unde speli tu sticlele tale. De unde era să știu eu una ca asta?
— E singură, e speriată de viață, de ce n-o ajuți tu?
— Nu pot. Fuge de mine.
— Atunci las-o în lumea ei, să-și facă un rost.
— Ha, ha, ha! și-a găsit acum rostul, te pomeniști. Și dacă află poliția de rostul asta? Zău, ia spune moșule, ce gînd ai cu ea? Hai, între noi bărbații, și Valade făcu dintr-un ochi. Chiar vrei s-o înfiezii?
Sotir ridică bastonul în care se sprijinea și se repezi asupra celui alalt. Bastonul șuieră prin aer o dată, de două ori. Apoi se opri. Bătrînul, răsturnat pe spate, încerca să se

STICLE GOALE

tinere pe sticlele noastre...
— După ce o să umplem lada asta, o să mergem acasă și-o să spălăm toată mizeria și-o să le punem frumos sticle la sticle, borcane la borcane și-o să ne ducem la Irva să le vindem. De obicei vine Irva la mine, dar vreau să te mai scot și pe tine, să te mai plimb, să te arăt lumii...
— Dar unde stai?
— Aproape, stau.
— Și mai stai cu cineva?
— Cum o să stau cu cineva? E de stat cu cineva cînd toți te fură?
— Aș vrea să ajungem mai repede, să terminăm cu toate astea, spuse fata, cu toată harmaliaia asta... Și pentru că aș mai vrea să fac și o baie. Aș vrea să mă scald într-o cadă cu apă fierbinte în care să pun cîteva picături de parfum de trandafir cum am văzut eu într-un film. Dar mai întii vreau să dau jos de pe piele toată sudoarea asta care mă mîncă. Ai baie unde stai?
— Păi cum n-o să am baie? Păi eu unde spăl toate astea, de unde-mi cîștig eu existența mea?
— Atunci i-antîia, spuse fata și trase puternic de lemnul de care ținea. Dar bătrînul nu putu merge mai repede cu piciorul lui de lemn și ea își încetinî mersul.
— Că aș putea trăi din dobîndă, dar nu-mi vine să stau locului și-atunci pornesc cu harabaua asta pe străzi.
— Cum adică din dobîndă? îl întrebă fata.
— Din dobîndă, cum din dobîndă că am casă și tot ce-mi trebuie că mașină nu pot avea cu piciorul asta al meu.
Acum hai sus, hai sus c-a început să bată vîntul perdelele de la toate geamurile astea din jur...
— Dar cine stă la geamurile astea?
— Ei.
— Da, ei, dar care ei?
— Nu știu. Ei, și ei se uită.
— Dar de ce nu se uită la televizor?
— Poate că nu vor. Sau poate că e defect tubul catodic. Tubul catodic este un tub care se arde și pe urmă costă.
— Atunci să facă altceva, să-și perie hainele sau altceva care nu costă.
— Nu-i nimic dacă se uită. Lasă-i să se uite. În baie n-au cum să te vadă așa că poți să mergi fără grijă. Eu am să orînduiesc astea frumos aici și-o să aștept.
— Mie nu-mi place să aștept, strigă fata din baie. E nemaipomenit de rău cînd aștepti, nu mă aștepta. De ce oare așteptăm atît de mult?
— Tu l-ai așteptat pe Valade? strigă Sotir de dincolo în timp ce fata dădu drumul la apă să curgă din amîndouă robinetele, și caldă și rece.
— Nu! strigă ea cît putu de tare fiindcă sfîrșitul apei îi acoperea glasul, nu l-am așteptat. A venit el; m-a căutat cînd s-o întors de-acolo. Nu-l mai văzusem de-atunci, de cînd îmi dăduse șoșoni de gumă. Atunci am fost pentru prima dată a lui și chiar a unui bărbat, și el pe urmă

curat, cu care nu s-a mai șters nimeni.
— Nu am unul așa, dar mă duc să cumpăr, mă întorc îndată, e aproape.
— Eu am să stau în cadă, în apa asta caldă și-am să aștept. Astea nu-s prosoape cu care să mă șterg eu.
— Mă întorc îndată, mai spuse bătrînul bătînd grăbit cu piciorul lui de lemn, îndepărtîndu-se.
Ușa de la intrare se închise în urma bătrînului dar peste cîteva clipe se deschise iar.
— Cine-i? strigă Rozică din cadă.
Nu se auzi nici un răspuns. Ea mai strigă o dată privind neclintită mînerul ușii de la baie. Ușa nu era încuiată și în clipa următoare Valade se ivi în cadrul ei, îmbrăcat curat, în haine bleu-marene și pălărie albă.
— Uf, că greu te mai găsește omul! Tu o cauți Valade peste tot, pînă și-n gară și ea ca artistele de cinema, în cada plină cu ciăbuc. Am venit să te iau la un lichior, Rozico.
— Află dragă că eu licheor nu mai beau că sînt sătulă pînă-n gît. Afară de asta m-am măritat și nu mai prestez la tot felul de chestii.
— Zău? Te-ai măritat?
Te-ai măritat Rozico! Tu, aleasa mea? Și unde-ți este mirele? O, cît aș vrea să-l cunosc și eu!
Sotir intră și dădu cu ochii de Valade.
— Cu tine ce-i aici?
— Am venit după ea, zise Valade, că am trimis-o să facă o baie și-a uitat să se mai întoarcă. Acum am venit s-o iau.
— Dacă are să meargă ea ai s-o iei, zise Sotir, dacă nu, nu!
— Păi cred și eu, zise Valade. Numai dacă vrea să meargă; dacă nu, nu! Parcă am făcut eu vreodată ceva fără voia ei?
— Hai, du-te, Valade, zise bătrînul, e mai bine să pleci. Ea o să rămînă aici.
— A, dacă vrea să rămînă este chiar mai bine. Vom duce o viață liniștită la umbra unchiului Sotir. Doar vrei s-o înfiezii, nu?
— Asta vreau, iar tu ai mirosit ce vreau. Dar tu ai să pleci, zise bătrînul, tu ai să pleci...
— Eu aș zice să nu mai sari atîta pe lemnul ăla de picior, că poate cădem la învoială, zimbî Valade răsturnat într-un jilț vechi. De fapt eu am venit pentru altceva, nu pentru ea, asta care nu mai iese din cada ta.
— Atunci pentru ce te-ai ostenit atîta drum?
— Să zicem pentru o sumă oarecare. Nu prea sînt în bani și eu cînd nu sînt în bani trebuie să fac neîntîrziat rost de ei, că altfel e jale.
— Și te-ai gîndit să-i scoți de la mine, nu?
— Exact. Cîștig prost ca figurant. Aia babanii, cu roluri, cîștigă, eu însă...
— Apucă-te de altceva, Valade, pentru că Sotir n-o să-ți scape nici un bănuț, și-o spune chiar el!
— Păi sigur! Dar vezi, bătrîne, întortochiate sînt căile Domnului. Iacă, acum eu am

apere, în vreme ce Valade îl lovea din răsputeri cu pumnii, cu capul, cu genunchii. Ducînd mîna stîngă la frunte, de unde se prelingea o șuviță de singe, Valade îl obliga pe bătrîn să-i spună unde sînt banii ascunși.
— Să-mi dai tot ce-ai ascuns, pe unde ai ascuns, să-mi dai tot ce-ai strîns, dacă vrei să... Valade se repezi și trase pe rînd toate sertarele, răsturnă haine, hîrtii, rufe tot de pe unde credea că ar putea sta ascunși banii.
Bătrînul dădu să se ridice. O strigă încet pe fată. Din baie nu veni însă nici un răspuns, nu se auzea nimic. Valade căuta într-una, înfrigurat. Dăduse peste niște cercei vechi, de aur, pe care-i luă. Apoi îi răscolî bătrînului buzunarele unde găsi o sumă nu prea mare și o luă. „Unde-i ții... unde-i ții... unde-i ții...” repeta și de fiecare dată lovea. Sotir nu se putea împotrivi. Valade găsi sub un dulap o casetă veche. Se lumină deodată la față și alergă după cuțit. Trecînd pe lângă baie văzu ușa deschisă, dată de perete. Înăuntru nu era nimeni, și el zise perfect, am un complice, ba nu, nu, nu...
Repede Valade...
În clipa aceea ușa de la intrare se deschise și fata intră speriată. Valade o prinse de pîrul ei lung și după ce o izbi de cîteva ori cu capul de zid, o aruncă într-un colț al holului, întrebînd-o printre dinți:
— Unde-ai fost Rozico? Unde-ai fost, unde-ai fost... Spune, acum spune, pe urmă o să fie prea tîrziu, mult prea tîrziu... Dar ce știi tu Rozico, nimic nu știi, nimic n-ai văzut, nimic nu știi... ba nu, știi totul, tu ai făcut totul, totul, nu-i așa draga mea, nu-i așa draga mea...
— Da, răspuse fata din ce în ce mai încet, da, da...
Ușa fu izbită de perete. Valade se precipită către ferestra dar se întoarse abătut; doi oameni în uniformă își făcură apariția scrutînd fulgerător în jur. Valade începu să ridă. Zise rîzînd:
— Ca să vedeți, tovarășe maior, ce e femeia?! Eu o credeam în baie și ea vă pune pe drumuri. Să le ceri scuze dumnealor, Rozico!
— Bătrînul, vezi ce e cu bătrînul, căpitane! zise maiorul.
Bătrînul gemu.
— Se preface, domnule maior, toată viața lui a fost așa. A vrut să mă omoare, domnule maior, cu asta a vrut, și Valade ridică bastonul de jos.
— Cu asta? se miră maiorul. Mă mir că ați scăpat cu viață! Ați avut noroc! zise și căpitanelul.
— Mare noroc, domnule maior! zise Valade.
— Norocul, zise maiorul, e cum și-l face omul; mai ales cum și-l face omul. Ne-așteaptă mașina.
Cei doi, fata și Valade, ieșiră cu maiorul. Căpitanelul care chemase mașina salvării, dădea îngrijiri bătrînului.
Acesta îngînă:
— Fata... e fata mea, e copilul meu... al meu...

Fabrica de antibiotice Iași

FABRICA DE ANTIBIOTICE IAȘI a intrat în funcțiune în urmă cu 16 ani. În decursul anilor s-a dezvoltat pe diverse etape, realizând o largă gamă de produse medicamentoase pentru uz uman și veterinar, cit și o serie de biostimulatori pentru sectorul zootehnic; s-a ajuns la circa 100 de sortimente.

Dintre sortimentele produse de fabrică notăm o parte, care sînt pentru uzul veterinar și zootehnic:

— Aurex — aureociclină furajeră — uz veterinar

— Bevitez — uz zootehnic

— Efitard — uz veterinar

— Meticilină — flacoane

— Moldamin — uz veterinar

— Oxitetraciclină — clorhidrat — uz veterinar

— Penicilină G potasică — uz veterinar

— Propamicin — uz veterinar

— Solvocilin — uz veterinar

— Setrepancil — uz veterinar

— Streptomicină sulfat — uz veterinar

— Tetraciclină bază — uz veterinar

— Tetraciclină clorhidrat — uz veterinar

— Tetraxin — uz veterinar

— Tripedin — uz veterinar

De asemenea, trebuie să menționăm că fabrica va executa și alte produse de uz uman și veterinar, acum în curs de asimilare.

Fabrica exportă produsele în 27 de țări din cele patru continente.

Fabrica include în fabricație, în fiecare an un număr mereu crescînd de

antibiotice și forme medicamentoase pe baza acestora, ca urmare a activității științifice a cercetătorilor săi, care desfășoară în permanență o activitate susținută de documentare științifică, tehnică și economică în privința tuturor aspectelor noi ale evoluției și dezvoltării mondiale a producției și utilizării antibioticelor.

Fabrica de antibiotice, ca prima mare unitate industrială de acest gen din țară, reușește să producă antibiotice de calitate superioară, corespunzînd condițiilor de calitate cerute de Farmacopeele din țară și de peste hotare.

Produsele fabricii se prezintă ca o totalitate de garanții fiind rezultatul unei întinse munci colective realizate cu ajutorul unui utilaj complex și ultramodern, minuit de specialiști experimentați.

Îmbunătățirea indicilor tehnici s-a făcut pe baza cercetării proprii, prin modificarea unor rețete de lucru și a unor tehnologii, lucrări care au stat la baza a numeroase invenții și inovații, comunicări științifice etc. Specialiștii din fabrică au efectuat numeroase schimburi de vizită cu specialiștii de peste hotare din alte țări. Se continuă efortul pentru îmbunătățirea calității produselor.

Activitatea științifică a specialiștilor fabricii este ilustrată de un număr mai mare de lucrări publicate în periodicele de specialitate din țară și de peste hotare.

uzina de fibre

Fibra TEROM produs al Uzinei de Fibre Sintetice Iași și-a făcut apariția în anul 1969. Cu o capacitate inițială de 10.000 tone/an fibre sintetice poliesterice, Uzina de fibre sintetice Iași reușește să producă 49% din producția totală de fibre și fibre chimice a țării.

TEROMUL este la nivelul celor mai bune fibre poliesterice cunoscute în lume. TEROMUL comportă o afinitate tinctorială deosebită, mult superioară altor fibre chimice într-o gamă foarte nuanțată de culori de la cele mai întinse până la nuanțe fine pastel.

Caracterizări și proprietăți

Țesăturile din TEROM își mențin forma după spălări repetate. Se pot spăla cu apă fierbinte, cu detergenți, iar produsele leșioase, care au un efect distrugător asupra lînei și mătasei, conferă TEROMULUI un luciu mai mătăsos, articolele devenind mai elegante și mai plăcute la purtat.

TEROMUL, sub formă de articole vestimentare, după spălare se usucă rapid.

Țesăturile din TEROM nu necesită călcare decît rareori. TEROMUL este o fibră plăcută la purtare, se pretează bine atît pentru confecții de zi cit și pentru confecții de seară.

Pentru garderoba feminină, se folosesc țesături TEROM 100% sau amestec cu mătase, celofibră etc.

Din TEROM, în amestec cu fibră naturală, se pot fabrica nu numai țesături vapoaroase și stofă ușoară de vară, ci și stofe grele pentru îmbrăcăminte folosită în anotimpurile răcoroase.

Fibra TEROM poate fi vopsită în culori mult mai plăcute decît fibrele naturale, lîna și bumbacul.

TEROMUL posedă o rezistență excepțională la acțiunea acizilor minerali și organici, este o fibră rezistentă la acțiunea agenților oxidanți și reductori.

TEROMUL a devenit cunoscut și apreciat nu numai în țară ci pe multe meridiane ale globului.

Îmbunătățirea continuă a calității producției atît de variate a U.F.S.-ului constituie un obiectiv principal al întregii ac-

tivități economice. Tîind seama de faptul că în țară fabricarea fibrelor chimice este o ramură destul de tînără a industriei, a fost și rămîne necesară o perfectă colaborare între producător și beneficiar, condiție care se realizează permanent.

Uzina de fibre sintetice poate să producă o gamă foarte largă de articole în funcție de cerințele beneficiarilor, corelate desigur de posibilitățile tehnice ale utilajelor. În afară de sortimentele de fibre prevăzute inițial în profilul de producție, colectivul tehnic al uzinei, în urma cercetărilor, a reușit să asimileze noi sortimente de fibră, cum este fibra lucioasă și fibra colorată în masă.

De asemenea, un alt produs asimilat de uzină, polietilenta-raftalatul pentru folii care reprezintă un produs mult mai solicitat în industria electronică. Aceste folii au calități specifice în sensul unei mari stabilități termice. Sînt utilizate la: electromotoare, transformatoare, condensatoare, izolații de cabluri, înlocuind produse ca mica, prespanul, țesăturile din fibră de sticlă etc.

sintetice IAȘI

terom
ELEGANT
PRACTIC

terom
MODERN
IEFTIN

COMBINATUL PENTRU EXPLOATAREA SI INDUSTRIALIZAREA LEMNULUI

Jocșani

LA NIVELUL TEHNICII MONDIALE

Concepția unitară și de perspectivă a partidului cu privire la industrializarea socialistă a țării își găsește reflectarea și în progresul susținut pe care l-a cunoscut și îl cunoaște industria lemnului.

Dezvoltarea acestei industrii, care valorifică superior resursele forestiere ale țării noastre, s-a accentuat în mod deosebit în anii ultimului cincinal, creîndu-se noi capacități de producție pentru prelucrarea lemnului în produse superioare semifinite și finite ca: placaj, furnir, plăci aglomerate și fibrolemnoase, uși-ferestre, mobilă urmărindu-se valorificarea superioară a masei lemnoase.

În industria de prelucrare a lemnului s-a atins un grad avansat de maturitate fiind posibilă să realizeze dintr-o bază de materie primă practic constantă un volum sporit de produse din lemn, într-o gamă de sortimente largă în condiții calitative și tehnice superioare.

S-a realizat o sporire susținută a diversificării producției, pe baza creșterii apreciabile a numărului de sortimente, cu precădere a noilor tipuri de mobilă, urmărind continuu creșterea varietății și calității produselor destinate nevoilor interne și exportului.

În județul Vrancea, ținut cu bogate resurse forestiere, a fost creat în anii regimului nostru un mare combinat de exploatare și industrializare a lemnului, unde lemnul este prelucrat începînd de la tăierea lui din pădure și pînă la obținerea de produse finite și semifinite: Furnir, placaj, panel, cherestea, lăzi, mobilă și altele.

Fabrica de mobilă din cadrul combinatului, intrată în funcțiune în anul 1963 cu o capacitate proiectată de 15 mii garnituri pe an, atinge la nivelul anului

1971 o capacitate de producție de 23,7 mii garnituri pe an.

Dotarea tehnică a acestei fabrici cu utilaje moderne ca mașini de furniruit pe cant, agregate de prelucrări multiple etc., fluxuri tehnologice de prelucrare proiectate și realizate la un înalt nivel al indicatorilor economiei, au făcut ca mobilă produsă să fie de bună calitate, fiind an de an cerută în cantitate tot mai mare la export.

Astfel, în anul 1971 această fabrică produce peste 97% din producția pentru export, aceasta realizîndu-se în diferite țări ca: U.R.S.S., R.F.G. FRANȚA și altele.

Eforturile comune ale întregului colectiv al acestei fabrici, nivelul calitativ al producției, concepția lui modernă a dus la crearea unor produse de mobilier mult cerute pe piața internă și externă ca: garnitura 623/11, biblioteca „Vrancea” etc. și a unor modele care au obținut succese deosebite atât la expozițiile din țară cît și în străinătate.

În actualul plan cincinal cu urmare a Directivelor celui de al X-lea Congres al Partidului se prevede o creștere în afară de producția de mobilă și a celei de plăci și din fibre și așchii de lemn.

Producția de plăci aglomerate și fibrolemnoase începută în anii 1958—1962 se află în prezent la nivelul industriei similare existente în țările dezvoltate ale Europei atât sub raportul producției fizice cît și al gradului tehnic, urmînd ca în 1975 să atingă circa 950.000—1.000.000 tone care în comparație cu realizările anului 1965, reprezintă o creștere de 433%, țara noastră urmînd a produce în 1975 circa 10% din produc-

ția europeană de plăci din așchii și fibre de lemn.

Această producție de plăci din așchii și fibre de lemn urmărește reconsiderarea judicioasă a posibilităților de utilizare în industria lemnului într-o producție sporită a lemnului de mici dimensiuni, a crăcilor și a rămășițelor rezultate de la prelucrările mecanice ale lemnului și în general prin includerea în resursele de materie primă a noi sortimente de lemn inferior.

În contextul celor de mai sus, în cadrul combinatului de exploatare și industrializare a lemnului Vrancea s-a construit o fabrică de plăci fibrolemnoase, la nivelul tehnicii mondiale, cu o capacitate de 114.000 t an, ceea ce reprezintă circa jumătatea din producția actuală anuală a țării.

Dotarea tehnică a acestei fabrici, instalații complexe complet automatizate, o înaltă productivitate a muncii, noua metodă de fabricare uscată a plăcilor fibrolemnoase cu avantajele respective duc la obținerea unui produs de calitate, cu două fețe lise, apt pentru o innobilare exterioară a acestora prin melaminare și emailare.

Sarcinile de mare răspundere ce stau în continuare în fața combinatului nostru vor contribui la utilizarea lemnului cu eficiență economică ridicată, la dezvoltarea în continuare a industriei lemnului și a vastului program de ridicare a patriei noastre pe noi culmi ale progresului.

Ing. CAROL GOLDEMBERG
director tehnic

1. Aspect din fabrica de mobilă.

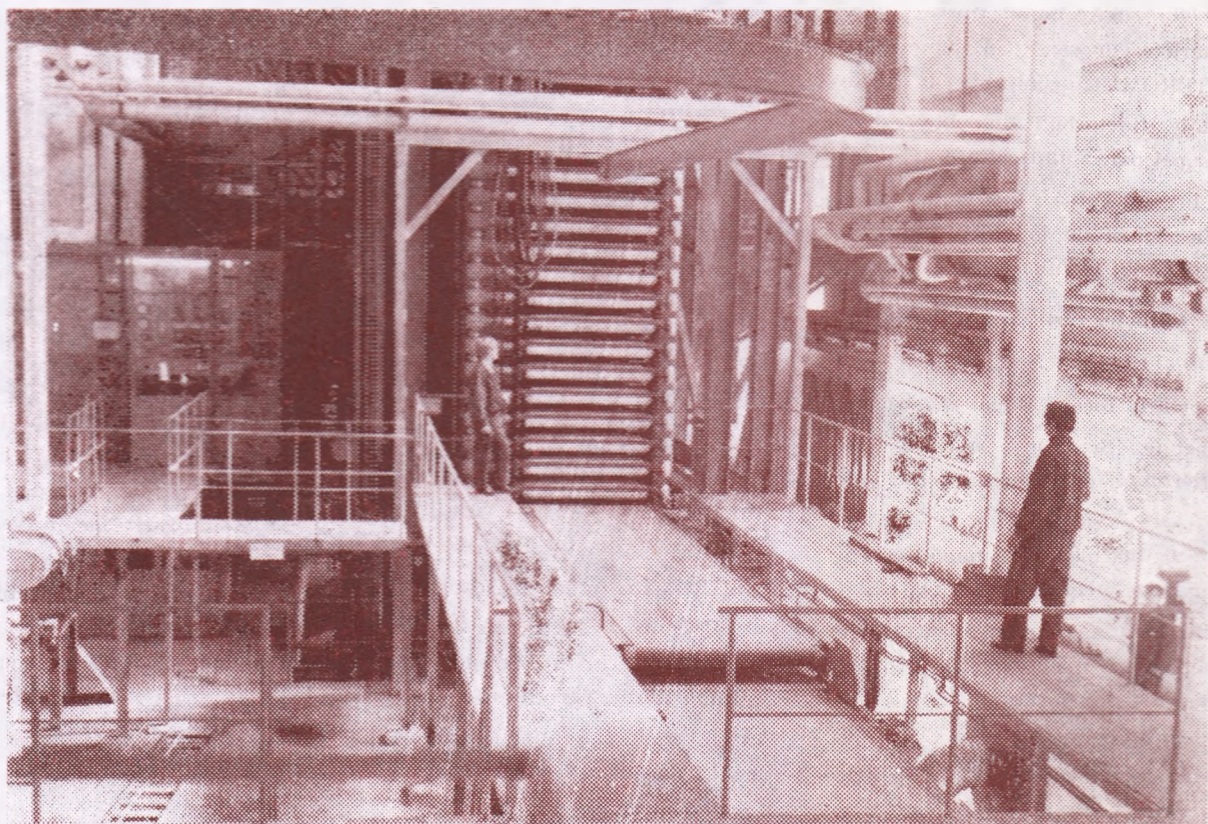
2. Garnitură „WILMS” sau „VRANCEA” compusă din pat dublu, cu două noptiere, dulap cu trei uși, toaletă. Produse din furnir, „păr african”, luciu oglindă; preț lei 3.601.

3. Garnitură 623/11, compusă din canapea extensibilă, două fotolii cu măsută, masă extensibilă cu 6 scaune, masă de lucru (birou) cu scaun, bibliotecă, bufet cu vitrină, dulap cu două uși. Furnir de nuc, luciu oglindă. Preț = 14.988 lei.

4. Cameră de zi I.P.-219, compusă din:
- bibliotecă = 6.000 lei;
- vitrină = 2.460 lei;
- bufet cu bar = 2.090 lei;
- masă extensibilă = 600 lei;
- 6 scaune = 1.794 lei (299 lei bucata);
- Mobilă este lucrată din furnire combinate „păr african” și stejar luciu mat.
Total lei 12.944. Se pot vinde și piese separate.

5. Aspect din noua fabrică de plăci aglomerate din lemn - sectorul de prese.

ROMANUL CA METAFORĂ EPISTEMOLOGICĂ

lată o fericită expresie pentru a învedera propensiunea spre cunoaștere pe care o dovedește romanul contemporan. Termenul de „metaforă epistemologică” aparține esteticianului italian Umberto Eco. În binecunoscuta sa carte **Opera deschisă** (E.L.U. 1969) Eco vorbește, într-un întreg capitol despre **Opera ca metaforă epistemologică** (pp. 147-156). Eco subliniază apetitul spre cunoaștere pe care îl manifestă arta contemporană, apetit care se evidențiază din ce în ce mai des, prin mijlocirea metaforei epistemologice, metaforă care scoate în relief, în opera de artă modernă, „conștiința teoretică” și „convingerea culturală” (p. 147), factori esențiali care colaborează la structurarea însăși a operei de artă modernă.

Observațiile lui Eco pot fi întrebuate cu folos și în studiul structurii romanului contemporan. Procesul de abstractizare și de teoretizare poate fi observat, de altminteri, în întreaga artă contemporană. Pictura nonfigurativă, mobilele și stabilele sculptorului american Calder, muzica concretă a lui P. Schaffer, muzica electronică a lui K. H. Stockhausen, evidențiază, mai de timpuriu decît arta romanului, efortul spre generalizare și teoretizare. Acest efort e exprimat, foarte plastic, de conceptul creat de Eco: **metaforă epistemologică**. Căci metafora epistemologică încearcă să stabilească o nouă relație, mai adecvată între viziunea științifică a lumii și imaginea artistică pe care ne-o plăsmuim asupra acestei lumi; metafora epistemologică realizează astfel o relație necesară între idee și imagine artistică, respingînd sciziunea, propusă de estetica tradițională, între cunoașterea prin imagini artistice și cunoașterea noțională.

Este adevărat că apetitul spre cunoaștere este prezent și în romanele secolului trecut. El poate fi observat la Balzac și Stendhal, Flaubert, Tolstoi și, mai cu seamă, la Dostoievski. Dar, îndeobște, în aceste romane efortul spre cunoaștere este implicit și derivat în timp ce în marile romane ale secolului al XX-a, el e un efort explicit și deliberat. Trebuie să se observe că, pe măsură ce metafora epistemologică își câștigă, în structura romanului, un loc din ce în ce mai important, în aceeași măsură scade și ponderea, pînă acum precumpănitoare a tramei narative. Abolirea întietății narativității e un fenomen pe care îl observa, încă în primii ani care au urmat întiului război mondial, Gertrude Stein: „Dacă vreți — scria romanciera americană — să citiți unul din cele patru mari romane ale secolului XX, Proust, Joyce, **Muntele vrăjit**, **The Mocking of Americans** (roman de Henry James n.n.) pentru a vedea ce se petrece puteți auzi pierdut primordietatea”.

Constatarea pe care o făcea Gertrude Stein e cum nu se poate mai semnificativă. Asistăm, în secolul nostru, la prefaceri care vizează însăși substanța romanului, substanță care, pînă nu de mult, se identifica cu naratiunea însăși. Legenda epicului pur a fost astfel abolită în structura romanului apărînd, ca o prezență statometrică

și puternică, metafora epistemologică. Care sînt mijloacele prin care putem învedera prezența metaforei epistemologice? Întii, prin pătrunderea deliberată și manifestă a simbului ideatic în substanța romanului, apoi prin întrebuintarea nouă, inedită, a unor procedee literare.

Prima din cele două particularități, adineaori amintite, ne conduce spre imixtiunea eselui în roman. Substratul de idei se integrează astfel în mod firesc și necesar în magma romanului. Dar esul nu apare numai ca un filon extraneu captat în substanța operei epice. Se produce adesea o schimbare de perspectivă în ceea ce privește unghiul de vedere prin mijlocirea căruia este abordat personajul. Un personaj de roman nu se caracterizează numai, ca odinioară, doar prin aventurile sale sentimentale sau prin descriția sa în vîlmășagul unor întimplări mai mult sau mai puțin verosimile. Personajul se poate defini și ca o natură teoretică. Așa, de pildă, Kirilov în **Demonii** lui Dostoievski edifică o întreagă teorie asupra sinuciderii; Raskolnikov face teoria napoleonidului; Ivan Karamazov pune în discuție supremațiile valorii morale. Personajul lui Proust, povestitorul Marcel, schițează o filozofie asupra timpului, iar Stephen Daedalus în romanul lui Joyce **Potretul artistului în tinerețe** glosează pe marginea esteticii doctorului angelic Toma d'Aquino. În roman apor astfel pe prim plan, avaturile și aventurile cunoașterii, cunoașterea devenită problemă esențială pentru personajele complexe ale romanului modern.

Dar, întrebarea se pune imediat, care este natura acestei cunoașteri? Tocmai acum apare structura specifică a unui roman în care, pe prim plan, se instaurază metafora epistemologică. În înșurirea de teorii, în dezbaterile, de pe poziții contradictorii, în ciocnirile oratorice din **Muntele vrăjit** între Sentebrini și Naphta, cunoașterea nu este doar și numai de natură conceptuală. Ea se integrează unei viziuni de ansamblu, acea viziune prin mijlocirea căreia Thomas Mann a căutat să surprindă, în romanul său, atmosfera, climatul spiritual al unei epoci, aceea a Europei în imediata apropiere a primului război mondial. Elementele unei cunoașteri noționale sînt convertite într-o viziune artistică, mai largă, mai complexă și mai sintetică. Imixtiunea cunoașterii noționale, a eselui, în magma substanței epice, devine astfel una din modalitățile de apariție a metaforei epistemologice. Ea poate fi semnalată la Thomas Mann sau Robert Musil, la Proust, Joyce, Hermann Broch, la Aldous Huxley sau Sartre.

Pe o cale aparent mai mijlocită, dar care solicită o acuitate intelectuală sporită, metafora epistemologică își face simțită prezența în procedeele întrebuintate într-o măsură din ce în ce mai sporită în romanul modern. Imaginile artistice își manifestă preferința spre parabolă și simbol, procedee întrebuintate ca modalități de îmbogățire a cunoașterii. Din tehnica și mecanismul parabolei Kafka va reține și

va propulsa elementul enigmatic. Parabola lui Kafka se sustrage unei interpretări univoce; de îndată ce nu i se dă un cod, o cheie, ea permite înțelesuri multiple. Pluralitatea de sensuri, pe care o presupune interpretarea parabolei, implică un efort spre cunoaștere, efort consubstanțial romanului lui Kafka. O declară, de altminteri, Kafka însuși: „Arta noastră e dominată de adevăr, ceea ce e adevărat e lumina pe care o reflectă o față schimonosită, nimic altceva”.

Alături de parabolă simbolul e, în măsură egală, un procedeu prin mijlocirea căruia pătrunde, în substanța romanului contemporan, metafora epistemologică. Îndrăzneța întreprindere a lui Joyce, a clădi în **Ulyse** o imagine abreviată a lumii, se bazează tocmai pe puterea mirifică a simbolului de a cuprinde sintetic o pluralitate de semnificații. Bloom alias Ulise modern, simbol al peregrinului, periului prin Dublin simbol al căutării și călătoriei noastre prin lume, Mooly în același timp, sau rind pe rind. Calypso, Penelope, Gea Mater, femeia în nenumeratele ei ipostaze, iubită, soție, simbol al fecundității, iată pluralitatea punctelor de referință la care conduce simbolismul joycian. La Hermann Broch, cu osebire în **Moartea lui Vergiliu** acest simbolism își accentuează sensurile de „cunoaștere poetică”. O cunoaștere poetică cu adevărat singulară, de vreme ce temeurile ei sînt de natură științifică și filozofică.

Fără îndoială că pătrunderea metaforei epistemologice în epica contemporană, nu poate fi limitată la cele câteva procedee adineaori amintite. Monologul interior și sondajele în psihologia abisală pentru a mai da un exemplu sînt modalități tipice de folosirea metaforei epistemologice. Literatura epică încearcă astfel, pe nenumerate căi, să stabilească o relație, de natură intelectuală, între literalitate și viziunea pluralistă asupra lumii contemporane. „Într-o lume în care discontinuitatea fenomenelor a declanșat criza posibilității unei imagini unitare și definitive, ea (metafora epistemologică, n.n.) sugerează un mod de a vedea mediul în care trăim” (Eco: Op. cit. p. 152).

Să observăm, cu satisfacție, accesul metaforei epistemologice în romanul românesc contemporan. Tendința spre o intelectualizare a romanului e marcată astăzi, în literatura contemporană, de scrieri care se înscriu într-o arie întinsă, de opere aparținînd unor scriitori cu o personalitate distinctă. De la romanele lui Al. Ivasiuc, la F al lui D. R. Popescu, de la **Zei obosiți** romanul lui Corneliu Ștefanache, la **Epistolele** de Mircea Ciobanu, pentru a încheia cu ultimul laureat al premiului de proză al Uniunii Scriitorilor, Augustin Buzura și romanul său **Absenții**, literatura eforturilor și dezbaterilor intelectuale, își câștigă un loc preponderent în proza românească contemporană. O anchetă recentă a revistei **Cronica (Tradiție și inovație în proza actuală)** învederează, prin mijlocirea unei pluralități de opinii, prezenta accentuată a metaforei epistemologice în romanul românesc contemporan, înscriind astfel, prin realizări notabile, literatura noastră narativă, în contextul unei literaturi care vrea nu numai să înregistreze, ci să explice polivalența de sensuri a lumii în care trăim.

TRAIAN LIVIU BIRĂESCU

NICOLAE TURTUREANU

rămin pădurile

„Îți amintești nopțile de dragoste din pădurile Sighișoarei?”

(Miron Radu Paraschivescu)

Toate drumurile duc spre păduri. Și porneam. Tu te numeai Frenesia, Ceasul cetății bătea în ziduri eutanasia.

Intram în pădure prin singe, pădurea intra cu crengile-n noi Eu eram rugul, tu erai floarea, floarea trifoiului cu patru foi.

Cădeau copacii-n halucinare, Marele zeu trăsesse cortina

Cine descoperă punctul de sprijin de unde se-aprinde lumina?

totem

Fiecare-n cerul său de lumină, Fiecare-n întunericul său rostindu-și ultima rugă neîndurătorului zeu

Fiecare așteptînd requiemul ce-o să răsună mereu prea tîrziu cînd în cascada lacomă-a cărnii glonte sacru-și înfige totemul.

TEREZA CULIANU

ferice timpul

și cînd oare te voi recunoaște fără spaima care-mi albește singele și cînd oare prea fericită pădure uimită de lună și mare algele trupului meu nevinovat și tandru vor tremura pe prund dar cînd frate curat ne vom numi adevărata mea făptură pierită pe plaje pustii în lumină cresc umbrele

somn

o dor sfîrșimă sfîrșimă odată sferă de aur crescînd și încă nu încă nu din aceste molatice somnuri pe apă nimic nu cunoaștem și plîngem căci visul e negru iar buna prea buna noastră soră închisă-i în pacea durenilor o vino cînd iarba-i deșertul privirii și drept se înalță ochii tăi negri spre aur metalele negre

am ris aici sub grele semne și porunci și nicicînd somnul nu ne-a fost tîrîmul de laudă spre care pornim-am trei demult de multe ere

CRENGUȚA DIACONESCU

dacă sunetul

vai dacă ai putea să dormi în liniște sub semnul meu de putere și teamă vai dacă sunetul limbii mele ar putea să sfîșie încă vinul acesta suav cum Dumnezeuule să mai aștept clătînarea plină de moarte a mării în această casă unde sora mea crește ciudat în inimă aceleași flori negre de iasomie despre care am plîns

ar trebui să vină pacea spui dar totul este atît de departe în pierdere nu mai am nimic în afară de ceața cumplită în care ți-e scirbă

oare cum voi putea privi încă miinile tale în dantele ca niște fluturi iubiți în această sferă o cit de multe nu știu singele tău acest liman fără somn acest nobil și simplu ca o pădure nu știu nu mă găsești nici aici lingă ceasul cu care-ți întorci copilăria în cercuri fantastice o leagănul scump al primelor jocuri nici aici unde iarna e trist, tu numai fără sfintele tale povești oare cum voi putea privi încă dansul tău de fluturi uriaș în această sferă o cit de multe nu știu.

ninge peste ceasul acesta cu limbile dureroase și stranii e încă iarnă prea nobilă doamnă o ninge peste mantia voastră de catifea spaniolă și ochiul meu fericit așteaptă un copil mort ca pe o dulce eroare

MIHAI URSACHI

POȘTA REDACȚIEI

Aristotel Purcăreanu, Craiova.

Ultima dvs. misivă este pilduitoare în privința unui adevăr pe care țin să-l înfățișez eventualilor cititori ai acestei rubrici; anume că nu numai și poate nu atît corespondenții sînt uneori victime ale ironiei celui ce face Poșta Redacției, ci și, sau chiar mai ales invers. Așa se întîmplă cu dvs. și cu mine; mă luați peste picior cum nu se mai poate, vă distrați pe seama mea, rideți de mine cît vreți, fiind sigur se vede că nu vă atrageți nici un risc; căci se pare că alți titulari ai unor rubrici analoge preferă în asemenea cazuri să arunce scrisoarea la coș și să uite incidentul neplăcut. Eu însă, iubite Aristotel, nu consider cu nimic sub demnitatea mea să mă apăr de satanismele d-tale. Cînd faci haz de sintagma mea „profunzime de năzuință” (Cronica, nr. 20, 15. V. 1971) te înșeli;

eu scrisesem „profunzime de năzuință”, așa încît maliția d-tale se aplică celor care îngrijesc de corectura acestei reviste și nu textului meu. Cît despre chestiunea mînușilor pentru cai, așa este. Nu vindem mînuși pentru cai.

C. S., Iași

Cererea dvs., atît de tranșant exprimată, de a vi se publica imediat poeziile trimise, nu poate fi satisfăcută, cel puțin pentru moment. Imprejurările că sințeti elev și că, așa cum destul de incorect spuneți „literatura reprezintă preocuparea de bază a mea” nu constituie nicidecum niște atu-uri absolute. Revista Cronica nu este o revistă școlară iar literatura română n-au făcut-o și nu o fac atît elevii de liceu cît mai degrabă foștii elevi de liceu. Eu nu cred în precocitatea poetică, iar entuziasmul și jubilanța juvenile, frumoase ca atare, nu sînt prin ele însele niște valori estetice; dvs. aveți oarecare vocație,

care trebuie însă cultivată prin lectură și experiență pentru a rodi ceva pe tărîmul artei. Afară de talent mai e nevoie de modestie și răbdare.

V. Varlan, Iași

Înălțătoare gînduri, care vă fac cinste. Factura dvs. poetică e însă mult depășită, iar versuri și strofe întregi amintesc cu insistență modele foarte cunoscute: „Vuiete de veacuri sună / Despre limba noastră veche / Înșinată ca o strună! De Neculce și Ureche”.

Inge Flint, Botoșani

Sînt realmente mîhnit că nu mă mai onorați; dacă v-am supărat cumva, am făcut-o fără să vreau și fără să știu. După cum vă mai spuneam altă dată, proza dvs. mi s-a părut foarte reușită; evident, cu rezerva că după o singură bucată nu-ți poți totuși forma o opinie absolut fermă.

I. Flondor, Oradea

Produce de serie, confundabile cu oricare altele de această categorie. Desigur că dacă la vacarmul „poeziei experimentale” s-ar mai adăuga încă un zgomot cu nimic diferit de celelalte, n-ar fi nici o pagubă, dar nici cine știe ce câștig. Se știe că poezia dacă nu

e unicat atunci nu e poezie. Ale dvs. le pot adăuga una alta, „versurile” de la urmă le pot așeza la început și invers, cuvintele de asemeni își pot schimba locul între ele fără ca textul să devină cu mult mai bun sau cu mult mai rău.

Elena Olteanu, Sighișoara
Nu pentru că aș fi mișogin m-am purtat „disgrațios” cu versurile oferite de dvs., ci pentru că nu aveți talent literar.

A. T. Bratu, București
Dvs. încercați să mă convingeți prin argumente discursive că poezia ce o practicați e nouă și valoroasă. Pentru aceasta recurgeți la arsenalul surrealismului, deși eu am impresia că nu sințeti tocmai edificat asupra termenului. Deși rubrica aceasta nu urmărește scopuri instructive, țin să luați cunoștință că surrealismul a apărut cu mult înainte ca subsemnatul, și probabil și dvs. să fi existat; așadar el nu este nou. În ce privește valoarea încercărilor dvs., mai cu seamă la acest gen de poezie e dificil să faci o judecată categorică. Cred însă că nu sințeti lipsit de șanse.

APĂRĂTOR AL ȚĂRĂNIMII

În cei cincizeci de ani de activitate ai lui Nicolae Iorga există trei momente de importanță primordială, când, în fața puternicelor contradicții ce zguduiau societatea românească, glasul său de profet a avut ecourile cele mai adânci, dezvăluindu-ne esența uriașei sale personalități: anii 1906—1907, perioada primului război mondial, și anii din preajma celui de al doilea război. Măsurile represive luate de autorități împotriva țărănilor răsculați la 1907, au stîrnit un uriaș val de indignare în întreaga țară, răscolind numeroase conștiințe. Printre personalitățile vremii care și-au ridicat glasul cu vehemență întru apărarea celor loviți și umiliți s-a aflat și Nicolae Iorga. Nedreptatea și umilința care domneau în lumea satelor, au fost sesizate încă din 1888, de tînărul, pe atunci aflat la început de drum, care, cu spiritul său pătrunzător, nota: „Dar am văzut și oameni venind încrezători la socoteală și plecînd deznădăjduiți că le-a crescut data. Am înțeles că sînt multe feluri de a măsura cu prăjina. Am scriștin din dinți cînd biciul stăpînului a înconjurat trupul secerătorului întîrziat (...) Am plecat de acolo dușman al unei societăți sprijinite pe astfel de baze”.

Atunci nu a putut reacționa, dar în sufletul său s-a aprins scînteia ce avea să strălucească cu maximum de intensitate la 1907, cînd prin paginile ziarului „Neamul românesc”, devenit o adevărată cronică a răscoalei, avea să țintuiască la stîlpul infamiei pe inițiatorii represivii. Articolele apărute în „Neamul românesc”, în cea de a doua parte a anului 1906, reprezintă un adevărat rechizitoriu la adresa politicianilor și a exploataților de pămînturi.

În fiecare număr al ziarului erau publicate știri la-

pidare, zguduitoare prin adevărul lor, ieșite de sub pana gazetarului Nicolae Iorga, cu privire la starea jalnică în care se afla țărănimea. Sănu uităm, era anul marelui jubileu: se sărbătoreau patruzeci de ani de la venirea lui Carol I în țară. Articolele lui Nicolae Iorga merg dincolo de fastul creat de cei interesați, dincolo de cortina expoziției jubiliare, și dezvăluie lumea adevărată, lumea mizeriei și foametei, a celei mai numeroase pături: țărănimea. Contrastul dintre cele două lumi este zguduitor, atingînd cele mai umane sentimente: milă, dispreț și indignare. Titlurile însăși — „Cain, Cain, ce ai făcut cu fratele tău Avel?”; „Ascundeți teranii!”, „An nou” — au caracter de avertisment.

Răscoala avea să fie momentul cînd va răsări (...) ca din fundul unui mormînt adînc și negru, Avel singurînd, care-și cere dreptatea în lumea lui Cain”.

Izbucnirea răscoalei, în nordul Moldovei, determină pe Iorga să afirme că adevăratele ei cauze nu trebuie căutate „în altceva decît în obișnuita exploatare fără de margini și fără de milă, în necentenita jignire a muritorilor de foame și, pe alături, în cea mai proastă administrație din lume (...)”. Dar tot ce a scris savantul în 1907 și-a găsit expresia în fulminantul blestem, în acel zguduitor „Dumnezeu să-i ierte!”

„Dumnezeu să-i ierte pe cei patru țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani de oastea românească în ziua de 5 Mart 1907. Să-i ierte Dumnezeu pentru cîtă muncă de robu au muncit, pentru ce trai de dobitoace nenorocite au dus, pentru cîtă înșelare au suferit, pentru cîtă jignire au îndurat, să-i ierte pentru viața lor de suferințe (...) Să-i ierte Dumnezeu pe ostașii cari, de frica poruncii, au împușcat

pe frații lor, cel mai greu păcat ce poate împovăra o inimă omenească”.

Și aruncînd blestemul asupra politicianilor vremii, Iorga nota: „(...) În vecii vecilor, cît va mai dăinui suflarea românească pe acest pămînt, să nu-i ierte Dumnezeu pe netrebnicii și făcătorii de rele. Să fie în casa lor atîta belșug ca în bordeiele celor ce au murit, atîta fericire în viața lor cît a fost în viața celor ce s-au vîrcolit de gloanțe, (...) pe urma lor să rămîie ca pe urma împușcaților copiii ca să moară de foame... Așa să dea Dumnezeu”.

Articolul a avut un puternic răsănet în întreaga țară și un dublu efect: ura claselor dominante împotriva lui Nicolae Iorga și formarea unui curent în rîndurile intelectualității din România de solidaritate cu țărănimea. Sub influența savantului, studenții din Iași au adresat guvernului un protest, cerînd să se pună capăt crimelor și să se treacă la înfăptuirea de reforme în favoarea țărănimii: „studențimea universitară din Iași și cetățenii, fiind numai ecoul dureros al suferințelor pe care le îndură de multă vreme muncitorii harnici și cinstiți de la sate, speră că dreptele lor cereri vor fi ascultate, și că se va da o grabnică satisfacție nevoilor în care se găsește clasa țărânească, producătoare a tuturor bogățiilor acestei țări (...)”.

În caz contrar, „noi vom stăruia a ni îndeplini datoria către părinții noștri săteni, și ne vom pune alături cu dinșii, luptînd pe toate căile legale, pentru cucerirea dreptății lor”. Profesori români de prestigiu, ca Vasile Pirvan, D. Gusti, Traian Bratu, aflați la studii în străinătate, s-au solidarizat cu campania inițiată și condusă de Iorga. Atacurile împotriva savantului

nu s-au lăsat așteptate. În presa politică a vremii era calificat drept instigator și autor moral al răscoalei, solicitîndu-se din partea celor interesați arestarea, condamnarea și excluderea sa din Universitate. Nu a lipsit nici gestul criminal al unor inconștienți care au atentat la viața savantului. Acuzat de Take Ionescu că „predică anarhia și ura de clasă”, Iorga dădea un răspuns adresat, implicit, tuturor adversarilor săi și care cuprindea idealul său de o viață: „De pe catedra mea am făcut știința mea. În activitatea mea de cetățean am predicat unirea tuturor românilor într-un crez de cultură, muncă și cinste, și ura, da ura, împotriva curentelor, asociațiilor și oamenilor care împiedică răsărirea României civilizate. Dacă a combate pe acești oameni și aceste lucruri, e a răspîndi „ura de clasă”, dacă a pregătit acest ideal e a predica „anarhia”, atunci d. Take Ionescu, fost

și viitor ministru, n-a calomniat”. Campania desfășurată de Nicolae Iorga la 1906 și 1907, — de un mare răsănet moral în cadrul societății românești — i-a adus consecrarea în viața politică a țării. Ales deputat de Iași în colegiul al doilea, Iorga va debuta în viața parlamentară la 12 iunie 1907, cînd și-a ținut discursul „In chestia amnistiei răsculaților țărani”. În fața unor oameni politici de carieră, vinovați în mare majoritate de evenimentele din primăvara lui 1907, Nicolae Iorga declara, „Că țărănimea noastră este cea din urmă dintre țărănimile din Europa”, că în România „sînt două dreptăți: dreptatea pentru cei îmbrăcați bine și dreptatea pentru cei îmbrăcați rău, una pentru cei din bielșug hrăniți și alta pentru flămînzii”. Transformîndu-se în acuzator și făcînd procesul sîngeroasei represivii care avusese loc, savantul patriot solicită în numele dreptății amnistierea ță-

ranilor răsculați. Discursul este impresionant, ideile se înlanțuie logic, totul tinzînd să ducă, în final, la necesitatea afirmată de la început: „a da la cinci milioane de români o situație materială și morală la care au dreptul, și care trebuie să i se dea, dacă voim ca această țară să trăiască mai departe”.

Acțiunea desfășurată de Nicolae Iorga la 1907, avea să fie finalizată în 1917, cînd cercurilor politice românești le-a fost impusă improprietărea țărănilor. Ionel I. C. Brătianu — pe atunci prim ministru — și-a exprimat cu această ocazie temerea că improprietărea nu se va putea înfăptui, deoarece „se vor răscula proprietarii”. Pe un ton peremptoriu și plin de ironie savantul a ripostat, acuzînd: „Cum ai împușcat pe țărani pentru proprietari, vei împușca, atunci, și pe proprietari pentru țărani”.

ANGHEL POPA

N. IORGA: ISTORIA LITERATURII ROMÂNE în sec. al XVIII-lea

Enorma și inepuizabila operă a lui N. Iorga este, ca și literatura lui Mihail Sadoveanu, o imensă geografie de valori care trebuie revalorificate, clasate, comunicate într-un limbaj modern. N. Iorga impresionează prin totalitate, prin extraordinara vitalitate de titan dezlănțuit. El nu este un scriitor, un istoric obișnuit, ci e înfățișarea năprasnică și sublimă, viforoasă și liniștită, tumultuoasă și dramatică a

unui cronicar modern în a cărei pană ard focuri mocnite, din al cărui text ies sulite de hulă și laudă, de mîhnire și ocară, în al cărui stil vorbește o epocă. N. Iorga este natura românească în excesul ei de existență extraordinară prin erupție și efect nemijlocit.

Sinteza Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821), vol. I, Epoca lui Dimitrie Cantemir, Epoca lui Chesarie de Rimnic (II), Epoca lui Petru Maior, Excursuri (ediție îngrijită de Barbu Teodorescu) este o excepție de mari proporții a unui cronicar modern care navighează polemic prin cultura și civilizația românească însoțit de erudiție și de un entuziasm total. N. Iorga scrie o frescă socială iar concepția lui despre istoria literaturii este actuală și ideile vor fi revalorificate, reformulate de G. Călinescu. Ce este o istorie literară: „Istoria literaturii unei epoci înseamnă istoria celor scrise în acea epocă, puținului din viața oamenilor de atunci care ni s-a păstrat în această formă trainică. E una din cele mai însemnate și mai delicate opere, de știință și de artă în aceeși vreme, de informație, de înțelegere și de expresie pe care-i le poate întreprinde cineva”. Istoricul literar face operă de istoric, de biograf, va trebui neapărat să aibă talent literar. Totul însumat unui principiu de creație, unei experiențe care să nu refuze imaginația critică. E ceea ce G. Călinescu teoretiza pe larg în Istoria literară ca știință inefabilă și sinteză epică. Nucleul ideilor fundamentale ale lui G. Călinescu le descoperim la N. Iorga: „Viața trebuie întrevăzută din elementele moarte, spiritul trebuie trezit prin înțelegerea operelor, accidentele vieții acelor care au produs operele literare trebuie întrevăzute și ele, mai ales pentru a ajunge la realizarea priceperii depline. A desface ideile și sentimentele ce stăpînesc o carte, a le pune în legătură cu acele care rezultă din activitatea omenească, nelitără, a scriitorului, a suplini prin imaginația întregitoare, prin intuiție cît mai trebuie, multe lucruri care-i mai trebuie pentru a desăvîși, pentru sine și pentru alții, o personalitate omenească, aceasta e una din cele mai însemnate și, evident, mai grele sarcini ale istoriei literare”. N. Iorga excellează nu în analiza estetică pură, ci în pinzele mari ale unui roman social pe care îl ridică pe o nemăintîlnită paradă de erudiție. Critic se retrage din fața istoricului, iar sociologul, omul care știe de toate dă drumul unei amestecate cascade de fapte, de evenimente care umplu pînă la refuz textul. E o narațiune explozivă, năucitoare și care nu ține seamă de nimic și înaintează trăgînd după ea o erudiție copleșitoare. Rațiunea acestui proces de redescoperire a unei

culturi ce nu trebuie uitată stă în spiritul de dreptate. N. Iorga nu scrie, ci dovedește valorile fundamentale ale unui popor. Toată sinteza lui este o justificare patetică a istoriei culturii și literaturii românești. Limbașul în care este scrisă această istorie are ritmul marilor poeme: „Astfel limba românească, imputernicită, limpezită, mlădăiată prin lucrul de trei veacuri al scriitorilor ardeleni, moldoveni și munteni fără deosebire, pune stăpînire pe stat și biserică, într-un timp cînd, din sentimentul de partid, de familie, din sentimentul neamului răscolit de nenorociri izvoiri valul puternic, de acum încolo neîntrerupt, al cronicii românești, în cari trăiește, împreună cu viața străbunilor, sufletul lor”. E în narațiune un impuls nepotolit al spunerii repezite, neîncăpătoare care nu poate fi oprit. Impresia reală este de ocean răscolit de mari seisme subterane și care se mai liniștesc doar atunci cînd N. Iorga sintetizează, sub forma dialogului direct, vorbit, concluziile. Portretul lui Nicolae Costin: „Pentru criticul literar, Nicolae Costin n-are însemnătate. Fraza sa, mai largă, mai complicată, mai erudită, făcută după fraza cărților ce cetise și studiate, n-are energia scurtă a lui Ureche, nici mlădiețea blîndă a lui Miron Costin. După luptătorul cu mina abia deslețată de pe sabie, după poetul vizionar cu mina pe fruntea-i largă de întrevăzător al viitorului, avem cărturarul sec, „viermele de carte”, pisarul erudit, cu călmăriile în brtu și volumele subțioară. În inima de pergament a acestui erudit

cronica literară

nu răsuna nimic din marea, veșnica lume vie; ochii săi reci vedeau numai litere și forme, iar nu idei și sentimente; inteligența lui fără aripi se tira în nesrîbătutul tușii al contradicțiilor mărunte, din cari nu se putea descurca. Trecutul îl eticheta, pentru prezent n-avea nici un interes, iar viitorul nu-l putea să-l vadă”.

N. Iorga e și un moralist, un raționalist, un excelent orator care convinge prin arta rostirii adevărului, prin frenezia neobișnuită cu care își declamă ideile. El joacă o dramă, o posibilă dramă care era gata să se săvîrșească. Absurditatea ei i se pare imposibilă și de aceea intensitatea, dramaticitatea expunerii crește cu fiecare raționament, cu fiecare reflecție, încît narațiunea pare a fi scoasă de-a dreptul dintr-un roman istoric sadovenian: „Aici să ne oprim un moment. Costineștii erau niște oameni luminați, niște buni creștini: se putea ca în mîntea celui mai mizerabil dintre boierii timpului să incolțeașcă o atît de infamă idee? Să-și ucidă cuscrul, oaspetele în ziua de bucurie a unei nunți? Cu ce-și puteau ei răscurpăra sufletele de veșnica pedeapsă după o crimă atît de neagră și de josnică? Și cine era în acele timpuri cari să nu se gîndească, înainte de a-și minji mîinile de sînge, la răsplata Dumnezeiească?”

Pe urmă, unde să-l omoare, pe Domn, pe ai familiei, pe prietenii și susținătorii lui? Nunțile domnești se făceau doar cu strălucite petreceri, în mijlocul unei mulțimi nenumărate, supt paza slujitorilor în arme! Dacă apoi relațiile între cele două partide ar fi fost așa de încordate, se putea să nu fi simțit nimic vulpea fină cari era Iordachi Ruset? Se putea să surprindă cineva pe acest grec cu apucături feline, și

aceasta în zgomotul și animația unei serbări domnești? N. Iorga face și sinteze, iar concluziile, efect al unor intuiții exacte rămîn încă să definească opere și destine umane. După o întinsă descriere a opereii lui Dimitrie Cantemir, concluzia reduce totul la cîteva dominante, la cîteva idei: „Aceasta a fost opera largă, variată, plină de o dorință imensă de a ști mai mult, a unui om cari a iubit știința mai mult decît acea domnie pe cari de două ori soarta i-a dat-o, pentru a-i o răpi brusc și crud, a unui suflet cari putea fi mîndru de atîtea cunoștințe și de atîta muncă, dar care nu o dată se smerește, în greutatea urmării adevărului, a unui puternic al lumii, prețuit și cerut în multe părți, dar cari a rămas și în locuri atît de depărtate un om al țării sale”.

Fecunditatea critică a lui N. Iorga este nemaipomenită. El coboară în istoria culturală a Transilvaniei, cercetează Școala Ardeleană cu o precizie documentară și cu o dispoziție de a explica, de a dovedi, defini, încadra și stabili adevărul, uimitoare. Pentru el nu există teme de cercetat, ci numai opere ale națiunii, de trăit, de ridicat la valoare de simbol. Patriotismul vijeliosului cronicar e ca un vulcan în erupție. El vorbește istoriei actualizînd-o, fără dificultate și fără exagerare ca să ne reprezinte, să ne comunice esența, dialectica ei, filozofia ei. N. Iorga definește Școala Ardeleană, reprezentanții ei în care mai totdeauna se va recunoaște: „Iată, în sfîrșit, școala istorică ardeleană, cea serioasă și binefăcătoare. Ca începător al erudiției române din Ardeal trebuie să fie considerat Samuil Clain. După cărturarii sterpi, cari învățase numai pentru dinșii sau pentru ucenicii lor din școlile Blajului, el a fost cel dintîi cari a învățat și pentru alții, cel dintîi cari a simțit în el nevoia de a exprima idei proprii, născute din cunoașterea ideilor străine. Un harnic om și un om de bine, cari se arată într-o lumină deosebit de blîndă, între tovarășii săi de credință și de acțiune; cel mai umil în suflul său dintre evangheliștii religiei nouă. Lipsit de focul lui Șincai, dar și de asprimea cu toată lumea, de spiritul de înfruntare al acestui vehement propovăduitor al adevărului, inferior lui Petru Maior în judecată și puterea de concepție, dar întrecîndu-l în liniștea senină a formei, el are în ființa sa un element de poezie cari lipsește celorlalți, oameni de luptă înainte de toate. Și, fiindcă e cel dintîi dintre vizionari, el e acela care-și mai aduce aminte de trecut, cari păstrează elementele bune dintr-insul: smerenia, naivitatea, plăcerea de a povesti cu inima deschisă. Ceva dintr-un cronicar trăiește încă în acest istoric dintîi”.

Textele lui N. Iorga iau uneori înfățișarea unui poem aprins, plin de vibrații. Entuziasmul este violent, iar paginile încep să se neliniștească de atîta rostire profetică: „Aceasta e istoriografia ardeleană, în cari s-a manifestat ce era mai înalt în cugetarea, ce are mai cald în simțirea propagatorilor regenerării naționale a românilor. Ea e frumoasă, nu prin calitatea operelor, ci prin suflarea neînvinșă de entuziasm cari le străbate. Se poate zice că fiecare din ele nu place, nu atrage la lectură și nu rezistă la dînsa dar că ele se prefac supt ochii cercetătorilor, capătă un sens tainic și superior, cînd le alătură una la alta.

Sînt opere cari se admiră întîi pentru a se înțelege pe urmă; acestea fac parte din operele cari trebuie întîi înțelese pentru ca admirația să se manifeste. Dar calea aceasta nu o pot urma decît cărturarii, și nu ceilalți, marea mulțime a celorlalți, de la conștiința națională a cărora atrîmă durata și puterea națiunilor”.

ZAHARIA SANGEORZAN

ÎN PERSPECTIVĂ CONTEMPORANĂ

(urmărire din pag 1)

Aceasta nu mai este prin urmare o distracție corectă de societate, un joc copilăresc de artă ușoară ori un mijloc de predică (...) ori un capriciu personal, eroic, sentimental, tragic, violent, cum înțelegeau romanticii, care nu-i recunoșteau nici o înfruntare asupra societății, privind-o ca o emanație dumnezeiască, săvârșită prin artista divinizat și lipsit de orice răspundere. Nu, ci literatura, cu rădăcini naționale, are o înaltă misiune socială și morală, ajutând la vădirea însușirilor superioare ale omenirii și, în același timp, lucrind pentru fericirea ei.

„Rădăcini naționale”, „înaltă misiune socială și morală” sînt cuvinte care-l caracterizează perfect pe N. Iorga militantul. Căci, într-adevăr, în tot ceea ce a gândit și simțit, în tot ceea ce a făcut, militantismul și finalitatea practică însoțesc întreaga-i viață, pe care el o definea ca un „aspru drum neconținut al datoriei”. A lua atitudine față de tot ceea ce atingea omul și societatea, era pentru N. Iorga o îndatorire morală și civică elementară. Și în această privință, N. Iorga este contemporanul nostru.

Neîndoind că tribulațiile sale de om politic, nădejdea într-o utopică armonie socială au alterat grav eficacitatea militantismului său. Dar experiența istoricului, convingerile sale democratice care au mers pînă la apărarea comuniștilor implicați în procesul din Dealul Spierei, patriotismul înflăcărat și umanismul său au dat roade ce aparțin prezentului și viitorului. Dragostea sa neșărmurită pentru popor i-a smuls accente de aspră condamnare a claselor dominante. „De șizeci de ani — spunea N. Iorga în 1915, adresîndu-se guvernărilor — țara, abia alcătuită, v-a fost pe mină: pe rînd, familiilor dintr-o tabără și familiilor din cealaltă tabără a unei protipendade putrede, galvanizată cu setea de parvenire a unei burghezii de advocați.

Nu i-ați putut da pămîntul țăranului;

Nu i-ați putut da școală poporului;

Nu i-ați putut da administrația interesului public;

Nu i-ați putut da politica națională a statului;

Nu i-ați putut da armata idealului.

V-ați mîncat între voi ca niște cîini, ca niște fiare, pentru glorie, pentru cîștig, pentru ambiții de leșei și capricii de femei. Ați făcut dintr-o țară întreagă scopul desprețuit al gîlcevilor voastre copilărești și triviale”. La întrebarea, cine anume va îndrepta această stare de lucruri, cine va întreprinde și desăvîrși opera de asanare morală a țării, N. Iorga răspundea: poporul, în primul rînd, credea el, țăranul emancipat, fără de care „România nu înseamnă decît o pană de papagal într-o căciulă spartă”. Dar, la întrebarea cum și pe ce căi va dobîndi poporul mijloacele indispensabile împlinirii misiunii sale, răspunsul marelui istoric pornea de la convingeri moralizatoare, idealiste, dovedindu-se, așadar, inoperant.

Generația actuală moștenește de la N. Iorga și un tezaur de învățămînt menit să folosească nealterării patriei, desfășurării unei politici externe întemeiată pe interesele României și respectul intereselor celorlalte popoare. În această privință, aprigul luptător pentru desăvîrșirea unității național-statale a României se baza pe o justă concepție asupra națiunii. „Națiunile — spunea el — sînt o formă organică a umanității. Nici o metodă nu le poate nimici, cum ele nu sînt rezultate din exercițiul nici unei metode. Ele sînt născute, iar nu făcute (...). O națiune are dreptul să se conducă după interesul ei, în marginea cerințelor morale fără îndeplinirea cărora se săvîrșește o derogare de la umanitate”. Ce anume cerea N. Iorga pentru România?: „Ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atîta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sînge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robii rodul ostentelilor noastre”. Vasta sa experiență de istoric îi îngăduia să recomande pentru românii următoarele principii de politică externă: 1) „A nu cere nimănui ceea ce nu ni se cuvine pe baza dreptului național și a dreptului istoric”; 2) „A nu disprețui prietenia folositoare a celor mici pentru protecția disprețuitoare a celor mari”; 3) „A nu face o legătură vremelnică, adusă de împrejurări, într-o perpetuă vasaletate, dăunătoare singurului nostru ideal posibil”, adică idealul național înainte de 1918. Pentru ca această politică să izbîndească, N. Iorga ar fi dorit „să răsără cite un Enescu politic pe toate cărările cîntînd pe sama proprie”, după cum era necesar o unitate internă, în care fiecare naționalitate conlocuitoare să-și afle locul și rolul, obiectiv realizabil de vreme ce „țăranul român și țăranul maghiar — spunea Iorga —, locuind același pămînt, cînd sînt lăsați în sama lor, fără așfîri, duc casa bună de odinioară”.

Patria, înălțarea ei într-o lume întemeiată pe pace, dreptate, umanism — acesta este idealul la flacăra căruia s-a încălzit și s-a istovit viața lui N. Iorga. Nimic nu i se potrivește mai bine marelui istoric decît cunoscuta legendă pe care el însuși a evocat-o atît de plastic: „o mare clădire se înalță; este tot ce s-ar părea că ajunge; var, nisip, cărămidă, piatră și marmură; sînt miinile lucrătorilor, este rîna ctitorului și priceperea meșterului. Dar noaptea surpă ce se înalță ziua. Mai lipsește ceva, care nu e nici ban, nici material, nici plan măiestrit: trebuie jertfa unui suflet, care se fură aici sau se jertfește aici, și prin care se încheagă pietrele una peste alta pînă se poate încunună cu flori și steaguri virful săvîrșit”.

În toate articolele închinat lui Iorga se pomenește despre formidabila sa memorie, activitatea istoricului este caracterizată ca fiind „fundamentală”, „covîrșitoare” „supraomenească”, este amintită cu titlu informativ cifra volumelor pe care le-a semnat (peste o mie), ori a intervențiilor gazetărești (peste douăzeci de mii). Sînt constatări în mare parte sugestive și caracterizante pentru destinul lui N. Iorga, dar prea ne lovim la tot pasul de ele. Înseși asemenea amănunte ar putea oferi sugestii pentru posibile discuții: s-a întroat cineva ce rațiuni au alimentat această muncă epuizantă?; a încercat cineva să explice ce căuta acest bărbat cu suflet de Renastere în zbuciumatul veac al XX-lea?

N. Iorga s-a manifestat în toate domeniile deschise spiritului: a dat istoriei naționale temeuri universale, a fost un bizantinolog de elită, a adunat și editat acte și documente, a conceput prima sinteză asupra literaturii române, a scris poezii, proză, teatru, memorii, a fost un impulsiv publicist și un orator fără cusur, a fost — în sfîrșit — dascălul iubit al atîtor generații. Și sigur că enumerarea este lacunară. N. Iorga a purtat în sine nealterat morbul incompletitudinii, a năzuit să cuprîndă totul și să spună totul. Întreaga sa viață a fost o permanentă luptă cu timpul și trebuie să reținem că omul a ieșit biruitor. A scris atîta cît, poate, n-au scris toți contemporanii săi la un loc. Opera sa se identifică cu istoria noastră culturală, fiind o veritabilă Carte a neamului. Că a greșit cu prisosință în multe locuri? Foarte adevărat și specialiștii au și început să inventarizeze cu scrupulozitate erorile. De ce a greșit? Întîi din graba de a acoperi un spațiu alb pînă atunci; apoi, din lipsa probelor. Sub acest al doilea aspect romantic N. Iorga este foarte aproape de Hasdeu. Cînd o demonstrație nu se poate sfîrși din cauza lipsei argumentelor palpabile N. Iorga imaginează, inventează încheierea plină de fantezie dar și de riscuri. Dar oare erorile interesează în primul rînd? N. Iorga a înălțat Edificiul din sechele, rămînd ca noi să rînduim cărămizile, chiar altele noi, pentru ca arhitectura să prîndă viață. Amănuntele nedemonstrabile nu pot umbri planul care, și în absența citirii cărămizii trăiește, ce-i drept, o astfel de viață, ideală, exoresa sufletului pe care autorul l-a pus în fiecare rînd, în fiecare linie. De la N. Iorga ar trebui să învățăm pasiunea studiului în esență și amănunte, să înțelegem că orice tentativă de edificare presupune un simbul de romantism și o dăruire vecină cu orbirea.

CREATOR ȘI CREAT

Aici stă cred înțelesul eforturilor omului de cultură care a fost N. Iorga. A trăit și a scris, a visat cu puterea realității emanciparea socială și națională. A fost cel chemat să zguduie și să pună în mișcare o generație ce-și înscrișese în program propășirea nației. El este mai puțin întruparea Creatorului cît, mai degrabă, a Creatului. Istoria culturii noastre îl păstrează ca intrupare a unor imperative. Potențialitatea intelectualității se cerea activată, era nevoie de o forță careia toți să i se alătu-

marginii cu care l-au înconjurat contemporanii. Prin 1911, Dimitrie Anghel scria în revista *Ramuri*: „Cele ce datează însă vremurilor acelora, în care am frecventat pe d-l. Iorga, e dragostea de țară și de neamul nostru, sirguința de muncă dată prin marile lui exemple, toate acele sfinte și mari lucruri, pentru care-i mulțumesc cu recunoștință”. E poate cea mai sintetică și mai exactă caracterizare.

Cînd scriem azi despre Iorga două perspective se întrezăresc: una, excesiv de apro-

penru trecut. Lucrurile se prezintă întruiva astfel și cine va parcurge celebrul articol *Impotriva clevetirilor (Sămănătorul, 4-25 decembrie 1905)* va înțelege de partea cui este adevărul. Sămănătorismul n-a fost un curent literar, socio-cultural. Ce e drept, revista a publicat masiv piese literare; motivul e însă subteran. Sămănătorismul intenționa (și a reușit) să atragă intelectualitatea într-o largă mișcare de ridicare culturală a satelor. Aceasta se putea face numai activizînd niște latențe, în speță, interesul pentru literatură. Mica intelectualitate a fost, astfel, prinsă în cercul propriilor ei preocupări. Era calea cea mai rapidă și mai sigură. Faptul că atîția obscuri au publicat în paginile revistei texte lamentabile are valoarea unui act propagandistic, de racolare. A judeca asemenea „producții” cu criterii estetice e o mare eroare. Dar, e un simplu paradox că și Vlahuță și Cosbuc și Iorga vorbeau în intervențiile lor de literatură artistică? Nu apare prea evidentă contradicția dintre idei și marea parte a literaturii publicate sub auspiciile *Sămănătorului*? Să n-o fi văzut niciunul dintre ei? Greu de crezut. În înțelesul ei deplin, literatura sămănătoristă e tot una cu marea literatură, în măsura în care contribuie la ridicarea culturală a neamului (Sămănătorismul se identifică aici cu poporanismul). Adevăratul sămănătorism literar, pe care l-au visat și primii conducători ai revistei este cel din scrierile lui M. Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Șt. O. Iosif, Ion Agârbiceanu, publicați în vremea direcției N. Iorga.

În accepția lui Iorga revista pe care o condusesse avea o dublă determinare: pe de o parte, dinspre dezideratele socio-culturale pe care le susținea, pe de alta dinspre literatura autentică de inspirație autohtonă (curentul „poporan”). Că cele două resorturi se împleteau se poate deduce din confuziile ce s-au iscat mai tîrziu, confuzii provocate de prezența, simultană a ambelor tendințe în paginile aceleiași publicații. Textele stau mărturie și e, cred, timpul să se pună pe seama adevăratei fizionomii lor atît de complicate, să le restituim propria realitate. Și dacă în asemenea momente retrospective se obișnuiesc să lăsăm să cadă o lacrimă, ea nu poate fi pentru cel dispărut (care există oricum printre noi), ci pentru cei care nu-l prețuiesc îndeajuns ca să-l judece cu măsura adevăratului.

AL. DOBRESCU

N. Iorga — doctor honoris causa la Oxford.

re, în urma căreia să meargă cu conștiința datoriei. N. Iorga nu putea să existe decît la noi și atunci pentru că era necesar. N-a fost prețuit în primul rînd pentru multitudinea talentelor ci pentru că se suprapunea prin convingeri unor nevoi naționale. În secolul nostru oamenii de Renaștere sînt anaerionici, probitatea plurivalentă le poate fi pusă sub semnul întrebării. Și totuși N. Iorga n-a fost socotit niciodată neavenit, nimeni nu i-a pus la îndoială competența (reproșurile ce i s-au adus vizează doar chestiuni amănunțite). Mai mult, el și-a luate în serios rolul cu care fusese investit, acela de Messia. De aici sentimentul că trebuie să știe și să spună totul despre poporul român. De aici „gîlceava” cu timpul pe care l-a biruit. De aici prețuirea fără

piată versurilor lui Eminescu („Voi, pierduți în gînduri sfinte, convorbeați cu idealuri. / Noi mînjim cerul cu stele, noi cîrșim marea cu valuri!”), sărbătorească; cealaltă, de toate zilele, denigratoare în sensul lipsei de perspectivă istorică. Uităm atunci că paginile lui N. Iorga vorbesc mai limpede despre ce a făcut și a năzuit, decît orice comentariu posterior. Datoria noastră e una: să-l citim pe N. Iorga cu consecvență, să-l cinstim printr-o lectură unitară și coerentă, fiind mereu dispuși a-l înțelege în chiar litera textului.

(Bunăoară, i s-a reproșat lui Iorga activitatea de la *Sămănătorul*, consecințele pe care le-a atras asupra literaturii: mîrginirea națională, identificarea poporului român cu țăranul, adorația trecutului

CASA MEMORIALĂ DIN BOTOȘANI

Omul care, timp de aproape jumătate de veac, pînă în 1940, a fost cel mai de seamă savant al României, s-a născut la 5 spre 6 iunie 1871, în casa din strada Copoului a orașului Botoșani (cum se arată în actul de naștere). Părinții săi, Nicu și Zulina Iorga, oameni lăra o preglorie superioară, dar cuibî, rătăciți, ambițioși, nu au avut în oraș o casă proprietate personală, ci au locuit cu chirie, în mai multe imobile. N. Iorga nu a știut casa în care s-a născut, cîci mai tîrziu scria: „Se pare că m-am născut undeva în „casele lui Cuza”, care nu le-am văzut niciodată pe urmă și care nu s-au înscris în mintea mea” (O viață de om așa cum a fost, Buc., 1934, vol. 1, p. 18). Pînă în momentul de față, strada Copoului și „casele lui Cuza” nu s-au putut identifica.

În anul 1876, avocatul Nicu Iorga (tatăl istoricului) moare. Rămășă văduvă cu doi copii mici, de 5 și 3 ani, Zulina Iorga s-a mutat într-o casă pe care a închiriat-o de la o oarecare, cuoana Marghioala Vldogeașă. Aducîndu-și aminte mai tîrziu de anii copilăriei, Nicolae Iorga scrie despre casa în care a locuit că se afla situată la o margine de oraș, alături de alte case cu grădini mari din care abia se iveau cerdacurile pe stîlpi subțiri și acoperșurile înalte constelate cu mușchi din toate spețele (idem, p. 26).

Casa cuoanei Marghioala Vldogeașă era cuprinsă între biserica Nemeșcă (catolică) și bariera Curtești. Cartierul era populat de oameni cu stare modestă. Casa a fost închiriată de Zulina Iorga și fiilor săi, pe jumătate, adică potrivit cu un veniu de familie compus din 40 de lei pe lună ajutat de la primărie (Arhivele statului Botoșani, dosar 12/1881, fondul Primăria Botoșani), un salon în față, o altă cameră mai mică în spate cu sobă pentru amîndouă odăile, un antreu cu luj pe jos, care se folosea în comun. Un balcon în față, la care duceau trei trepte tremurătoare, era domeniul copiilor.

Încercînd să stabilească exact perioada de timp cît Z. Iorga și cei doi copii ai săi au locuit în această casă, am aflat următoarele: proprietatea Marghioala Vldogeașă — nume dat de vecinii după vîdzoaga de din grădina de flori) era o femeie bătrînă, care avea două fiice: una Volchisa, văduvă, o femeie stearsă și bolnăvicioasă; o alta Natalia, înaltă, slabă, neclătorită.

Stîngîndu-se toți ceilalți eventuali moștenitori, Natalia Bacinschi, cea tîică a cuoanei „Vldogeașă”, bătrînă, singură și lăra ajutor, a vindut la 9.IV.1908 casa din strada Liceului, nr. 12, împreună cu tot locul și curtea ei, soților Maria și Gheorghe Simionescu (Arhivele statului Botoșani, act de vînzare, nr. 1059/1908, autentificat de Tribunalul Botoșani).

În actul de vînzare era înscrisă condiția ca familia Simionescu să îngrijească de bătrîna Natalia ca de părinții d-lor, pînă la moartea ei. Familia Simionescu nu a locuit mult timp în Botoșani; s-au mutat la Dolhești (Amintirile d-nei Elvira Poenaru, prof. pensionară Fălțiceni), unde au luat și pe bătrîna Bacinschi. Casa din Botoșani a fost lăsată cu chirie.

În anul 1932, la căsătoria fiicei lor Agatha—Elvira, familia Simionescu a făcut un act dotal prin care treceau pe numele Agatha—Elvira Poenaru, casa din Botoșani (Copia actului dotal din 23.09.1932, autentificat de Tribunalul Jud. Bala, nr. 1034/23.09.1932). Doamna Elvira Poenaru nu a locuit în această casă niciodată, aceasta rămînd veșnic ocupată de chirie. Locuitorii mai vîrstnici ai Botoșanului își aduc aminte că (deciuna imobilului din strada Liceului nr. 12, (Actuala stradă „N. Iorga”, nr. 14) era numit — „Casa copilăriei” lui N. Iorga”.

Din casa Marghioala Vldogeașă, copilul N. Iorga a plecat la școala primară Marchlan, ...dar în acea după-amiază cînd porțile de la casa cuoanei M. Vldogeașă s-au dat în o parte pentru lesnea timidă, dacă nu îngrozită... eu n-am văzut latada, nici nu mi-am dat seama de împărțirea claselor, nici nu s-au apris ochii asupra chipului frumosului călîngăz așezat în dreapta catedrei în viața sa la clasele I-a („O viață de om...”, p. 33).

Sederea în căsuța din strada Liceului, a Zulinei Iorga și a celor doi copii ai săi, se poate spune că a fost de la 1876 (după moartea avocatuului N. Iorga) pînă la 1878—1879 (cînd N. Iorga era în clasa I-a primară). Aceasta reiese dintr-o amintire a lui Iorga: „Mă văd încă învățînd prima mea lecție de gramatică. Se lasă seara în grădina pe care în curînd era s-o părăsim, întorcîndu-ne în strada celor dinții amintiri... și învățîndu-mă pe răspunsul din lola cerdacului, încerc a face să-mi între dur-

bil în minte definiția gramaticii” (O viață de om...”, p. 41).

În sprînjul afirmăției că Zulina Iorga și cei doi fii ai săi au locuit în casa din strada Liceului, este scrisoarea prof. univ. Barbu Theodorescu, care spune că Zulina Iorga i-ar fi descris „lucrul și leul cu acestea erau așezate în casă” (Scrisoare din 1965 către C.E.S.P. Botoșani).

Din albumul „Botoșani care se duc”, îngrijit de prof. Maricel Olinescu și cpt. A. I. Gheorghiu (1927), putem vedea cum arăda casa copilăriei savantului român.

Casa memorială din Botoșani este în posesia unei planșe care cuprinde fotografia aceleiași case, datînd din 1931.

La Arhivele statului din oraș se găsește un tablou executat de V. Galin care înalțează aceeași casă din strada Liceului. Că N. Iorga a copilărit în casa din strada sau amintit rezultat și din scrisorile sale adresate fostului său coleg de bancă, Arlon Iacobeanu (Arhivele statului Botoșani).

În baza dovezilor arătate, în anul 1956, casa unde a copilărit N. Iorga a fost declarată monument istoric de către Academie.

Neîngrijit, imobilul respectiv ajunsese într-un stadiu înaintat de degradare. În urma intervențiilor efectuate de organele locale s-au obținut fondurile necesare pentru restaurare în toamna anului 1965. Materialele vechi nu s-au putut recupera. S-a hotărît ca pe același loc, începîndu-se o mîrire de 2 la sută să se ridice o nouă casă. Pentru această acțiune, în vara anului 1965, Teacă Poenaru Agatha—Elvira, domiciliată în cartierul Burdăjeni—Suceava, str. Gh. Doja nr. 190, proprietară a imobilului situat în str. N. Iorga nr. 14 Botoșani — a donat statului terenul și casa respectivă (Actele casei memoriale „N. Iorga” — Botoșani).

În vara anului 1966, cînd se împlineau 95 de ani de la nașterea marelui istoric, a avut loc inaugurarea casei memoriale. Tîm de doi ani ea a fost alăturată Bibliotecii orășenești, iar după ce s-a completat din punct de vedere documentar, ea a cunoscut programul stabilit în țară pentru toate muzeele.

Trecînd în curtea casei, vizitatorii urcă atîci cele cîteva trepte ce duc în balconul mic, de unde apoi, cu emoție, pășesc în încăperile care odinioară au fost marile copilăriei cărturarului și patriotului român.

În cele patru camere ale casei memoriale se află expuse fotografiile, copii de documente, obiecte personale, cărți rare și numeroase lucrări care evocă figura și personalitatea marelui dascăl.

prof. ELENA DICU — muzeograf

IORGA-ISTORIC TOTAL

Din multiplele domenii în care spiritul lui Nicolae Iorga s-a manifestat creator, conștiința publică reține cu prioritate istoria. „Dacă aș voin să-l numesc Tit-Liviu al Daciei sale transdubiene — observa rectorul Universității din Oxford, cu prilejul conferinței titlului de doctor honoris causa (1930) —, ar fi să ascund ceea ce ar trebui rostit înainte de toate, anume: că el a scris opere istorice în patru limbi, că a mers până la izvoarele cele mai ascunse...”. Se indica astfel doar un sector, desigur cel mai însemnat, al activității sale. Trebuie adăugat însă că, în tot ce a întreprins N. Iorga, pe oricare plan, străbătând o viață de om, istoricul e mereu prezent. E prezent în uriașă informație asupra trecutului, în perspectiva organică a restituirilor de tot felul, în efortul continuu de a descifra înțelesul adânc al manifestărilor umane, fie că acestea s-au consumat de mult, fie că se desfășoară încă sub ochii cărturarului, în care străinătatea recunoaște, uimită, pe „cel mai reprezentativ intelectual, dacă nu cea mai de seamă personalitate a lumii moderne”.

Ambițiile istoriografice ale lui N. Iorga, de o amploare fără echivalent, tind să îmbrățișeze întreaga umanitate. Istoria patriei nu e decât un fragment din istoria universală, pe care spiritul său vrea să o cuprindă integral. Fiindcă „istoria e un tot”, iar „orice istorie națională e înconjurată și străbătută de orice altă dezvoltare istorică”. Relevind imposibilitatea înțelegerii depline a istoriei unui popor altfel decât prin integrarea ei continuă în istoria lumii, el afirma (1911) că „deosebirea de până acum între istoria națională și istoria universală dispăre”, întrucât „viața unui popor e necontenit amestecată în viețile celorlalte, fiind în funcțiune de dinsele și înrîurind necontenit viața acestora”. Datoria cercetătorului este de a avea în vedere cel puțin întreaga zonă — nici ea izolată — în care se desfășoară, cu neistovire interferențe și înrîuriri reciproce, istoria unui popor. „Pentru a

studia istoria românilor, observa Iorga (1926), trebuie să cunoști mai întâi nu numai istoria tuturor vecinilor lor, ci și istoria întregii jumătăți orientale a Europei, și cum asupra acestei Europe orientale s-au exercitat, la diferite epoci, toate curentele de civilizație ale Occidentului... ești dator să studiezi în același timp o largă parte, o întreagă latură a istoriei Occidentului”. Istoria națională reclamă astfel o perspectivă universală, iar realizatorul ei are obligația de a urmări desfășurarea evenimentelor pe largi spații, care să permită nu numai fixarea și circumstanțierea lor, ci și sesizarea consecințelor îndepărtate.

Profesind această concepție, era firesc ca Iorga însuși să întreprindă cercetări care au angajat, pe rând, istoria Bizanțului, istoria imperiului otoman, istoria Franței, istoria statelor balcanice, chestiunea Rinului, a Dunării, a Mării Mediterane, a oceanelor etc., pe temeiul cărora a putut tipări temerara *Essai de synthése de l'histoire de l'humanité* (4 vol., 1926-1928). Vorbind, în 1938, cu prilejul Congresului internațional de istorie de la Zürich despre *Permanențele istoriei*, el afirma că „ultima țintă a unei istoriografii”, după ce a selectat în mod critic măruntele, nu poate fi decât *istoriologia*, concept nou prin care înțelegea istoria dezvoltării întregii umanități, urmărită unitar. În ultimul an de viață a și început să redacteze această *istoriologie umană*, cu gândul de a cuprinde, într-o construcție dinamică, întreaga „tragedie a acestui neam omenesc”. Procedind astfel istoricul nu ignora riscurile generalizării dar înțelegea că după nemăratele studii parțiale elaborate în diferite limbi, era necesară o privire cuprinzătoare, sintetică. Faptele trecutului aveau să intre, vii, în nouă structură. „Trebuie să aibă cineva curajul de a întreprinde opera și de a-i primi toată răspunderea”, conchidea Iorga. Asemenea sinteze s-au mai întocmit, desigur, dar trebuie spus că rareori un istoric a putut cuprinde, singur, o mo-

terie atât de vastă, întemeindu-și concluziile, în mare parte, pe cercetarea „fără interpret” a măruntelor contemporane. Spărgind „săltăreșele geografice și cronologice, comode pentru cine caută numai fapte și situații prezentate cu artă”, gândul istoricului — curmat cu brutalitate la 27 noiembrie 1940 — era să pună în lumină *permanențele*, înlăunțind faptele după „felul cum ele colaborează și concurg la acel mare lucru, cel mai mare din toate, care e viața omenască însăși”. Perspectiva lui e una integrală, menită să infățișeze, într-o expunere vie, nuanțată, marele flux al istoriei. Ca în „ariașele simfoniei wagneriene ale artei moderne”, el încearcă să fixeze, fără a ignora dizarmoniile inerente, „răsunetul adinc al sufletului omenesc întreg”. Nici un alt istoric n-a ambiționat atât de sus. S-au putut elabora sinteze, unele de o impresiune amplă, cu infățișarea melodică a istoriei pe culturi și civilizații. Nimeni n-a vădit însă o reconstrucție atât de vastă, ai cărei temei se cerea căutat în „înțelegerea umană”, totalitară, a trecutului în recunoașterea continuă, indiferent de loc și de timp, a „aceleiași umanități care se induosează și se frînge...”, cînd ajunsă la scopurile ei, cînd călcată în picioare și strivită”. O sinteză demnă nu se putea elabora decât întemeind-o pe explorarea „realității prime”, nesofisticată, a „fenomenului originar, inconjura de taine și bogat în vibrații”. Pe istoric nu-l interesează omul abstract, inventat de filozofii veacului al XVIII-lea, ci „oamenii schimbători și deosebiți, cu anume virtuți, cu vicii și apucături speciale, oamenii trecutului în toată întregimea lor expresivă”. E ușor de recunoscut aici înrîurirea lui Ranke care, parafrazînd adagiul antic, observa că „ce e omenesc e totdeauna vrednic de a fi știut”. Istoria trebuia să se ocupe, în consecință, de „faptele și suferințele acestei ființe sălbatice, violente, brutale, bune, nobile, liniștite, a acestei ființe pătate și pure, care e noi înșine”. Într-o asemenea perspectivă nu importă ordinea cronologică, nara-

țiunea didactică, ci surprinderea semnificațiilor din faptele concrete. Scenele pur expozițive sînt urmate de „acte care duc mai departe conflictul”. Nu e lipsită de interes mărturisirea istoricului că din lectura timpurie a „*Letopiseșelor de vechi, și bun grai*”, tipărite de Kogălniceanu, păstra doar „impresia de total”, „scena” și nu faptele ca atare. Numai o viziune integrală, unificatoare, poate restitui faptele trecute adevărata semnificație și dimensiune. Între munca prestată de istoric și aceea a eruditului e o deosebire de treaptă, pe care Iorga a ținut să o pună mereu în evidență. „Numai cu mărginirea specialistului, corchidea el, nu se poate ajunge decât pînă la treptele de jos ale istoriei”. Marea construcție nu poate înfăptui decât istoricul înzestrat cu pricepere filozofică, cu fantezie reproductivă și însușiri divinatorii. „Trecutul tău și orice trecut se vede numai în lumina poeziei; altfel te lovești de faptele răzlețe și cazi”. A unifica aceste fapte într-o perspectivă superioară, a le conferi o structură durabilă, în ordinea permanențelor umane, fără a le lipsi totuși de concretul și singularitatea lor, este sarcina istoricului. „Eu cînd zic istorie, mărturisese Iorga, nu înțeleg istoria cutărui oraș, cutărui provincii, stat sau națiune, ci înțeleg istoria în totalitatea ei, în legăturile ei infinite, care merg de la o latură la alta și trec peste milenii”. Ea îi apare, din acest unghi, ca un flux imens, neistovit. „Un val trece, și ce atinge el interesează. Cînd un afluent apare, îl urmărim, pentru a-l înțelege, pînă la izvor. Dar pe urmă ne lăsăm iarăși duși de mersul apei. Cine caută date, capitole de cultură, sătate și săltăreșe, nu înțelege nimic”. Cercetările parțiale nu prezintă interes decât în măsura în care participă la realizarea sintezei, scopul ultim al oricărui străduințe istoriografice. Trecutul fiecărui popor în parte trebuie cercetat, așadar, în lumina istoriei generale. „Cum fiecare din noi trăim numai ca momente ale speciei noastre, observa Iorga, tot așa momente din umanitate se prind de un neam. Și singura ambiție ce putem avea e aceea de a îmbrăca viața omenirii cit mai des... Astfel istoria dă și o lecție de *integralitate*”.

Între formațiunile etnice care compun umanitatea e o comunicare continuă, un transfer permanent de valori, care reclamă din partea istoricului cea mai deplină comprehensiune. Sesizînd că pe măsura extinderii cercetărilor istorice, „așezarea sistematică, stabilirea de raporturi între fapte, sentimentul unitar au devenit mai puternice”, Iorga evoca exemplul lui Ranke. „Sarcina istoriei, afirmase magistrul german, e aflarea acestei vieți, care nu se poate însemna printr-o idee, printr-un cuvînt”. Viața trecută, în manifestările ei creatoare, aceasta se cuvenea restituită de către istoric. Evenimentele, instituțiile moravurile etc., nu sînt decât materiale de construcție, trepte către adevărata țintă a cercetării. „Trebuie să transformăm cu totul istoria,

declara Iorga; în locul vechilor cataloage de mărunțisuri, foarte exacte... trebuie să punem grandioasa epopee a umanității, cu efecte morale incalculabile, creatoare de energie... La această transformare el însuși a contribuit într-o largă măsură. Sintezele elaborate în istoriografia ultimelor decenii, în care interesul pentru istoria evenimentală se află într-o evidentă scădere, sînd către formula preconizată de Iorga, istoricul modern fiind înțeles tot mai mult ca un scriitor care înfăptuiește sinteza între erudiția clasică și simțul marilor probleme umane. Împreună cu G. Călinescu, posteritatea recunoaște în marile cărturari „un specialist total, un istoric care a sorbit apa tuturor”...

AL. ZUB

N. Iorga în 1917.

N. IORGA ȘI ISTORIA COMERȚULUI DINTRE ȚĂRILE ROMÂNE

Se împlinesc anul acesta o sută de ani de la nașterea lui Nicolae Iorga, unul din cei mai erudiți oameni pe care i-a avut țara noastră. El a fost, în primul rînd, un istoric de seamă al patriei, un profund cunoscător al instituțiilor și culturii românești și, în același timp, un cercetător neobosit al istoriei culturii și civilizației mondiale. El a fost totodată poet, dramaturg și critic literar. În toate aceste domenii N. Iorga a adus interpretări și sensuri originale și, prin aceasta, o contribuție importantă la dezvoltarea culturii naționale și universale.

În vasta sa activitate istoriografică sînt cuprinse numeroase studii și lucrări privind istoria economiei naționale, în cadrul cărora un loc de seamă îl ocupă comerțul românesc. Opera lui N. Iorga privind istoria comerțului românesc cuprinde numeroase studii și sinteze, volume de documente, conferințe etc. El s-a ocupat deopotrivă de comerțul intern al țărilor române, de legăturile comerciale dintre acestea, precum și de relațiile comerciale ale țărilor române cu țările străine. Acest din urmă aspect se datorește în mare măsură faptului că N. Iorga concepea istoria țării noastre, și în cadrul acesteia istoria comerțului românesc, ca parte integrantă a istoriei comerțului universal.

Studiile lui N. Iorga privind istoria comerțului românesc, ca și istoria economică în general, nu au fost întîmplătoare. El aprecia rolul important pe care-l au fenomenele economice în desfășurarea istoriei societății, cu toate că avea o concepție idealistă asupra istoriei, socotind dominant în evoluția societății nu factorul economic, ci factorul cultural, spiritual. Limitele concepției sale idealiste asupra istoriei nu l-au împiedicat să recunoască însă rolul factorului economic și să susțină necesitatea studierii fenomenelor economice din viața societății. Datele privind istoria economică... „alcătuiesc o istorie de o mai mare însemnătate și de un interes mai puternic decât cronologia stăpînirilor sau fastele luptelor”¹. De aceea, el aprecia necesitatea studiului științelor economice de către întreg învățămîntul universitar, în primul rînd de către studenții facultăților de drept și istorie. „La Universitate — spune N. Iorga —, eu sînt convins că metodele trebuie schimbate în sensul de a li se da o bază mai largă și în baza... care trebuie dată acestor studii, cercetările economice, prezentate în formă de enciclopedie... trebuie să ocupe locul întîiu”².

Legăturile economice dintre țările române au apărut și s-au dezvoltat pe măsura dezvoltării forțelor de producție, a amplificării vieții economice a acestora. Ele s-au dezvoltat paralel cu negoțul intern al fiecăreia din aceste țări. De altfel, N. Iorga aprecia că și nașterea comerțului intern și apariția orașelor pe teritoriul țărilor române au fost, la rîndul lor, influențate de atragerea lor în circuitul comerțului exterior, inclusiv al aceluia dintre ele. Despre un anumit comerț, mai ales intern, al țărilor române, se poate vorbi încă înaintea întemeierii principatelor, deși locuitorii

de pe aceste teritorii duceau o viață patriarhală. „Populația ducea o viață patriarhală, ocupîndu-se cu agricultura, creșterea vitelor, fabricarea brînzeturilor, scoaterea peștelui din rîuri și lacuri, extragerea sării și exploatarea metalelor, apoi a început aratul și semănatul grîului, orzului și ovăzului, cultura viței de vie pentru producerea vinului și creșterea albinelor din care se scotea cearea; toate acestea au dat naștere și unui comerț oarecare”³. Pentru această perioadă, dinaintea întemeierii principatelor, existența comerțului este justificată și de plata vămilor și tributului față de cotorpitor, care se făceau în bani și presupuneau desfășurarea unui comerț activ.

Referindu-se mai ales la comerțul intern al țărilor române, a cărui apariție a explicat-o corect, pe baza dezvoltării forțelor de producție și a diviziunii sociale a muncii, N. Iorga apreciază că, în primele veacuri ale constituirii lor ca state, Țara Românească și Moldova se caracterizau printr-un negoț modest, puțin evoluat. „...nici curent continuu și puternic între centre orașenești libere, nici schimb vioiu, activ, producător de lucru pentru schimb și de economie bănească între țiguri și orașe, de o parte, iar de alta între satele din șes și din munte, acestea sînt condițiile care se constată măcar în cele d'întăiu veacuri ale comerțului făcut pe pămîntul românesc...”⁴.

În cercetarea comerțului dintre țările române, N. Iorga a acordat atenția principală relațiilor comerciale ale Țării Românești și Moldovei cu Ardealul, cărora le-a dedicat cele mai multe din studiile sale. Negoțul dintre Țara Românească și Moldova nu l-a preocupat în mod deosebit, deoarece el aprecia că cele două țări aveau produse și nevoi similare și, de aceea, nu puteau dezvolta legăturile comerciale cele mai importante.

În desfășurarea comerțului Țării Românești și Moldovei cu Ardealul cele mai multe din lucrările lui N. Iorga, fac exemplificări prin activitatea cunoscută în acest sens de orașele transilvănene de hotar — Brașov, Sibiu și Bistrița. El vorbește de relațiile comerciale ale Ardealului prin Brașov încă din secolul al XIV-lea. Brașovenii vindeau locuitorilor de la sud de Carpați „...postav, fierării, confecționari”, întinzîndu-se cu activitatea comercială pînă la Dunăre, de unde „...probabil, cumpărau lînă la Tîrgul de Floci, pește la Gura Siretului, la Brăila”⁵. Iorga vorbește de ridicarea rapidă a Brașovului în comerțul exterior încă din acea perioadă. „...Ridicarea iute a Brașovului e evidentă: în 1364... se acordă... dreptul de a se ține (aici n.n.) un bălcu, un iarmaroc anual la 1-iu Novembere”, ceea ce înseamnă, după aprecierea lui, „... nu mici adunări comerciale cu caracter de tîrg săptămînal”, ci avea în vedere „...clientela de peste hotare”⁶. Totodată, „...brașovenii cer și capătă la 20 Ianuar 1368, de la Vlaicu Vodă, Domn al Țării Românești pînă la Brăila și la Severin, dreptul de a face după voie comerț în tot cu-

prinsul Ținuturilor sale...”⁷) N. Iorga vorbește despre comerțul Brașovului cu localități chiar de pe malul drept al Dunării, în Dobrogea. Aceste regiuni „căpătaseră o însemnătate deosebită... din punctul de vedere al exportului de grâu”⁸.

Baza legăturilor comerciale ale Țării Românești și Moldovei cu Ardealul, prin cele trei orașe amintite (Brașovul, Sibiu și Bistrița), o constituie avîntul meșteșugăresc al acestora, pe de o parte, și bogăția resurselor naturale de la sud și est de Carpați, pe de altă parte. În același timp, intensificarea acestor legături comerciale a fost influențată pozitiv de situarea țărilor române de-a lungul marilor drumuri comerciale care legau Occidentul cu Orientul.

Ca și cu Brașovul, legăturile comerciale ale Țării Românești cu Sibiu, sînt cunoscute încă din secolul al XIV-lea. „Știm — spune N. Iorga — că în 1373 sibienii și în 1374 brașovenii desfășeau pînă departe (în Țara Românească și Moldova n.n.) ceară topită”⁹). Pentru aceeași perioadă, el amintește de postavul pe care-l vindeau negustorii acestor orașe dincolo de Carpați.

Tot pentru secolul al XIV-lea, N. Iorga vorbește de legăturile comerciale ale Bistriței cu Moldova, de dreptul „...de iarmaroc” al „Bistriței, din unghiul nord-estic al Ardealului...”¹⁰). Aici, la hotarul moldo-transilvănean, veneau negustorii din Ardeal și desfășeau produse manufacturale proprii sau aduse din orașele Europei Centrale și cumpărau „...produsele plugarului sau marfa brută a păstorului moldovean”¹¹.

N. Iorga aprecia că relațiile comerciale externe ale Moldovei erau mai vechi decât întemeierea țării. Ele au fost cunoscute încă din prima jumătate a secolului al XIV-lea. „Pe acest timp încă, legăturile cu Moldova (ale Ardealului n.n.)...erau destul de însemnate ca să îndemne pe clujeni a veni cu mărfuri pînă la acest oraș de hotar”¹² (Bistrița n.n.). De asemenea, el spune că „...principiul unei desăvîrșite reciprocități hotăria legăturile dintre țeri”¹³), deoarece „...la acest hotar se culegeau cam aceleași taxe pe care le culegeau vameșii munteni de Dîmbovița, Rucăr sau Bran...”¹⁴.

Cele prezentate demonstrează că N. Iorga avea în vedere dezvoltarea relațiilor economice între provinciile românești pe baza condițiilor naturale proprii teritoriilor lor, care dădeau caracterul complementar al economiei țărilor române. Diferențierea solului și diversificarea produselor lui au constituit baza naturală a diviziunii sociale a muncii, ceea ce a stimulat schimbul de produse între diferite regiuni. Totodată, faptul că toate rîurile principale de pe teritoriul patriei noastre — cu excepția Dunării —, străbat radial munții, a făcut posibilă crearea din cele mai vechi timpuri a unei rețele de drumuri naturale, care au ușurat și legăturile comerciale dintre țările române. La aceste condiții de natură economică s-au adăugat împrejurările politice favorabile, constituirea statelor feudale românești la sud și est de Carpați.

Prezentînd evoluția negoțului dintre țările române de la apariția sa și pînă în perioada feudalismului dezvoltat, N. Iorga apreciază că în secolele XIV—XVIII, împrejurările politice legate de expansiunea imperiului otoman, au

DOCUMENTARISTUL IORGA

Calificat, pentru cunoștințele sale, drept un „fenomen ca memorie și ca putere de judecată”, de către comisia examinatoare la examenul de licență, din care făcea parte, printre alții, și reputatul istoric A. D. Xenopol, N. Iorga, la scurt timp, în 1890, pleacă în Italia unde cutreieră centrele istorice ale acestei țări: Padova, Verona, Vicenza, Pisa, Veneția, Florența, Neapole, Roma, unde mai târziu va reveni pentru „răbdătoare cercetări de arhivă”. Călătoria în Italia, a cărei puternică impresie o consemnează în interesante însemnări, curiozitatea veșnic vie, îmbinată cu o putere neobișnuită de asimilare și analiză, ca de altfel contactul direct cu Delavrancea, Caragiale și Vlahuță, au fost factorii care au contribuit la formarea intelectuală a tânărului istoric.

Cu ajutorul acordat prin bursa „Iosif Nicolaescu” pleacă la Paris. Aici, paralel cu audierea cursurilor la Școala de înalte studii, începând munca de cercetare, găsește nenumărate materiale documentare privind țara noastră: „... și un fior de bucurie, mai străbătător decât acela care întovărășea și descoperirile cele mai neașteptate și mai frumoase în alte domenii, m-a pătruns — mărturisește N. Iorga în volumul său autobiografic „O viață de om” — când între noile achiziții am găsit scrisori ale pretendenților noștri domnesti”.

La Paris, cercetând arhivele și bibliotecile, luând contact cu realizările școlii pozitiviste franceze, ce avea în frunte pe reputatul Ch. Bémont, C. Monod, Ch. Langlois ș.a., N. Iorga a devenit adeptul acestei școli de la care a împrumutat în primul rând metoda folosirii documentelor. În una din conferințele sale, referindu-se la a-nii când studia la Paris, N. Iorga spunea: „Nu numai că eram precisi, dar se lucra din greu, nu ni se dădeau certificate de complezență. Și ni se recomanda întotdeauna: cu-

legeti documentul și țineți seama de document”.

La începutul anului 1893 Iorga se află la Berlin unde continuă, fără nici o clipă de răgaz, în afara cursurilor universitare, cercetările de material documentar inedit referitoare la istoria națională, începute în Franța. În această „goană după inedit” Nicolae Iorga scotocește arhivele din Lipsca, Dresda, München, Nürenberg, scoțind la iveală izvoarele necesare pentru studiile care îl interesau atât de mult. De asemenea continuă să colaboreze, atât timp cât se afla în străinătate, la publicațiile din patrie cit și la cele străine ca „Revue Historique” și „La Grande Encyclopédie”.

Conștient de faptul că informația istorică este foarte săracă pentru a întocmi studii valoroase, a simțit nevoia de a strânge, din arhivele Europei, tot ce era legat de trecutul nostru istoric. „E ceea ce am făcut vreo douăzeci de ani — arăta N. Iorga — în care timp în țara mea ajunseser să se spună: acest om e incapabil să facă altceva decât să publice documente. Și trebuia să o fac pentru că informația era atât de restrânsă...” Reluând acțiunea începută în anii studenției, prin cercetări întreprinse în arhivele din Budapesta, Innsbruck, Viena, Verona, Veneția, Milano, Florența, Genova și apoi în arhivele din țară, N. Iorga reușește să publice masive colecții de documente, cuprinzând informații variate, ce vor sta la baza lucrărilor sale viitoare. Printre primele lucrări de acest gen sînt cele 3 volume de „Acte și fragmente cu privire la istoria românilor” (1895—1897). Tot în 1895 prezintă Academiei rapoartele consulare prusiene, din arhivele Berlinului, pentru a fi publicate în vol. X din cunoscuta colecție Hurmuzaki, începând cu aceasta seria celor șapte volume referitoare la istoria noastră în perioada secolelor XVI—XVIII. În această acțiune de depistare, studiere și publicare a documentelor străine și inter-

ne, Nicolae Iorga a fost încurajat de fostul său profesor de la Iași, A. D. Xenopol, care în revista „Arhiva”, de la Iași, scria: „Iată o activitate care face onoare numelui românesc și pentru care țara noastră trebuie să fie recunoscătoare d-lui N. Iorga”.

Participarea efectivă la viața științifică românească îl face cunoscut printre deținătorii de documente, descendenți ai unor familii domnitoare — Cantacuzino, Callimachi, Brincoveanu, Știrbei, Bibescu — ce-i vor pune la dispoziție arhivele lor particulare, interesante din punct de vedere economic, social și politic și pe care Iorga le va valorifica și publica. În acest fel apare un însemnat număr de volume, cu acte privitoare la aceste familii, rezultate și al cercetărilor sale întreprinse în arhivele germane, daneze, olandeze, suedeze ca și în cele particulare.

Pentru cercetările sale de arhivă, N. Iorga a cutreierat toate finiturile României. În aceste călătorii, în care „n-a fost vale, n-a fost povârniș de deal, n-a fost colț de lume unde să nu fi pătruns”, a făcut nu numai numeroase cercetări de arhivă dar a cunoscut personal întreg pământul locuit de români, aflat atunci în parte sub stăpînire străină. Rezultatele acestor călătorii i-au permis să-și facă o părere de ansamblu fidelă asupra realității existente și în același timp să publice în cărțile sale un material foarte util pentru viitoarele lucrări asupra istoriei naționale. Pasiunea de cercetător și dragostea față de trecut l-au îndemnat să se oprească în fiecare oraș și în fiecare sat pentru că, așa cum spunea Iorga: „fiece loc de pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie și un dram de iubire ca s-o înțelegi”.

O contribuție de seamă a adus N. Iorga prin participarea sa valoroasă la publicațiile Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice, unde a cola-

borat cu numeroase observații, adăugiri, corespondențe diplomatice, contribuții, toate avînd la bază materialul găsit în arhivele interne sau străine. De asemenea nu trebuie uitat rolul pe care l-a jucat „Revista istorică” scoasă de N. Iorga în anul 1915. În cuprinsul ei se aflau numeroase relații de călătorie, rapoarte diplomatice, inscripții, studii istorice și mai ales documente.

Aceste cercetări intense în arhive, care se transformau în nenumărate publicații de documente, studii și monografii, porneau de la certa convingere că „nu există nici o istorie a cărei reconstrucție să fie mai imperios cerută decât istoria poporului meu”. Pentru a scrie istoria românilor, N. Iorga a început cu ceea ce se cerea mai urgent: publicarea materialului informativ. Cele 31 volume de Studii și Documente, cele 7 volume din Colecția Hurmuzaki, Acte și fragmente, Documente privitoare la familiile domnitoare, alături de publicațiile din „Memoriile Academiei Române” și „Revista istorică” sau „Revue historique de sud-est européen”, enumerînd doar principalele lucrări de acest gen, cuprindeau documente cu privire la întregi perioade din istoria noastră și au constituit „adevărate pietre de temelie la clădirea unei istorii a românilor”.

Studiile lui N. Iorga, ce porneau de la cunoașterea documentelor și a realităților contemporane, nu aveau numai un scop științific ci trebuiau să aducă și „un folos în marea luptă pe care o duce omenirea pentru drept și unele popoare pentru însăși existența lor”.

În vasta operă a lui Iorga se întînesc numeroase aprecieri, indicații privind modul în care istoricul trebuie să apeleze, să utilizeze documentele. Adversar al „școlii critice”, savantul român considera documentul, pe bună dreptate, „nu ca un obiect de discuții abstracte, sau ca un prilej de a născoci fantasmе personale ci ca un glas viu străbătînd pînă la noi din trecut, ca o protestare de revoltă, ca un îndemn la luptă, alături de o șoaptă de păreri de rău mărturisite, să ascultăm”.

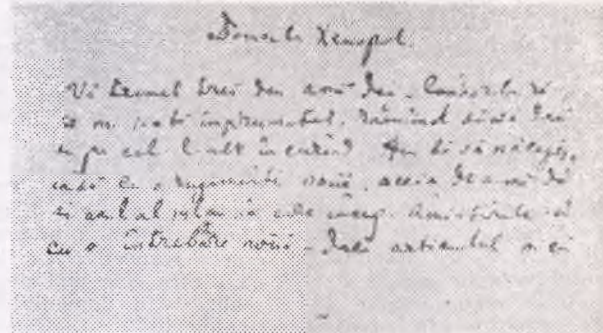
N. Iorga își întemeiază studiile sale nu atât pe expuneri-

le altora, pe care le întrebunțează mai mult ca un control, ci mai ales pe izvoarele contemporane evenimentelor istorice. Documentul își capătă adevărata lui valoare în opera sa pentru că el este contemporan cu faptele și „nimic nu este mai important — spune Iorga — decât cuvîntul scris a celor care au trăit evenimentele, care au fost martori”. Aceste „bucăți de pergament sau de hîrtie pe care mîna străbunilor a scris istoria timpurilor dispărute”, atât de folosite pentru istoria națională, trebuiau, afirma N. Iorga, „căutate cu pietate”, „clasate cu zel”, „păstrate cu scrupulozitate” și „depozitate în palate”. De altfel, în întreaga sa activitate, Iorga a dus o adevărată campanie — prin presă, radio, conferințe — pentru salvarea de la distrugere a materialului arhivistice. Adeptul istoricului a intervenit în dezbaterile purtate în jurul situației nesatisfăcătoare a celor mai multe din arhivele publice contemporane lui. Dezinteresului manifestat de auto-

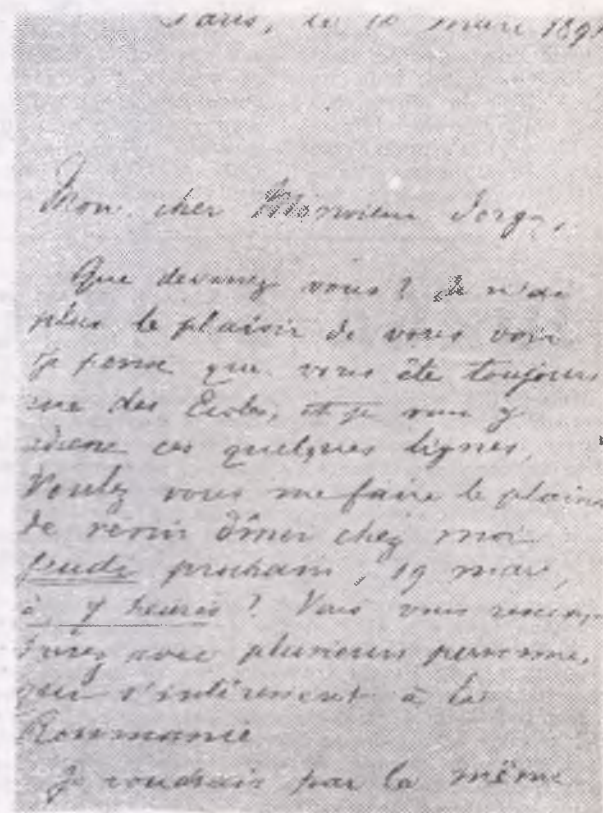
rități cit și de unele categorii ale societății, N. Iorga îi opune patriotismul său și pasiunea de cercetător. „Țara aceasta — spunea N. Iorga — ascunde încă adevărate comori istorice... arhivele trebuie străbătute bucată cu bucată. Zac înăuntru răvase ale durerilor noastre de odinioară din care unul singur plătește mai mult decît un succes la alegeri în 1920 sau în 1930”.

N. Iorga și-a închinat viața întreagă descifrării documentelor pentru a crea din ele viața pe care... sînt meritele a o destăinui”, așa după cum el însuși afirma. De aceea, era cu atât mai justificată intenția sa de modificare a legii arhivelor din 1925, pentru a stabili că „arhivele nu sînt niște simple depozite de acte vechi, ci institute de cercetări științifice”. Prin noua lege din 1932 marele istoric dorea „să asigurăm și mai mult păstrarea actelor ce ne-au rămas... a acestor tezaure, prin care se legitimează poporul nostru în viața lumii”.

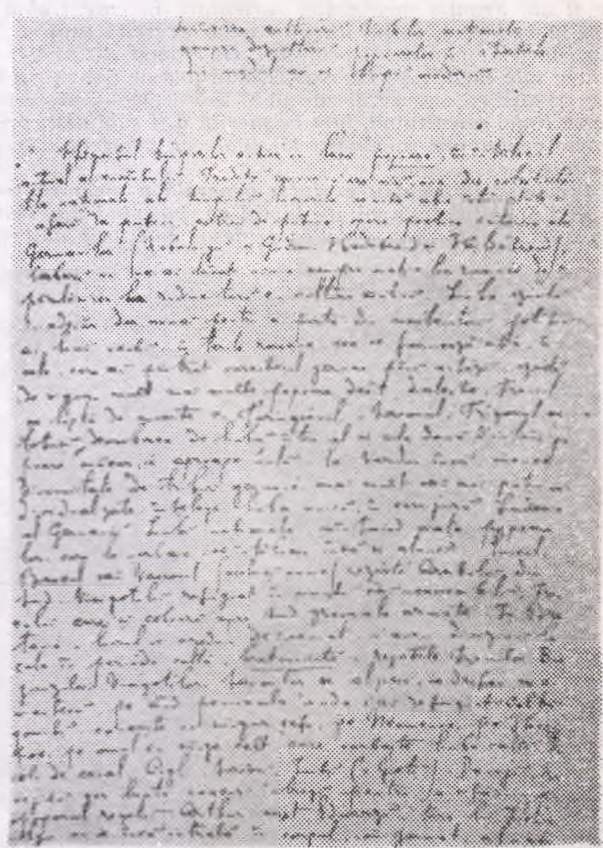
D. IVĂNESCU

N. Iorga către A. D. Xenopol.

Emile Picot către N. Iorga (1891).

Una din tezele prezentate de Iorga la Iași (1894) pentru ocuparea postului de profesor la Universitatea din București.

frinat dezvoltarea acestuia: „...acest negoț așa de bine îndrumat s-ar fi dezvoltat mai normal și mai iute dacă împrejurările politice nu i-ar fi stat în cale, împunîndu-l primejdindu-l și apoi distrugîndu-l pe încetul”¹⁵). Poarta otomană pretindea ca întii să i se îndestuleze ei toate trebuințele și dacă mai rămînea ceva locuitorilor, aceștia puteau să vîndă și în alte părți. Iar în secolul al XVIII-lea, în epoca fanariotă, influența turcească negativă asupra comerțului țării române a fost și mai puternică. Această influență au restrîns mai ales comerțul de tranzit cu produse apusene și răsăritene. Comerțul cu produse locale dintre țările române a continuat și în această perioadă să se dezvolte. La aceasta au contribuit în mare măsură privilegiile de vamă acordate de domnitori, îndeosebi din Țara Românească, negustorilor din Ardeal. N. Iorga vorbește în acest sens de o seamă de privilegii și scutiri de taxe vamale pentru negustorii brașoveni pe timpul lui Mircea cel Bătrîn, Șcarlat Ghica și alții. „Mircea Vodă se apropia de sfîrșitul domniei lui, cînd acordă la Cîmpulung, în ziua de 6 august 1413, privilegiul său de vamă pentru Brașoveni”¹⁶). „Postavul... cizmele, pălăriile, — toate de fabricație săsească, brașoveană — sînt scutite de orice taxă, ca și postavul... de sumane, pînza, — și cea de in, trastele, cuțitele, săbiile și alte manufacturi, acele și funiile, blăniile și cojoacele gata făcute, — tot lucru ardelean pentru țărani”¹⁷).

Nicolae Iorga s-a ocupat de istoria comerțului românesc și din perioada cuprinsă între sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, deși în mai mică măsură decît de cel din perioada feudalismului. Un moment important în acest sens l-a constituit Tratatul de la Kuciuk Kainargi (1774). „Clausele acestui act tind a înlătura abuzurile sistemului de Zaherea... introdus de Turci...”¹⁸). Acest tratat însemna pentru Țara Românească și Moldova „o adevărată revoluție economică”¹⁹), iar Tratatul de la Adrianopol (1829) a dus la „...prefacerea deplină a negoțului nostru”, la „o eră nouă”²⁰). A crescut mult exportul de cereale al țării române în țările din centrul și apusul Europei, iar negoțul dintre Țara Românească și Moldova s-a dezvoltat simțitor, ca urmare a desființării vămilor. Acesta a fost considerat de N. Iorga „actul cel mai însemnat din viața economică”... „a acestora”... „care a grăbit și unirea lor politică”²¹).

Dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, cu deosebire după Unirea Munteniei cu Moldova, a impus intensificarea schimbului de mărfuri, dar a cerut și dezvoltarea unor mijloace moderne de înfăptuire a acestuia. Astfel s-a intensificat lupta pentru construirea căilor ferate, care deschideau perspectiva unor legături rapide între Transilvania și vechea Românie. Se acționa pentru legarea Văii Jiului prin strîmtoarea Surduc cu România; sibienii acționau pentru construirea liniei ferate Arad — Sibiu și de aici prin strîmtoarea Turnu Roșu spre vechea Românie. Camerele de comerț din Cluj și Brașov au reușit să obțină construirea liniei ferate Oradea — Cluj — Brașov — Pasu Timișului. Aceasta a făcut ca legăturile comerciale ale Transilvaniei cu vechea Românie să se dezvolte din ce în ce mai mult. Ele constituiau o necesitate obiectivă determinată de intensificarea dezvoltării capitaliste a Transil-

vaniei și vechii României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Acest proces al legăturilor economice dintre Transilvania și vechea Românie demonstrează necesitatea obiectivă a desăvîrșirii unificării statului național român. Economia celor două țări române ajunseser în acel stadiu în care înaintarea ei pe drumul progresului era posibilă numai într-un tot unitar, într-un stat național.

De altfel, unul din meritele deosebite ale lui Nicolae Iorga în cercetarea istoriei relațiilor comerciale dintre țările române, a fost tocmai faptul că el a avut ca idee călăuzitoare procesul unitar al dezvoltării țării române și manifestarea acestui proces în legăturile comerciale dintre ele. Țara Românească, Moldova și Transilvania s-au dezvoltat de-a lungul secolelor în strînsă legătură una cu alta, ca urmare a unității geografice și economice, a formelor de viață materială și spirituală comune, a unității poporului român și a limbii sale. Aceste elemente obiective au stat la temelia apariției și maturizării trăsăturilor națiunii noastre și, în primul rînd, dezvoltarea economică unitară. În acest sens, N. Iorga arată că „Cea dintîi unire a românilor a existat, cînd în capul cărturarilor nu răsărise această idee, în unitatea perfectă a vieții generale și Ardealul a intrat și el în această viață prin intercerculația românească; un singur corp, un singur sistem, am zice vînjos, prin care străbate același singe viu”²²).

Conf. univ. PETRE MĂLCOMETE

- 1) N. Iorga — Documente și cercetări asupra istoriei financiare și economice a Principatelor Române, București, 1930, pp. 173—174.
- 2) N. Iorga — Necesitatea unei enciclopedii economice, Edit. Cartea Românească, București, 1935, p. 6.
- 3) Gh. M. Dobrovici — Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate (1823—1933), Tipografia ziarului Universul, 1934, p. 7.
- 4) N. Iorga — Istoria comerțului românesc — Epoca veche — Tipografia Tiparul Românesc, ed. 1925, p. 3.
- 5) N. Iorga — Istoria Comerțului Românesc, Epoca veche, Tipografia Tiparul Românesc, ed. 1925, p. 41.
- 6) Idem — p. 45.
- 7) Idem — p. 46—47.
- 8) N. Iorga — Istoria Comerțului Românesc, Epoca veche, Tipografia Tiparul Românesc, ed. 1925, p. 42.
- 9) Idem — p. 50.
- 10) Idem — p. 46.
- 11) N. Iorga — Documente Românești din arhivele Bistriței, prefață, p. 1.
- 12) N. Iorga — Istoria Comerțului Românesc, Epoca veche, Tipografia Tiparul Românesc, ed. 1925, p. 79.
- 13) Idem — p. 80.
- 14) Idem — p. 79.
- 15) N. Iorga — Istoria Comerțului Românesc, Epoca veche, Tipografia Tiparul Românesc, Ed. 1925, p. 51.
- 16) Idem — p. 57.
- 17) Idem — p. 59—60.
- 18) N. Iorga — Istoria Comerțului Românesc, Epoca mai nouă... p. 52.
- 19) Idem — p. 53.
- 20) N. Iorga — Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc, p. 151.
- 21) N. Iorga — Istoria Comerțului Românesc, Epoca mai nouă... p. 167.
- 22) N. Iorga — Elemente economice în cultura românească. Conferințe și prelegeri, vol. I, București, 1943, p. 53.

ÎN CONȘTIINȚA UMANITĂȚII

(urmare din pag. 1)

atenție de către savanții străini și, adeseori, aceștia au elogiat folosul contribuțiilor istoricului român, precum și ținuta lor științifică. Așa, de pildă, la 19 decembrie 1897, istoricul sârb Jireček îi comunica din Viena lui N. Iorga că volumele de documente întocmite de acesta în urma peregrinărilor europene cuprind „atâtea lucruri interesante pentru toți care se ocupă cu Orientul și cu țările din Peninsula Balcanică”. Peste doi ani, același savant califică drept „magnifică” colecția de acte din perioada cruciadelor editată de Iorga. Tot atunci, la sfârșitul anului 1899, Lamprecht își aduse aminte de fostul său student și-i transmisesse „cele mai frumoase amintiri”. Tonul rece al restului scrisorii nu permitea nicicum să se întrevadă că, la 22 februarie 1901, Lamprecht avea să-i propună lui Iorga să redacteze o istorie a românilor pentru marea colecție de la Gotha „Geschichte der Europäischen Staaten”. „Sper acum — remarca învățatul german, îndrumătorul amintitei colecții — că pentru dv. va fi o problemă demnă și îmbucurătoare să încorporați la colecția Istoria României documentată cu toată armătura științifică”. Nu trecu mult timp și, în iulie 1903, savantul german se afla deja în posesia manuscrisului lucrării solicitate. În preajma apariției ei, cea dintâi sinteză asupra istoriei românilor scrisă de N. Iorga, Lamprecht a transmis autorului felicitări „din toată inima pentru terminarea operei, excelentă după părerea mea”. Iar Jireček, primind în octombrie 1905 la Viena cele două volume ale lucrării „Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen”, opina des-

pre această „operă magnifică”, faptul că „este prima istorie a națiunii dv., fondată pe baze solide, după cum pretinde arta istoricului modern”.

Abia terminată sinteza închinată trecutului românilor, N. Iorga începu o alta privind istoria imperiului otoman. Pentru ducerea la bun sfârșit a acestei întreprinderi, Lamprecht s-a declarat dispus să-l sprijine „cu amindouă mîinile”. Lucrarea („Geschichte des Osmanischen Reiches”, 5 vol.) a apărut între 1908—1913 în cadrul aceleiași mari colecții de la Gotha. În marile centre științifice ale Europei, istoria imperiului otoman a fost bine primită, fiind apreciată ca cea mai serioasă contribuție originală în domeniul respectiv, cu mult superioară lucrărilor mai vechi datorate lui Cantemir, Hammer sau Zinkeisen. Printre cei care l-au felicitat pe istoricul român „pentru terminarea acestei mari opere” s-a aflat și Jireček. De remarcat că, între timp, savantul român abordase domeniul bizantinologiei. Lamprecht avea de gând să-i solicite o nouă sinteză, asupra evoluției imperiului constantinopolitan, dar englezii s-au grăbit și au editat, în anul 1907, „The Byzantine Empire”. Renumitul Charles Diehl a apreciat lucrarea respectivă ca fiind una dintre cele mai de seamă realizări în domeniul bizantinologiei.

În vara anului 1914 izbucnind primul război mondial, împrejurările devin prea puțin propice investigațiilor științifice. Totuși, N. Iorga nu a abandonat preocupările sale. Trebuie consemnat însă, că atunci se remarcă o intensificare a activității lui pe plan politic. În perioada neutralității României (1914—1916), N. Iorga a militat pentru o astfel de orientare a

țării care să înlesnească înlăturarea dezideratului desăvârșirii unității de stat. Cărturarul și patriotul a insistat pentru intrarea țării în război alături de Antantă și, când în august 1916 România a declarat război Puterilor Centrale, el își văzu țelul atins. Profesorul Ch. Bémont avea temei să-l felicite la 7 septembrie 1916 pentru că se dovedise „un bun profet” căci prevăzuse dinainte că România va merge alături de Antantă, pe drumul „Dreptului și al Justiției”.

În cursul războiului unității naționale dintre 1916—1918, N. Iorga a desfășurat o activitate remarcabilă, cu importante consecințe pe plan național, pentru apărarea intereselor fundamentale ale României. În analele politice românești va rămâne neuitată intervenția istoricului de la 27 decembrie 1916 din Adunarea Deputaților. Atunci, în momente de grea cumpănă pentru țară și neam, N. Iorga — dînd glas voinței și gândului întregului popor român — a pronunțat în parlamentul întrunit la Iași memoriale discurs al „rezistenței pînă la capăt” în fața cotoptorilor străini. În străinătate, mai ales în Franța aliată, evenimentul a fost amplu comentat. Unele ziare au calificat în termeni din cei mai clogioși intervenția lui Iorga: „un mare discurs” („Gazette de Biaritz” din 6 ianuarie 1917); „un discurs magnific” care răspunde, în acele clipe, „sentimentelor tuturor românilor” („Le Nouvelliste” — Bordeaux, 7 ianuarie 1917). După „Le Figaro” (din 30 decembrie 1916) oratorul, în fraze „vibrante de patriotism”, a făcut „procesul” Puterilor Centrale. Ministrul Franței la Iași, contele de Saint-Aulaire, l-a felicitat pe istoric pentru „emoționantul discurs... în care,

cu atîta elevație, sint exprimate conștiința și speranța României”. De asemenea, generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze la Iași, a transmis marelui patriot că „regele este el”!

După primul conflict mondial, prestigiul și autoritatea de care se bucura N. Iorga în străinătate s-au consolidat mai mult. Este imposibil să reproducem aici toate dovezile necesare. Ne limităm a aminti numai că, în 1919, savantul român a fost ales membru al Institutului Franței: din ianuarie 1921 a fost invitat să țină cursuri regulate la Sorbona, precum și în alte centre universitare de prestigiu de pe continent; academiile și universitățile din Europa și America sînt onorate să-l aleagă printre membrii lor ori să-l proclame doctor honoris causa; vizitează ori primește vizita unor mari savanți de peste hotare; înainte de a fi ajuns el însuși persoană oficială, a fost primit de numeroși șefi de state (presedintele Franței sau regele Belgiei) sau sârbatărit de conducătorii principalelor misiuni la Liga Națiunilor de la Geneva; a fost relipit de la marile congrese internaționale de istorie (Bruxelles, Varsovia, Zürich) și a fost inițiatorul primului congres mondial de bizantinologie (București, 1924); în anul 1931 i se decernează înaltul titlu de doctor honoris causa al Universității din Oxford, cu care prilej a fost proclamat oficial „Tit Liviu al Daciei”; cu prilejul împlinirii a șase decenii de la naștere a fost rîndul Universității din Paris să-l proclame doctor honoris causa, iar un grup impozant de savanți (Ch. Diehl, Ch. Bémont, F. Lot, J. Ancel, J. Carcopino, H. Focillon, G. Glotz, H. Hauser, de Martonne, G. Millet și Mario Roque, pentru a cita numai pe unii dintre ei) inițiază tipărirea unui masiv volum omagial. Lucrarea a apărut în anul 1933 și se

N. Iorga și Charles Diehl, la congresul de științe istorice din Varșovia, 1933.

intitula „Mélanges offerts à M. NICOLAS IORGA par ses amis de France et des pays de langue française” (Paris, J. Gamber, 1933, 955 p.).

În curînd, nori amenințători se adună asupra Europei. Instalarea lui Hitler la putere în 1933 a creat un mare pericol pentru pacea mondială. Timp de șapte ani istoricul va milita neîncetat pentru apărarea țării sale amenințată de cotoptorii fasciști, pentru asigurarea independenței tuturor națiunilor, mici și mari. Acțiunile lui N. Iorga, cu puternic ecou pe plan internațional, au născut pe fasciști. La sfârșitul anului 1940 o bandă de legionari, acționînd conform ordinilor transmise direct de la Berlin, l-a asasinat pe marile istoric. În țară ca și în străinătate, vestea odoasei crime a stîrnit înfîl consternare, apoi cea mai hotărîtă dezaprobare. Ziarul „New York Times” din 29 noiem-

bric 1940 consemna că lichidarea savantului român era „pe placul germanilor”. În același timp, „Politika” din Belgrad depîngea dispariția unei „mari personalități culturale și științifice”. 47 de universități au arborat drapelul de dolu cînd s-a aflat de moartea lui N. Iorga. Societățile savante străine nu au întîrziat să evoce figura celui dispărut. La 6 decembrie 1940, profesorul Mario Roque a prezentat la „Académie des Inscriptions et Belles-Lettres” din Paris personalitatea celui care dăduse „strălucire numelui de român în lumea savantă”. Într-un discurs rostit tot în acele zile la postul de radio New-York, savantul Henri Focillon l-a elogiat pe N. Iorga ca pe „una din acele personalități legendare care sînt înfîpte, pentru veșnicie, în solul unei țări și în istoria inteligenței umane”.

IORGA ȘI ISTORIA UNIVERSALĂ

Atunci cînd ne referim la opera unui istoric, avem în vedere, de obicei, contribuția pe care el a adus-o la cercetarea trecutului propriului popor. Afirmăm că este valabilă și pentru Nicolae Iorga. Înainte de toate, el ne apare ca istoric al românilor. Să observăm însă că, în opera sa, preocupările pentru istoria universală ocupă un loc deosebit de important. Se poate spune chiar că dacă Iorga s-ar fi limitat doar la scrierile sale de istorie universală, locul său în istoriografia noastră ar rămîne notabil.

Preocupări în această direcție au existat în istoriografia română încă din Evul mediu. În marea lor majoritate însă, aceste preocupări nu au drept rezultat scrieri originale, ci se limitează la simpla traducere sau prelucrare a unor lucrări străine. Abia în secolul trecut se obțin cîteva rezultate remarcabile în această privință, dar, în afara unor manuale, scrierile referitoare la istoria generală privesc, aproape exclusiv, răsăritul Europei. Se poate considera, deci, că cercetările propriu-zise de istorie universală la noi își au începuturile tocmai cu Iorga.

În această privință, trebuie să avem în vedere, în primul rînd, formația pe care o are istoricul. La Paris, ca și la Berlin și Leipzig, problemele pe care, prin natura lucrurilor, le studiază privesc unele aspecte ale istoriei universale, în special ale Franței medievale, orientare în care trebuie să avem în vedere și influența pe care o exercită asupra tînărului istoric reputații săi profesori, G. Monod și Ch. Bémont. Primele sale lucrări — Thomas II, marquis de Saluces și Philippe de Mézières et la croisade au XIV-e siècle — se înscriu pe această linie, constituînd, fapt ce merită a fi subliniat, printre primele contribuții românești la studierea istoriei Europei occidentale.

Preocupările pentru evoluția generală a omenirii trebuiau să fie stimulate, apoi, de faptul că, începînd din 1894, la numai 23 de ani, Iorga devenea profesor de istorie universală

la Universitatea din București. Cursurile ținute aici privesc unele din cele mai importante probleme ale istoriei generale și aduc, adesea, puncte de vedere noi în interpretarea acesteia.

În sfîrșit, nu putem omite nici calitățile intelectuale ale lui Iorga, spiritul său iscoditor, permanenta tendință de a găsi situații și fenomene revelatoare, de a descoperi analogii care să-i permită o mai bună înțelegere a evoluției umanității. Constantul apel la procedeele istoriei comparate este, de altfel, una din principalele trăsături ale scrierilor sale. Iorga este autorul unor scrieri care au constituit importante contribuții la dezvoltarea istoriografiei moderne, multe din ele rămînd și astăzi utilizabile. Valoarea lor este atestată și de faptul că, în mare parte, ele au fost publicate în străinătate. În special ca istoric al Bizanțului și al Imperiului otoman, savantul român și-a cîștigat o solidă reputație, mai ales după ce a publicat voluminoasa Geschichte des osmanischen Reiches (1908—1913) în cunoscuta colecție de istorie a statelor europene dirijată de K. Lamprecht.

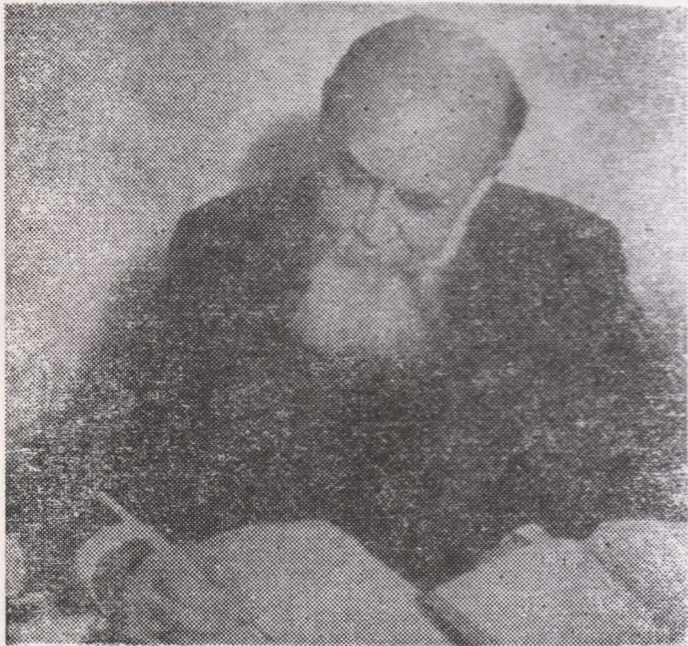
Redactarea unor istorii parțiale, ca și a unor studii speciale nu constituie însă pentru Iorga, nici în cazul istoriei universale, un scop în sine. Ele trebuie să constituie baza pentru întocmirea unei lucrări de ansamblu, sinteza trebuînd să constituie țelul cercetărilor istorice și singura modalitate pentru înțelegerea sensului evoluției umanității. O primă încercare în acest sens sînt cele patru volume care constituie Essai de syntèse de l'histoire de l'humanité, (Paris, 1926), cea mai amplă lucrare de acest gen din istoriografia română. Reține atenția însă, în mod deosebit, faptul că Iorga își propusese să-și încununeze vasta sa activitate de o jumătate de veac printr-o nouă lucrare, Istoriologia umană, care constituie o reflectare a întregii sale experiențe ca istoric. După cum singur o spune, această operă trebuia să se deosebească de alte scrieri asemănătoare, ea urmînd să fie întemeiată pe „unitatea absolută a vieții omenești, în orice margine de spațiu și timp”, deosebirea fiind marcată și de crearea unui nou termen, acela de istoriologie.

Se poate afirma că preocupările lui Iorga în domeniul istoriei universale depășesc, adesea, nu numai prin amploare, ci și prin nivelul lor, multe din scrierile unor reputați istorici europeni ai vremii. De altfel, ar merita să fie întreprins un studiu asupra contribuției sale la dezvoltarea istoriografiei europene, nu numai sub raportul cercetării propriu-zise ci și sub acela al preconizării unor noi modalități de cercetare, putîndu-se astfel reliefa mai ușor aportul românesc la dezvoltarea științei mondiale.

Subliniînd valoarea preocupărilor lui Iorga în domeniul la care ne referim, nu putem omite nici faptul că el este și inițiatorul unei acțiuni românești colective în studierea istoriei universale. Înființarea Institutului de istorie sud-est europeană și, mai tîrziu, a Institutului de istorie universală a creat bazele organizatorice ale cercetării în afara catedrelor universitare, Iorga fiind astfel creatorul unei tradiții care și-a dovedit valoarea în zilele noastre.

Principala sa contribuție în această privință rămîne însă legată de încadrarea românilor în istoria universală. Istoricul considera chiar că acesta este singurul merit al lucrărilor sale. Evident, este aici o exagerare, dar afirmația ni se pare revelatoare în legătură cu înțelegerea clară a necesității unei permanente încadrări a istoriei românilor în istoria universală.

O asemenea manieră este impusă, de altfel, de însăși realitatea istorică. Situați într-o regiune de interferență, locuitorii pămîntului nostru și-au împletit secole în șir soarta cu aceea a popoarelor din jur, fiind influențați de acestea

Iorga lucrînd la Istoria universală.